KUBBEALTI
AKADEMİ
Mecmuası

KUBBEALTI
AKADEMİ
Mecmuası

Sayı 176
Yıl 44/4
Ekim 2015

Üç ayda bir yayımlanır.
Yerel Süreli

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi adına sâhibi
İdris Alhanlıoğlu

Yazı işleri müdürü
Mehmet Nuri Yardım

Yayın danışmanları
Prof. Dr. Mustafa Fayda
Prof. Dr. Mustafa Tahralı
Prof. Dr. Kâzım Yetiş
Dr. İ. Aydın Yüksel
İpek Dağlıoğlu

Dergi Tasarımı
Kubbealtı

Kapak Tasarımı
Muhammed Nur Anbarlı

Kapak Uygulama
Melik Uyar

info@kubbealti.org.tr
www.kubbealti.org.tr
Kubbealtı İktisâdî İşletmesi
Peykhane Sokağı No.3
34126 Çemberlitaş-İstanbul
Tel: 212 516 23 56-518 92 09
Faks: 212 638 02 72

Abone bedeli
Yurtiçi: 30.- TL.
Kurumlar: 30.- TL.
Yurtdışı: 30.- USD, 25 euro

Banka hesap no:
Vakıflar Bankası, Beyazıt Şubesi
00158007260409914

Garanti Bankası, Çemberlitaş Şubesi
TR54 0006 2000 0440 0006 298709

Posta Çeki No. 337056

Baskı Arı Matbaası 31 900
Davutpaşa Cad. 81/39 Topkapı/İstanbul
Tel: 212 565 25 99

Mecmuamızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

5 Değerli Kubbealtı Dostları
Kubbealtı

7 Sâmiha Ayverdi'den İlhan Ayverdi'ye Bir Mektup
Sâmiha Ayverdi

9 Sâmiha Anne, İlhan Abla ve Mehmet Dede
Aysel Yüksel

20 Üç Güzel Adam
Dursun Gürlek

31 Doğumunun 100. Yılında Mehmet Kaplan
Prof. Dr. Abdullah Uçman

41 Mehmet Kaplan'dan Bir Hâtıra
Prof. Dr. İnci Enginün

43 Mektup Yaz
R. Tekin Uğurel

44 Fikrî Cephesi Îtibâriyle İstanbul'un Fethi
Doç. Dr. Fâtih Şeker

54 İbrâhim Aydın Yüksel'le Mülâkat
Fâtih Erbaş

72 Necmettin Hacıeminoğlu'nun Dil Dâvâsı II
Yrd. Doç. Dr. Necmettin Özmen

78 Doğu Edebiyâtı Geleneği ve Leylâ ile Mecnûn'un Efsânevî Aşkı
Nesibe Yazgan Uslu

85 Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in Mağdur ama Mağrur Ölüme Yürüyüşü
Dilek Akgümüş

91 Servet Kabaklı'nın Ardından
Mehmet Nuri Yardım

94 Akademi Mecmuası 2015 İndeksi

Değerli Kubbealtı Dostları

Sonbahar sayımızla karşınızdayız. Sizleri saygı ve muhabbetle selâmlıyoruz.

2015, Türk edebiyâtının unutulmaz sîmâlarından, kıymetli düşünce adamı Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın doğumunun 100'üncü yılı. Bu sayımızda değerli hocalarımız Prof. Dr. İnci Enginün ve Prof. Dr. Abdullah Uçman'ın yazılarıyla "Nesillerin Rûhu"nun yazarı Kaplan hocamızı yâdediyoruz. Ayrıca; mütefekkir ve yazar Sâmiha Ayverdi başta olmak üzere, Aysel Yüksel, Dursun Gürlek, Doç. Dr. Fâtih Şeker, Yrd. Doç. Dr. Necmettin Özmen, Dilek Akgümüş ve Nesibe Yazgan'ın yazıları sizlerle buluşuyor.

Kültür ve Turizm Bakanlığının başlatmış olduğu "Beş Şehirli" projesi çerçevesinde medeniyet ve kültür dünyâmızda iz bırakan Süheyl Ünver, Ali Fuad Başgil, Ekrem Hakkı Ayverdi, Mâhir İz ve Fethi Gemuhluoğlu çeşitli programlarla anılıyor. Vakfımız da bu beş kültür adamını münhasıran yâdedecektir. Konu ile ilgili tertip edeceğimiz panellerin ilki Kasım ayında Fethi Gemuhluoğlu için yapılacaktır. Müteakip panelimiz Aralık ayında Prof. Dr. Ali Fuad Başgil için icra edilecektir. Panellerimiz yeni yılda da devam edecek.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nın Türk kültürüne hizmetleri bunlarla sınırlı değil. Bu îtibarla, önümüzdeki dönemde Kubbealtı Neşriyat tarafından yayımlanacak eserlere de temas etmek isteriz. Sâmiha Ayverdi'den Mektuplar, Kazım Yetiş'in *Bir Romancı Olarak Sâmiha Ayverdi*, Gālip Çakır'ın *Türkçeyi Doğru ve Güzel Konuşma Kılavuzu*, İpek Dağlıoğlu'nun *Osmanlı Türkçesi Seçme Metinler* isimli eserleri bu yıl okuyucu ile buluşacak kitaplarımızdan.

Ekim ayı ile birlikte kurslarımız da başlıyor. Kubbealtı'nın Osmanlı Türkçesi, Hat, Tezhip ve Mûsıkî dallarındaki güçlü hoca kadrosu yeni katılımlarla zenginleşti.

Artık Münip Utandı, Serap Çağlayan ve Aslıhan Özel de mûsıkî kursları eğitici kadromuzdalar. Mûsıkî kurslarımızda üslûp ve repertuar, solfej, makam bilgisi, nazariyat, kanun, ney, ud, klasik kemençe derslerinin yanında koro çalışmalarımız da sürecek.

Osmanlı Türkçesi kursumuz yine üç farklı seviyede olacak. Başlangıç Seviyesi, İleri Seviye (Rık'a) ve Arşiv Belgesi Okuma Dersleri.

Tezhip ve hat derslerimiz de yine cumartesi günleri Çemberlitaş Köprülü Medresesinde değerli hocalarımız gözetiminde devam edecektir.

Bu kurslarımıza Farsça derslerimizi de eklediğimizi ifâde edelim.

Ekim ayında ayrıca Kubbealtı Sohbetleri de başlayacak. Her cumartesi saat 16.00'da Çemberlitaş Köprülü Medresesi'nde gerçekleşecek sohbetlerimizin ilk misafiri Beşir Ayvazoğlu, konu ise "*Âsaf Halet Çelebi'nin İstanbul'u*".

Yeni sayılarımızda buluşmak üzere...

Sâmiha Ayverdi'den İlhan Ayverdi'ye Bir Mektup[1]

21.08.1970

İlhancığım, bugünkü *Tercüman*'da Şaplakoğlu[2]'nun makālesi bir yanardağ. Bu mektubu onu göndermek için yazıyorum. Çok uzun olduğundan okumamış olabilirsiniz. İnsan, kendi istikāmetinde bir fikir görürse âdeta mütesellî oluyor.

Bir de, Kabaklı[3]'yı artık şu din tedrîsâtı yapan müesseseler hakkında uyaralım. Bugünkü fıkrasında söyledikleri yerinde. Fakat işlerin iç yüzünden uzak olduğu için çeşitli tesir ve cereyanlara âlet olabilir. Bir kere de ters cephenin müdâfaasını üzerine alırsa, dâvâ iflâs borusu çalar. Onun için meselâ Ali[4] Bursa'dan gelirse, yâhut da Rûhi[5] bu taraflara uğrarsa behemahal temas ettirip şu "dernek vekâ-letlerinin" içyüzünü anlattırmak gerek. Bana, bu işte biraz ağır alıyo-ruz gibi geliyor.

Adamlar, o hâince tertipleri uğruna yüzlerce elemanlarını se-ferber ederken biz hakîkatlerin meydana çıkması yolunda ellerimizi bağlayıp oturmaktayız. Artık bu iş, şahıs ve hattâ zümre meselesi ol-maktan çıkmış, otuz üç milyonun vicdan ve îman dâvâsı olmuştur.

Kabaklı'nın dediği gibi, bu müesseseleri kökünden kazımak is-teyenler elhak tümen tümen. Taassup ve fesat yuvası hâline girince de, direnmekte haklı çıkacaklarına inanmak lâzım.

---

[1] Tedâvî için gittikleri Kütahya'daki Yoncalı kaplıcalarından yazılmıştır
[2] Prof. Dr. Adnan Şaplakoğlu
[3] Ahmet Kabaklı, Tercüman gazetesi yazarı
[4] Prof. Dr. Ali Yardım
[5] Prof. Dr. E. Rûhî Fığlalı

İşte Kabaklı ve emsâli samîmî müslümanlar, işin bu ayıplı tarafını da tanıtıp, fesat mihraklarına da şamar atmak zorundalar. Alenî olmasa bile behemahal bir çâre düşünmek mecbûriyetinde olduklarını bilmeleri lâzım.

İlhancığım, geçen gün çamur banyosunda iki metrekarelik bir yerde 15-20 kişi idik. Hanımın biri ilâhî söylemeye başladı. Diğer iki hanım da ona uydular. Şu Anadolu insanı hâlâ bir damla su gibi temiz. Hiç değilse büyük kütle içinde ağır basan ekseriyet öyle.

Üstüste birkaç ilâhîden sonra genç bir hanım o kadar güzel bir duâ etti ki, ağlamamak için zor dayandım.

Bugün aynı yerde Hayriye abla ile ikimizden gayrı kimse yoktu.

Bizimkiler yok Hayriye abla… dedim. Biraz sonra bu defa dervişler gelmez mi? Has, saf, pür-vecd insanlar. Gırtlağımıza kadar çamur içinde yarım saatten fazla sohbet ettik. İçlerinden bir tânesi, geçen akşam gelenlerdendi.

İşte böyle İlhancığım. Az evvel Ahmet[6] ile karısı burada idiler. Kızcağız bayağı hoşuma gidiyor. Yarın gelip bizi Dübecikler denen bir başka kaplıcaya götürecekler. Çok yakın olduğu halde gitmek istememiştim. Fakat kızımız Hayriye can attığı için peki dedim.

Haydi hoşça kal güzelim. Cümleye hürmet ve sevgiler. Bugün Tekin'in [7] annesi geldi. Size çok selâmı var.

[6] Ressam Ahmet Yâkupoğlu
[7] R. Tekin Uğurel

Sâmiha Anne, İlhan Abla ve Mehmet Dede

Aysel Yüksel

6 Kasım 2015 İlhan Abla'mızın aramızdan ayrılışının altıncı senesi. Bu ayrılış bizlere hüzün vermekle berâber, her zaman, bir araya gelen gönül dostlarımızla kendilerini yâdediyor, hâtıralarımızı tâzeliyor, onlardan kuvvet alıyoruz.

Bu hâtıralar bizi geçmişe bağlıyor, düşünce ve duygularımızı tâzeliyor, gayretimizi ve birbirimize olan muhabbetimizi artırıyor. Artık yarım asır evvelleri bilen kaç kişi kaldık? Onun için bu hâtıralar zincirine ben de bir iki ilâve yapmak istedim.

1957 Ekimi başlarında hocam Nihad Sâmi Banarlı'nın teklîfiyle İstanbul Fetih Cemiyeti'nde çalışmaya başladım. O günlerde Cemiyet'in bünyesinde kurulan İstanbul Enstitüsü'nün aylık toplantılarından biri yapılmak üzere idi. İstanbul'un tanınmış ilim ve kültür adamlarının âzâ olduğu bu toplantının zabtını tutmakla görevli idim. Salona girmeden evvel hocam, Sâmiha Anne'yi işâret ederek "Aysel, Hanımefendi'ye dikkat et," dedi. Böylece ilk defa gördüğüm ve hakkında hiçbir şey bilmediğim Sâmiha Anne'mizin ellerini öptüğüm zaman içimden kendisine "Anne" demek geldi.

Güzel bir tesâdüf eseri *Edebî ve Mânevî Dünyâsı İçinde Fâtih* kitabının ikinci baskısı yapılıyordu. Kitabın tashih ve baskı işleri dolayısıyle kendilerinin hizmetlerine soyunmuş oldum. Aradan birkaç gün geçmişti ki "Bu cumartesi Tan Apartmanında Mehmet Dede'ye git" diye buyurdular.

Verilen adrese gittim. Herkese ve bilhassa yeni gelene gösterilen sıcak ve yakın ilgi ile muhabbet havası içinde içeri alındım, kendimi tanıttım ve Dede'nin Kur'an dersi halkasına dâhil oldum.

Böylece gün geçtikçe İlhan Abla'yı, Dede'yi ve arkadaşlarımızı daha yakından tanımak fırsatını buldum. Bizler o târihte 8-10 genç Dede'nin talebeleri, Dede, ev sâhipleri İlhan Abla, annesi Pâkîze Hanım, oğlu Vasfi Ağabey ve Ken'an Rifâî Hz.nin torunu olan eşi Ayşegül Hanım, çocukları Fezâ ve Vahdet, bâzen de Dede'nin tasavvuf sohbetlerini bizlerle dinlemek isteyen Neyzen Niyâzi Sayın gibi can dostları bu halkaya ilâve olurdu. 1964 yılında Dede'nin hastalanmasına kadar bütün bu güzîde insanlarla berâber tasavvuf neşvesinin nîmetleri ile beslendik ve unutulmaz günler geçirdik. Ne yazık ki 1965'de de Dede'miz öbür âleme geçtiler.

Bu toplantılarda her zaman Dede ile İlhan Abla'nın karşılıklı muhabbet ve hürmete dayanan dostluklarına şâhit oluyor ve bu hallerini hayranlıkla seyrediyorduk. Dede çaya çok düşkündü. Günde 30-40 bardak çay içerdi. Hattâ Birinci Dünya Harbi'nde Irak cephesinde iken siperde çay demlemesi mümkün olmadığı için cebindeki kutudan çıkardığı çayları koklayarak, çiğneyerek kifâf-ı nefs ettiği de aramızda konuşulurdu. Aynı zamanda sigarasının birini söndürürken birini yakardı. Sigarasını ekseriya İlhan Abla yakardı. Bir seferinde, büyük bir sevgi ve hayranlıkla İlhan Abla'ya bakan Dede, "İlhan, seni bir doğurmadığım kaldı" dedi. Öyle ki biz odadakiler, elle tutulacak kadar canlı bu hikmet dolu muhabbet cümlelerini daha sonraları da duyacaktık.

Şimdi bu hâtıralar zihnimden geçerken kendi kendime acaba dedim, İlhan Abla ile Dede'nin bu yakınlaşmaları nasıl oldu? Çünkü her mesâî arkadaşlığı böyle bir yakınlığa dönmüyordu. Bunun îzâhı için biraz geçmişi gözden geçirmemiz gerekecek.

İlhan Abla'nın ablası Samîme Hanım'dan ve teyzelerinden dinlediğimize göre onun dînî duygularının temelinde annesi Pâkize Hanım'ın, millî duygularının temelinde ise babası Murat Bey'in tesirleri vardır. Öyle ki Kurtuluş Savaşı'nda Ege taraflarında faâliyet gösteren Gālip Hoca takma adıyla tanınan Celâl Bayar ile Akhisar' daki evlerinde zaman zaman baş başa planlar yapar, devletin düşman işgālinden kurtulması için çalışırlar. Vatanın kurtuluşundan sonra maalesef 1930'da kanser tedâvîsi için Viyana'ya giden baba, gönderdiği mektup ve kartlarla eşini ve çocuklarını habersiz bırakmaz. Bunların birinde, "Üç gün evvel gelen resimde seni Cumhûriyet kızı görünce çok sevindim" ibâreleri bulunmaktadır.

İlhan Abla, İlk ve orta tahsîlini Akhisar'da tamamlar, ancak şehirde lise olmadığı için İzmir'de Karataş Lisesi'ne parasız yatılı olarak kaydı yapılır ve 1943'te mezun olur. Lise'de çok sevdiği edebiyat hocası Müfîde Hanım ile aralarındaki yakınlık onu iki sene süren ağır bir peritonit hastalığından sonra İstanbul Edebiyat Fakültesi'ne götürür.

Akhisar'daki son senelerinde tarlalarından toplanarak kurutulan ve satılmak üzere anbarlarında muhâfaza edilen tütün balyalarının hepsinin sel sularına kapılıp senelik gelirlerinin ziyan olduğu da Pâkize Hanım'dan dinlediğimiz hâtıralardan biridir. Gerek bu sel felâketi, gerek âilenin büyük oğlu Basri Bey'in Hukuk Fakültesi'ne devâmı gerekse İlhan Abla'nın Edebiyat Fakültesi'nde okumak arzusu, ayrıca bâzı akrabâ ve yakın dostlarının da İstanbul'da olması onları İstanbul'a gelmeye zorlayan zâhirî sebepler olmakla berâber derûnî yol haritasının onları İstanbul'a ulaştırdığı daha sonra girdikleri irfan ocağından anlaşılacaktır.

Öyle ki; âilenin İstanbul'a gelişi, İlhan Abla'nın hayâtında çok mühim bir dönüm noktası olur. Kendisi artık İstanbul Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi'nde öğrencidir. Bir yandan da çalışmak zorundadır. Maârif Müdürlüğü onu Rüstem Paşa Medresesi'nde depo memuru olan Mehmet Örtenoğlu'nun yardımcısı olarak vazîfelendirir.

İşte bu çalışma arkadaşlığı onun hayâta bakış açısını genişletecek, kültür ve îman ufkunun anahtarı olacak ve onu Ken'an Rifâî Hazretleri'ne bağlayacak, kültür, bilhassa mîmârî ve sanat târihimizin mühim ismi Ekrem Hakkı Ayverdi ile evlenmesine vesîle olacak ve Sâmiha Anne'mize götürecek, onun öbür âleme geçişinden sonra da bütün vazîfelerini ona devrederek, bizleri ona emânet ettiği mühim isim hâline gelmesinin başlangıcı olacaktı.

Şu halde Mehmet Örtenoğlu kimdi? Bu mübârek insanın hayâtını kısaca şöyle özetleyebiliriz. Yeğeninin kızı Berrin Parıltı'nın araştırmalarına göre Dede aslen Kafkasyalıdır. Âile yedi sekiz göbek önceden beri Örtenoğlu lakabı ile anılır. Bu arada bu bilgileri araştırıp bize ulaştırdığı için kendisine ayrıca teşekkür ederiz.

Okumaya, öğrenmeye, araştırma ve tefekküre, teknik gelişmelere çok meraklı olan Dede, Kafkasya'dan Tokat'a gelir, Tokat Medresesi'nde okur ve icâzet alır. Öğrendikleri onu tatmin etmez İstanbul'a gelerek Vezneciler'deki Dâmat İbrâhim Paşa Medresesi'nden aldığı ikinci bir icâzetnâme ile medrese kültürünü ilerletir. Arkasından Dişçi Mektebi'ne gider. Orada aynı sınıfta okuduğu Ziyâ Cemal Bey'le aralarında büyük ve kuvvetli bir dostluk kurulur. Berâber mezun olurlar. Ne yazık ki o ara Birinci Cihan Harbi çıkar ve Dede bu kargaşalıkta diplomasını alamadan yedek subay olarak askere alınarak Irak cephesine gönderilir. Orada İngilizlere esir düşerek dört sene Hind-i Çînî'de kalır, mütârekeden sonra İstanbul'a döner. Ziyâ Cemal Bey'le buluşur.

Sâmiha Anne bu buluşmanın netîcesini *Mehmet Dede* yazısında " Ziyâ Cemal Beylerin evlerine anlaşılması da anlatılması da

hemen hemen mümkün olmayan yeni bir sîmâ ilâve edilmiş oldu"[1] ifâdeleriyle anlatır ve devam eder: "*Artık burası dayımın evi olduğu kadar onun da evi sayılırdı. Genç adam az konuşan fakat söze başladığı vakit sanki zamânı da muhâtabını da bulundukları yere çakıp durduran bir zekâ ve bilginin sâhibi idi.*

Üstelik akıllı ve mâlûmatlı olduğu kadar da efendiliği, terbiyesi, bilhassa saygı ve edebi, tartıya terâziye vurulamayacak kadar da şaşırtıcı idi.", "…raflar dolusu kitapların, kol kol uzayan aklî ve naklî bilgilerin ve parlak bir zekânın insanoğluna yetmediğini anlamış olduğu bir gün" Ziyâ Cemal Bey'in vâsıtasıyla mürşidi Ken'an Rifâî Hazretleri'ni tanır, elini öper ve talebeleri arasına katılır. Zîra "*Anlamıştı ki içinde benlik tortusu bulunan bilgi de beşerî hırslarından temizlenmemiş akıl ve zekâ da sâhibine dost değil, düşmandı.", "Ama bu anlayış durağına gelmekle… bilgilerini ve bütün o sermâye birikintisini bir köşeye atmış değildi. Zîra dünya ve dünya ehli için geçer akçe o bilgilerdi... kütleye anlayacağı dilden hitap edebilmesi için emek verip kazanmış olduğu bütün o aklî ve naklî ilimlerle zırhlı ve kuvvetli olması lüzumlu bulunuyordu.*" Böylece *"...kendinde olan sermedî idrâki ve ilâhî hazzı başkalarına aktarmaya doyamamak noktasına ulaşmış bulunuyor*" ve herkes ona Mehmet Dede diyordu. "*Tevâzuuna tevâzu katan Mehmet Dede… önünde boyun kestiği o kapının karşısında küçüldükçe küçülüyor, ne ki yokluğa doğru attığı her adım, her ufalış ve ufalanış, her geçen zaman onu biraz daha büyütüyordu."*

Bütün bu zamanlar içinde Dede de artık orta yaşa gelmişti ki çalıştığı dâirede İlhan Abla onun yardımcılığı vazîfesiyle işe başladı. Bu noktada yine Sâmiha Anne'nin Mehmet Dede yazısına dönelim:

---

[1] Sâmiha Ayverdi. *Hâtıralarla Başbaşa*, Mehmet Dede, İst. 2008 (3.b.) s.164

"...bu tecrübesiz ve mâsum çocuk kendisini yüceliklere götürecek gerçek bilgiyi, içine girmiş olduğu bir devlet dâiresinin dört duvarı arasında bulacağını o zamanlar nereden ve nasıl bilebilirdi?", "…vericiliğe susamış kimselerin bir alıcı bulunca… şevkini ve ihtişâmını ortaya dökmesi mukadderdi. Nitekim Mehmet Dede de artık duramazdı., susamazdı. Zîra karşısına, bir mânevî üslûp, nizam ve muvâzene bekleyen büyük istîdat gelmişti… Kendisini kemal çizgisine götüren o rahmet kapısından aldıklarını aktaracak büyük alıcı ile ilk defa karşılaşıyordu.", "Mehmet Dede, işleyeceği mâdeni bulunca gönül hüneri coşan insandı... eline aldığı insan malzemesinden bir insanlık âbidesi yapmakla vazîfeli olarak dünyâya gelmişlerdendi. Mehmet Dede'nin genç kızdan kendi kendisinin mîmârı ve bu üstün seviyenin adamı olmasını istemesi yerinde idi. Zîra karşısındaki insanın derûnî cevheri işlendikçe parlayan bir ezel imtiyazlısı olduğunu görüyordu.

Mehmet Dede, genç kızı rahmet kapısından da içeri sokarak ona bu feyz pınarının suyundan da tattırdı. Daha ne yapabilirdi?"

Yukarıdaki bilgilerden anlıyoruz ki kader, İlhan Abla'ya bu pınara varma yolunun ilk güzergâhı olarak Rüstem Paşa Medresesi'ni seçmişti. Ama bu iki mübârek insanın yakınlaşmaları nasıl başlamıştı?

Vasfi Ağabey ile evlendikten sonra 1955-1959 arasında dört buçuk yılı aynı evde berâber geçirdikleri için Ayşegül Kaytaz Hanım'ın bu konudaki hâtıraları çok önemli olmalıydı. Sorularımı memnûniyetle cevapladı, kendisine burada ayrıca teşekkürlerimi bildirmek isterim.

Rüstem Paşa Medresesi'ndeki ilk mesâîlerinde Dede'nin hâli, tavrı, konuşma tarzı İlhan Abla'yı cezbeder, endîşelerini giderir. Hele bir seferinde Maârif Müdürünün haksız ve gönül kırıcı bir muâ-

melesi karşısında Dede'nin, "Kızım sabretmek, sabrı da tâlim etmek lâzım" demesi ona çok tesir eder. O gün eve gidince defterine sayfalarca "Sabretmek lâzım" sözlerini yazar. Bu hâdiseden sonra aralarındaki yakınlık sevgi ve hürmetle perçinleşerek gittikçe artar.

Zaman içinde Dede, İlhan Ablaların Beyazıt Bakırcılar'da oturdukları eve misâfir olmaya başlar, kısa bir müddet sonra da artık evin hürmet edilen, sevilen, bir dediği iki edilmeyen büyüğü olur ki ben de diğer arkadaşlarımla berâber 1957 Ekiminden îtibâren bu berâberliğin ve dostluğun nice güzelliklerine şâhit oldum.

Dede'nin bu misâfirlikleri gece yarılarına bâzen de sabahlara kadar sürer, karşılıklı sohbet ederler, Dede, genç talebesinin yetişmesi için hiçbir fırsatı kaçırmaz. Bâzen Dede'nin gece onlarda kaldığı da olur. Artık ev halkı bu günlerde Dede'yi büyük bir heyecanla bağrına basar, onu ikramlamak ve rahat ettirmek için ellerinden gelen gayreti esirgemez. Aynı zamanda onun irfan, hikmet ve muhabbeti ile bol bol nafakalanırlar. Zîra Dede, İlhan Abla ve âilesinin mânevî hayâtını bir gergef gibi işler.

Yine Ayşegül Hanım'dan öğrendiğimize göre bu arada İlhan Abla fakülteyi bitirip on iki sene sürecek hocalık hayâtına başlar. Artık ders hazırlıkları ile uğraşmak, yazılı kâğıtlarını okumak lâzımdır. Ama o Dede ile olan sohbetlerini dâima ön planda tutar. Gece yarılarına veya sabahlara kadar süren bu mânevî konuşmalar bitip Dede evine gidince veya odasına çekilince kendisi de ancak o zaman meslekî çalışmalara başlar, böylece okulla ilgili vazîfelerini de hiç aksatmaz. Hattâ sohbetten sonra kalan vakitte yazılı kâğıtlarını okurken uykusu kaçsın diye bir yandan da kabak çekirdeği çitler. Bir gün âile sabahleyin uyanınca onu koltukta bir elinde yazılı kâğıtları, yerlerde çekirdekler öylece uyuyakaldığını görür. Yine bir başka gün, Dede Kur'an okurken İlhan Abla uyuklamaya başlar. Bunu gören

Dede yerinden kalkar ve onun elini öper. Zîra bir gece evvel yazılı kâğıtlarını okumak için sabahladığından haberdardır. Böylece onun dünya planında vazîfeli olduğu işlerle mânevî hayâtını dengelemekte gösterdiği azim, gayret ve çalışma düzeni karşısındaki hayranlığını ifâde etmiş olur.

Dede bir yandan onu sohbetleriyle yetiştirip ufkunu genişletirken bir yandan da İstanbul'daki tasavvuf dünyâsını tanımasını sağlar. Ayrıca mânevî mahfillere ve Özbekler Tekkesi gibi tanınmış muhitlere berâberinde götürerek devrin kıymetli tasavvuf erbâbıyla tanıştırır, onların sohbetlerini dinletir. Hattâ bir gün bu ziyâretlerdeki sohbetlerden birinde İlhan Abla'nın burnu şiddetle kanar, Dede onu dışarı çıkartarak lavaboda kanı durdurur. Eve dönünce, "Çok yüksek bir sohbet oldu kaldıramadın, tansiyonun yükseldi, burnun kanadı" diye durumu îzah eder.

Yine bir bayram günü Dede, İlhan Abla, Pâkize ve Ayşegül Hanım, Merkezefendi'ye Ken'an Rifâi Hazretleri'ni ziyârete giderler. İlhan Abla'nın üzerinde yeni diktirdiği ve kendisine çok yakışan bir tayyörü vardır. Yolda yağmur yağmaya başlar. Ama Dede hiç aldırış etmez. Ziyârete varınca Kendilerinin kabri üzerine kapanır niyaz eder, onu gören İlhan Abla yağmur, çamur demeden ve hiç tereddüt etmeden aynı şekilde hareket ederek niyâza başlar.

İşte Dede ele aldığı cevheri hiçbir fırsatı kaçırmadan böyle işleyerek onu gelecekteki çok yoğun, ağır ve büyük mes'ûliyetler taşıyan mânevî vazîfelerine hazırlar.

Bu ara biz yine geçmişe, İlhan Abla'nın Dede ile tanıştığı ilk senelere dönelim ki bu seyir bizi Ken'an Rifâî Hazretleri'ne, Dede ve Sâmiha Anne'nin, İlhan Abla ile ezel berâberliğinin dünya planındaki yürüyüşüne götürecektir.

İlhan Abla maârifteki çalışmalara başladığı yılların birinde ve kendi ifâdesiyle on sekiz - on dokuz yaşlarında iken bir akrabâsı ile haydi bir kitapçıya gidip bir roman alalım diyerek Gayret Kitap E-vi'ne uğrarlar ve Garbis'in tavsiyesine uyarak Sâmiha Anne'nin *Yaşayan Ölü*, bir rivâyete göre de *İnsan ve Şeytan* adlı romanını alırlar. İlhan Abla kitabı okumaya başlayınca dünyâsının değiştiğini hisseder. Dede'ye koşarak Sâmiha Ayverdi'yi tanıyıp tanımadığını sorar. Aldığı cevap kuru bir evet olur. Halbuki Dede, âileyi senelerdir yakından tanır. Onun Ken'an Rifâî Hazretleri'nin yetiştirdiği büyük insan olduğunu bilir. Sâmiha Anne de onu çok iyi tanır. Öyle ki Dede'nin Kur'ân-ı Kerîm'i çok iyi anlayan ve tefsîrini de çok iyi yapan sayılı isimlerden biri olduğu da Sâmiha Anne'den dinlediğim hâtıralardan biridir. Hattâ 1960'lı yılların başlarında bir gün Sâmiha Anne biz gençleri o zaman Konağın karşısında oturdukları iki katlı bahçe içindeki evin salonunda toplayıp, Dede'yi de dâvet ettikleri bir sohbet gününde, bizler Anne'mizin karşısında sandalyelerde otururken bütün ısrarlara rağmen Dede büyük bir huşû ile Sâmiha Anne'nin dizi dibine çömelmiş hürmetle ve gözleri yerde onu dinliyordu. "Mehmet Dede bir şeyler söyleseniz" hitâbına cevâbı büyük bir mahviyet içinde estağfirullah oldu. Bizlere çok tesir eden bu hürmet sahnesi öyle zannediyorum ki hepimizin hâfızasında bütün tâzeliği ile durmaktadır.

Dede tasavvufla alâkalanan herkesi hemen kolundan tutup Hocasına getirmeyen bir anlayışın sâhibi idi. O târihte henüz işlenmemiş bir cevher olarak gördüğü genç talebesine sır vermez. Böylece üç sene daha geçer. 1948 senesinin bereketli bir gününde artık zamânının geldiğini düşünerek İlhan Abla'yı elinden tutar ve Sâmiha Anne'ye götürür. Bu ilk karşılaşmalarında Sâmiha Anne ona "Namaz kılıyor musun?" diye sorup "Alacalı" cevâbını alınca "Kıl, kıl"der. Muhtemelen 1949 senesi başlarında da Dede ile Ken'an Rifâî

Hazretleri'nin konağına giderler. Artık İlhan Abla, el öperek intisap eder, o mübârek nazarlarla yıkanır ve "Rifâî bendesi" olur. Bu yıllarda Ken'an Rifâî Hazretleri rahatsız, İlhan Abla da hoca olarak yüklü bir vazîfenin insanıdır ve çekingen mizaçlıdır. Ayşegül Hanım, İlhan Abla'nın, Kendileri ile dünya plânında 3-5 defa görüşebildiğini kendisinden dinlediğini bu hâtıraları arasında bize nakletmiştir.

Nitekim İlhan Abla *Lugat*'in Takdim yazısında[2] bunu şu cümlelerle ifâde edecektir: "On sekiz yaşından îtibâren ömrünü büyük mürebbî Ken'an Büyükaksoy'un yolunda sırasıyla Mehmet Örtenoğlu, Sâmiha Ayverdi ve Ekrem Hakkı Ayverdi gibi seçkin büyüklerle yaşamıştır."

Dede, İlhan Abla'nın Ekrem Hakkı Ayverdi ile evlenmelerinde de kilit vazîfesi görür. Âdeta bu evlilikle İlhan Abla'yı Sâmiha Anne'ye daha çok yaklaştırıp, gerisini siz tamamlayın der gibidir. O günlerde her Hıdırellez'de olduğu gibi İlhan Abla dört yol ağzına iki odalı bir ev yapar. Dede ona, "İlhan neden on iki odalı ev yapmadın?"diye sorar. Başka bir îzahta bulunmaz. Ama ertesi gün Ekrem Amca'nın evlenme teklîfi ile gelir.

Biz Tan apartmanı talebeleri önce, bu evliliğe üzülmüş ve Ekrem Amca'yı ablamızı elimizden almış nazarı ile görerek kıskanmıştık... Fakat kısa bir müddet sonra ne kadar yanıldığımızı anladık. Zîra sâdece müdâvimi olduğumuz ev ikileşmişti. Çünkü bizler Tan apartmanındaki derslerimize devam etmekle berâber ayrıca Fâtih'te Ekrem Amca'mızın evine taşınmış gibi olduk. Artık ablamızın yanında bir de Ekrem Amca'mız vardı.

Zâten nişanlılık devirlerinde, şimdi Ayverdi Enstitüsü Arşivi'nde bulunan bir mektubunda "Sizinle olan hayâtımız inşallah çok neşveli olacak, evimizde siz, bütün ihvânı ve sevdiklerimizi toplaya-

---

[2] İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lugatı, Asırlar Boyu Târihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İst.2005, s.VII.

cak bir merkez kuracaksınız.” der. Bu temennî yerini bulur ve burası gençleri, ilim, kültür ve îman adamlarını toplayan bir merkez olmakta devam eder. Herkes tarafından çok sevilen İlhan Ayverdi, bilhassa gençlerin “abla”sı olarak her türlü derdimizde ve sevincimizde ömür boyu yanımızda idi. Sâde bizimle değil kendisine mürâcaat eden herkesin yanında ve yardımında idi.

Öyle ki müşküllerimizde Sâmiha Anne’miz bize dâima İlhan Ablanıza danışın diye onu işâret etti, hattâ bâzılarımıza “Benden sonra Anne’niz İlhan’dır” diye açıkça yol gösterdi. Nitekim 1951’de *Ken’an Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* kitabında ithaf cümlesi olarak “Müşterek bir gāyeye baş koyduğumuz kıymetli kızımız İlhan Hanıma. Sâmiha, Sofi Hûri, Nezihe Araz, Safiye Erol.” İfâdesini kullanırken, *Bağ Bozumu*’na yazdığı ithafta: “İlhancığım, Efendim seni, bu câmianın akl-ı selîmi olmakta, sağlıklı ve hayırlı uzun ömürlerle dâim ve kāim eylesin. Âmin! 18.4.1987” , *Ah Tuna Vah Tuna’da ise “Ezelden ebede izzetlenmiş İlhan Ayverdi’ye .. 6.7.1990”* diye yazdı.

Rabbim bize bu güzel insanları görmek ve onlarla yaşamak lutfunu ihsan etti, rahmetleri üzerimize olsun, milletçe birlik, berâberlik ve kardeşlik içinde yolumuza devam edelim ki onlara borcumuzu ödeyelim niyâzı ile.

Üç Güzel Adam

Dursun Gürlek

Yakın târihimizin üç önemli isminden biri Ekrem Hakkı Ayverdi, diğeri İbnülemin Mahmud Kemal İnal, öteki de Mehmed Zeki Pakalın'dır. Bu üç mühim şahsiyet gerek geride bıraktıkları değerli eserler dolayısıyla, gerekse hayattayken gerçekleştirdikleri üstün hizmetlerinden ötürü hayırla yâdedilmektedirler. Bunlardan İbnülemin Bey'in sık sık tekrar ettiği bir söz vardır ki, o da "Semere-i hayat, hayırla yâdedilmektir." cümlesidir.

Efendim, merhum Fethi Gemuhluoğlu ağabeyimizin ifâdesiyle "*Anadolu ve Rumeli Beylerbeyi*" Ekrem Hakkı Ayverdi'nin vefâtından sonra hayâtı kaleme alındı. Hatırşinas yakınları ve dostları onunla ilgili birçok eserler yayımladılar. Halbuki yakın dostu, İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın vefâtından bu yana yaklaşık altmış yıl geçtiği halde hakkında dörtbaşı mâmur bir biyografi hazırlanmadı. Merhum hayattayken aziz dostu Hüseyin Vassaf'ın "Kemâlü'l-Kemâl" ismiyle kaleme aldığı eseri bir yana bırakacak olursak konuyla ilgili çalışmalar sâdece ansiklopedi maddeleri, muhtelif dergilerdeki çeşitli yazılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yıllar önce böyle bir boşluğu doldurmak için -aczime bakmayarak teşebbüse geçtim. İlk önce üstâdı yakından tanıyan kimselerin hâtıralarını tesbit etmeye çalıştım. Kendisinin "Saz erbâbı", "Söz erbâbı", "Ahibbâ-yı Kadîme" diye tavsif ettiği zevattan bâzılarına yetiştim, hâtıralarını kaydettim. Konağının müdâvimi olanlardan kime mürâcaat ettiysem -birkaçı hâriç- hemen hemen hepsi büyük bir yakınlık gösterdi. Bu gidip gelmeler sırasında -durgun suya atılan bir taşın halkaları genişletmesi gibi- bendeki merak da gittikçe artmaya başladı. Ziyâret ettiğim bâzı

kimseler beni diğer bir takım hâtıra sâhiplerine de yönlendirdiler. Böylece dâire genişledikçe genişledi.

Bir örnek vermek gerekirse, merhum Burhan Felek'ten başlamak isterim. En kıdemli gazetecilerimizden biri olan Burhan Bey'e röportaj için telefon ettiğimde kendisinin bu konuda fazla bilgisi olmadığını belirterek Vasfi Rızâ Zobu'ya gitmemi tavsiye etti. Gittim. Mecidiyeköy'deki evinde uzunca bir mülâkat yaptım. Ayrılacağım sırada o da Necmi Rızâ Ahıskan'a yönlendirdi. Merhûmu Teşvîkiye'deki çiçekçi dükkânında buldum. Vasfi Rızâ Bey'in selâmını söyleyerek sebeb-i ziyâretimi açıkladım. Ânî bir hareketle ayağa kalkarak ve elini kulağına atarak bir gazel okudu. "*İşte ben bu gazeli Mahmud Kemal Bey'in konağında da okuyordum*" dedikten sonra hâtıralarını anlatmaya başladı. Bu konuda daha başka hâtıralar da var ama onları konu ile ilgili kitaba havâle edip bir de müstenkif (çekimser) davrananlardan söz etmek istiyorum. Yukarıda da belirttiğim gibi Mahmud Kemal Bey'in sohbet ve mûsıkî meclisine sık sık katıldıkları, dolayısıyla kendisini çok yakından tanıdıkları halde -ne hikmetse- bunlardan bâzıları mürâcaatımı kabul etmediler, bâzıları da sürekli ertelediler. Erteleyenlerin içinde yakın akrabâları da vardı. Meselâ merhum Ahmed Nihad Akay bunlardan biriydi. Bir süre eski Millî Eğitim Bakanlarından Ali Nâili Erdem'in müsteşarlığını da yapan Ahmed Nihad Bey, merhum Fâruk Kadri Timurtaş'ın, Muharrem Ergin'in, Ahmed Kabaklı'nın devre arkadaşıydı. İbnülemin Bey'in yeğeni Selmâ Hanım'la evlendi. Karı koca her ikisi de edebiyat öğretmeniydi.

Ahmed Nihad Bey hâtıralarını dinlemek için birkaç defa mürâcaat ettiğim halde müsbet cevap vermedi. Doğrusu çok şaşırdım. Aradan birkaç yıl geçmişti ki bir gün telefonum çaldı. Arayan Ahmed Nihad Akay'dı ve ısrarla beni evine dâvet ediyordu. Derhal hareket

ettim, Suadiye'deki evine gittim. Yolda giderken acaba rüyâ mı gördü diye düşünmekten bir türlü kendimi alamıyordum. Merhum beni büyük bir ilgiyle karşıladı. Mülâkat esnâsında tahminimin doğru çıktığını anladım. Ayrılırken "*Dursun Bey berâberce Merkez Efendi Kabristanı'ndaki mezarını ziyâret edelim*" dedi. Ayrıca İbnülemin'in vefâtının 40. yıl dönümü dolayısıyla İstanbul Üniversitesi merkez binâdaki anma toplantısına da birlikte gittik. Konuyla alâkalı diğer bilgileri de yazacağımız kitaba havâle ederek burada sözü daha fazla uzatmak istemiyorum.

Siz benim böyle dediğime bakmayınız. Söz İbnülemin'den açılır da laf uzamaz mı? Müsâadenizle konumuzla ilgili son bir gelişmeyi de nakledip, sözü biraz daha sündürdükten sonra sizi asıl mevzû ile başbaşa bırakayım.

Yazımızın girişinde adı geçen merhum târihçimiz Mehmed Zeki Pakalın'a âit metrûkâtın Târih Vakfı'nda olduğunu biliyordum. İbnülemin Mahmud Kemal'le ilgili bir dosya da, işte bu metrûkâtın arasında bulunuyordu. Adı geçen dosyayı bir kere daha görmek için geçenlerde Târih Vakfı'na gittim. İsteğimi söyledim görevli hanım önce isteksiz karşılayıp, veremeyeceğini beyan etti. Niçin veremeyeceğini sorduğumda, tasnif edilmediğini söyledi. "*Nasıl olur bu evrak size teslim edileli neredeyse 20 sene oluyor, hâlâ tasnif edilmedi mi*?" diye sordum. Bu sefer daha da öfkelendi, kısa bir süre önce gelip de aynı dosyayı görmek isteyen kaba saba bir adamın kendisini rencide ettiğini sözlerinden anladım. Gönlünü hoş edecek birkaç cümle söyleyince râzı oldu ve istediğim dosyayı bulup çıkardı.

Beni asıl şaşırtan gelişme işte o anda ortaya çıktı. Hanımefendi sayfaları çevirirken gözüme bir yazı ilişti. İbnülemin dosyasına iliştirilen bu yazıda kısaca şöyle deniliyordu: "*Dursun Gürlek Bey babama âit herhangi bir evrâkı istemek için gelirse lütfen veriniz ve*

gerekli kolaylığı gösteriniz." İmzâ: Seniye Pakalın. Çok şaşırdım ve bir anda yıllar öncesine gittim. Yaklaşık 20 sene evvel, merhum Zeki Pakalın'ın Kadıköy'deki evine gitmiş, kızı Seniye Hanım'ı ziyâret etmiş, İbnülemin Mahmud Kemal İnal ile Mehmed Zeki Pakalın'ın münâsebetleriyle ilgili bildiklerini anlatmasını ricâ etmiştim. Uzun uzun anlatmıştı. Belli ki Seniye Hanım, benden sonra böyle bir yazı kaleme alıp -muhtemelen ileride lâzım olur diye- merhum babasına âit evrâkın arasına koydurmuş. Mekânı cennet olsun, bu arada -tabiî ki- bilâhare gerekli kolaylığı gösteren Târih Vakfı'ndaki Tûbâ Hanım'a da teşekkür ediyorum.

Şimdi asıl konumuza gelelim. Bu dosyada merhum büyüğümüz İbnülemin Mahmud Kemal İnal ile ilgili çıkan evrâkın arasında en önemlisini Ekrem Hakkı Ayverdi Beyefendi'nin yazısı teşkil ediyor. Sizi Mehmed Zeki Pakalın'ın ricâsı ve bu ricâ üzerine kaleme alınan bu son derece önemli makāle ile başbaşa bırakıyor, bu vesîleyle her üçüne de bir kere daha Allah'tan rahmet ve mağfiret niyaz ediyorum:

"*İlim ve irfânı yayınladığı kıymetli eserlerle belirmiş İbnülemin Mahmud Kemal İnal ile münâsebetinin derecesi de, adı vasiyetnâmesine geçirilmek sûretiyle sâbit bulunmuş olan değerli dostum Ekrem Hakkı Ayverdi'nin ricâm üzerine lütfettiği yazıyı teşekkürle olduğu gibi aşağıya koyuyorum:*

"Zekâsı, ilmi, müktesebâtı, vefâsı ile insanların en üstünlerinden olduğuna herkesin ittifak ettiği İbnülemin Mahmud Kemal Bey, bence, kadrini asıl millî bir hâfıza olmasıyla îlâ eylemiştir. Ona olan hürmet ve merbûtiyetim herkesçe mâlum, bizzat kendisi tarafından da müsellemdi. İbnülemin'in vasfı olan vefâ duygusunu, mukabeleten ben de ona karşı duymaktayım. Ve belki hayâtında olduğundan ziyâde, rıhletinden sonra hizmetindeyim.

Fakat kemâl-i fahr ile yaptığım bu vazîfelerin îfâsına bir nevî millî enâniyet sâik olmakdadır dersem mübâlağa etmiş olmam. Şahsî merbûdiyete tekaddüm eden bir hisle bizim yapamadıklarımızı tahakkuk ettiren bu zâta karşı ben kendimi millî bir borç altında hissetmekteyim.

İbnülemin bizim bünyemizin, kuruluş mekanizmamızın bir mehakkî mesâbesinde idi. Hayat muvâcehesindeki tutumumuz, tefekkür tarzımız onda tebellür etmiş idi. Millî îtikādımızın bütün vetirelerini hâizdi; Türklüğün Müslümanlık ile tev'em olduğu hakîkatini derin bir idrak netîcesinde ifâde edebilir ve hareketleriyle, etvârıyla bizzat misal olurdu. Bir mes'ele hakkında verdiği mâlûmat, beyan ettiği fikir, tabîî anlama kābiliyetinde olanlar için, sohbet mesâbesinde idi.

Onun iz'an ve tefekkürünü meşrebiyle ölçmemelidir. Ferdî bir tezâhür olan meşreb, şahsiyetin meyveleri olan iz'an ve tefekkürden başkadır. Bizleri birleştiren de o şahsiyetin meydana getirip milletin asır boyu düşüncesinden, îtikat ve îmânından süzülüp gelen içtimâî ve beşerî kıymetlerde mutâbakatlardır. İbnülemin bu müşterek noktaları en iyi idrak etmesiyle bizim medâr-ı ihticâcımız olmuştur. Meselâ târih anlayışı tam bizdendir. Târihi biyografi cephesinden ele almıştır; lâkin şahsiyetlerin davranışını bu milletin târihinde tuttuğu ehemmiyetlere göre muhâkeme edip kıymetlerini takdir etmekte pek kuvvetli kıstaslar kullanır, bu eşhâsın yazdıkları târih sayfalarını bu tarza göre tefsir ederdi. Bu cepheden derinlemesine hâdisâtın içine girmesiyle umûmî târihin seyri hakkında isâbetli karar ve hükümlere varmıştı. Hâfızaya, ilme, canlı millî kıymetler ölçüsüne mâlik olmanın verdiği salâhiyetle uzun bir tecrübeye dayanan bu karar ve hükümleri bildirmek için lüzumsuz tereddütlere muhtaç kalmaz, kat'i ifâdelerle mütâlaasını serîyen söylerdi.

Onu alâkadar eden bütün mevzûlarda tahlillerini terkip hâline getirmesini bilmişti. Bu yüzden dünyânın son zamanlarda mahrûmu

olduğu toplayıcı ilmin 20. asırdaki kuvvetli mümessillerinden biridir dense sezâdır. Terkîbe varmak için her nev'i malzemeyi dikkatle toplar, ince ince tahlil ve mukāyese eder, ondan sonra bunları değerlendirerek ortaya koyardı. Bu vesîkaların sıhhatini titizlikle tahkik etmeden kullanmazdı. Bu babdaki düstûru "Evvelâ kendi nefsine karşı doğru olmayı emreden nusûs-ı ilâhiyyeden almıştı." Onun eserlerinde yanlış, bilhassa bir fikri isbat için hakîkatinde i'maz edilmiş vesîka bulmak mümkün değildir.

Mâlumat seviyesini aşıp idrak derecesine varan bu müktesebâtın kuvvetiyle edebiyat ve san'at için koyduğu teşhislerde yanılmazdı. İsimleri etrâfında epeyce yaygaralar koparılmış, yeni fikirlerin mürevvici diye lâyuhtîliğe, masûniyete lâyık görülmüş nice edip ve şâirin aksak tarafını ortaya koymuş, sakat hareketlerini, fikirlerindeki samîmiyetsizlik ve tenâkuzları pervâsızca göstermiştir.

Bizim güzel yazımızdan iyi anlardı. Tek tek harflerin güzelliğine ve kāideye uygunluğuna bakmakla berâber umûmî âhengi olmayan yazı onca makbul değildi. Metin bir yazıyı görünce "Allah, hani yazmış da!" gibi bir sözle iyiyi derhal bir tarafa ayırırdı.

***Son Hattatlar** kitabı kendisinden istenince 1204'ten bu yana gelip geçen sanatkârların aranıp, fişlenmesi ve bilhassa yazılarının bulunması, yerlerinin tahkîki, tasnif ve intihâbı, sonra fotoğraflarının çekilmesi işlerini gözünde büyütmüş, bunların tedârikinden âdeta korkmuştu. Hattâ bir zaman kitabı vermekten sarf-ı nazar edecek raddelere geldiydi. İşte o zaman ben müdâhale ettim ve şahsen bütün yazıları bulacağımı ve sanatkârlar için de yardım edeceğimi bildirerek bu hayırlı eserden vazgeçmemesi için pek çok ısrar ettim. Evel Allah vaadimi yerine getireceğime emin bulunduğumdan muvâfakat etti. Gerek kendi, gerek benim koleksiyonlarımızdan mâlûmumuz olan amatörlerden, müzelerden tedârik ettiğimiz yazıların seçilmesinde İbnülemin'in bu seri takdir ve tefrik hassasının şaşmaz mîyarlarını her defasında gördüm. Şunu da istitrâren söyleyeyim ki*

Son Hattatlar eseri ancak İbnülemin'in olduğu için basılabilirdi. Buna karar verenler metni değil, imzâyı neşrediyorlardı ve davranışlarıyla kendilerine bir senet hazırlıyorlardı. Mahmud Kemal Bey vazgeçse bir daha böyle bir eser çıkamazdı ve netîcede yıkılan bir âbidenin târihi de yok olurdu. Bunu bildiğim için ısrar ettim. Bir hulûsla vâkî olan bu direnişim İbnülemin'i çok mütehassis etti ve eserinin başında hiçbir fânî için sarfetmediği derecede senâkâr, samîmî, kadirşinâsâne sözlerini benim hakkımda yazmasına sebep oldu. Bir taraftan eserin kazanılması, diğer taraftan hakîkati doğruluk ve iyilik karşısında örnek zannedildiği gibi hiç de lâkayt kalmayacağını göstermesi îtibâriyle beni iki cihetten memnun eden bu hâdiseden ve sözlerinden dolayı merhûmu rahmetle yâdeder, minnetlerimi tekrarlarım. Ölümden korktuğu ne kadar söylense de, rıhletine sebep olan kısa hastalığında bu hissini ızhâra vakit bulmadığı ne kadar iddia edilse de âhiretten havfı olmadığı âşikârdır. İrtihâlinden sonra dünyâda yapılacak vazîfelerini edâ etmeyi düşünmüş, vasiyetini yapmıştı. Ümit olunur ki Cenâb-ı Bârî'nin rızâsını tahsil eylemiştir.

Vasiyeti vefâtından 8 sene evvel tanzim edilmiş, hayâtında bir kısmının tatbîkine de geçilmişti. Daha 1949 senesinde kitaplarının bir kısmı ile bir takım eşyâsı ve antikaları üniversite merkez binâsının zemin katında şimâli garbî köşeyi işgal eden 10x10 ebâdında büyük salonla yanındaki 6x10'lu odada kurulan kütüphâne-müzeye nakledildi. Vasiyetin tanzîmiyle rahmetli Ebû'l-Ûlâ Mardin ve Rektör Sıddık Sâmi Onar beyler meşgul oldular. Rektörün, müze salonlarının tahsîsindeki rolü büyüktür. Üniversiteye gelen bu nîmetin kadri, o olmasa belki bilinmezdi ve teşebbüs akāmete uğrardı. Fiiliyâta hemen geçilmesini temin için ilk rafları yaptırdım. Kendi vâsıtalarımla kitapları naklettim. Bâzı levhalarla duvarları süsledik. Nişan, üniforma, saat gibi hâtıraları tedârik ettiğim bir dolaba yerleştirdim. Bundan sonra artık devam arzusunu izhar edecekler çıkar ve netîce emniyetle onlara terk olunup çekilinebilirdi. Nitekim birçok kişiler rekābet edercesine hizmete koşmayı şeref saydılar. Bu arada o zaman

üniversite muhâsebe müdürü olan Âsım Baltacıgil Bey'in gayreti müsmir ve samîmî idi.

İbnülemin öğleden sonraları, cumartesi pazarları müstesnâ buraya gelir, üniversite tarafından maiyetine verilen talebeden bir kâtiple berâberce çalışırdı. En belli başlı meşgalesi kitaplarının tasîifi ve defterlere geçirilmesiydi. Üniversite muhâsebesi memurlarından Hasan Bey de bu işte gayretle çalıştı. Kitap tasnîfinden mâadâ, Hattatlar kitabının hazırlanmasıyla da burada meşgul olurdu. Berâberce burada ve bâzen benim Fâtih'te Fevzipaşa Caddesi'ndeki evimde, bâzen kendisinin Mühürdar Emin Paşa Sokağı'ndaki konağında uzun uzun mesâimiz sebketti. Kitabının tashihlerini Avni Bey'le berâber yapardı. Hoş Sadâ eserinin ihzârı da kezâ Avni Bey'le bu kütüphânede yapıldı.

İrtihâlinden sonra kütüphâneye gelecek az kitap kalmıştı. Bunları da idhal ederek yaptığı defter mûcibince vakfettiği kitaplarının adet ve müfredâtı şöyle idi:

334 Âsâr-ı dîniyye, 742 Tasavvuf, hikmet, hukuk, ahlâk, 1105 Târih, 581 Dîvan, 412 Manzum eserler, 434 Edebî eserler, 65 Lugatlar, 400 Âsâr-ı mütenevvia, 205 Hikâyeler, 400 Mevkūteler, 457 El yazması mecmualar, 148 Gazeteler, [Cem'an] 4983

El yazmaları yalnız mecmualara münhasır olmayıp diğer envâ içinde de birçok el yazması vardır. Bâzı kitaplar da müellif hattıyladır. Meselâ bu meyanda Hâkim Târihi'ni zikredebiliriz ve yine hüsnü hat eserleri bu listeye dâhil değildir. Son tasnifte bu miktârın neye bâliğ olduğu mâlum değildir. Binâ (1961) üniversite kütüphâne müdürü Nureddin ve mütehassısı Hakkı beyler eserleri kütüphânecilik usulleri ile fişlemektedirler.

Merkez Efendi Kabristanı'ndaki âile hazîresinde Mahmud Kemal Bey'in pederi Mühürdar Emin Paşa, vâlidesi hanım, birâderi Tevfik Bey yatmaktadırlar. Pederinin taşı parmaklığa tâlik edilmiş idi. Vâlidesinin ve birâderinin taşı yoktu. 1956 yazında Tevfik Bey'in

taşıyla berâber kendisine ve ayrıca vâlidesine bir taş yaptırılıp yerine tâlik edildi. Hazîre de tâmir olundu. Kendisinin yalnız târihi yoktu. O-nu da irtihâlini tâkip eden hafta içinde ben yazdırdım, yazıları şöyledir:

Emin Paşa'nın kabridir. (Tâlik yazıyla) Hüvel gafur ahyâr-ı ümmetten es-seyyid Mehmed Emin Paşa'nın kabridir. Sene 1326 fî 8 zilkāde, fâtiha perşembe 1324 fî 2 teşrînisâni. / Annesinin kabri (sülüs iledir) Hüverrahim. Zevce-i Mehmed Emin Paşa. Hamide Nergis Rahimehullah. 10 Muharrem 1354./ Mahmud Kemal ve Tevfik beylerin kabri: Hüvel gaffar El-hac Es-Seyyid İbnülemin Mahmud Kemal ğafereleh. 25 Şevval 1376./ Es-seyyid İbnülemin Ahmed Tevfik ğafereleh. 4 Şevval 1341.

İrtihâlinde vârisi olarak yalnız kardeşi Selim Bey'in kızı Selmâ Hanım bulunuyordu. Onun da hakk-ı mahfûzâsı olmakla emlâk ve nukūtunu muhtelif müessese ve şahıslara ve yeğenine bırakan bir vasiyetnâme tanzim edildiğini yukarıda söylemiştik. Vasiyet ve tereke işlerine memur 13. Sulh Hukuk Hâkimliği'nin huzûrunda vasiyetnâmesi açıldığında tenfiz işini sırasıyla Yüksek Mühendis Ekrem Hakkı Ayverdi, Hakkı Târık Us, Diş Tabîbi Tevfik Vecihi ve onun oğlu Yüksek Mühendis İlhan ve Reşitpaşazâde Avukat Fevzi beylerden müteşekkil bir heyete havâle ettiği görüldü. Hakkı Târık Bey evvelce vefat etmiş olduğundan mütebâki âzâ ile ve hâkim tarafından tâyin edilmiş Avukat Raif Kurt Bey'in iştirâkiyle vasiyet ahkâmının yerine getirilebilmesine çalışıldı. Vasiyetnâmenin ilk merhalesinde babadan müntakil ve tamâmı İbnülemin tarafından iktisab edilen Bayezid'de Mühürdar Emin Paşa Sokağı'nda eski 8, yeni 13 numaralı konağın imam ve hatip mekteplerinin tesîsindeki gāye ve maksat uğruna vakfedildiği ve İbnülemin Mahmud Kemal Yurdu nâmıyla bir tesis kurulması arzu edildiği müşâhede edildi. Bu tesisin idâre heyetinin İstanbul Müftüsü, İmam ve Hatip mekteplerini himâye için çalışmakta olan İlim Yayma Cemiyeti'nin idâre heyeti reislerinden biri vasiyetlerle meşgul olmak üzere Yapı Kredi Bankası İdâre Meclisi

Reisi Kâzım Taşkent, İstanbul Basın Kurulu Reisi Hakkı Târık Us, İlim Yayma Cemiyeti İdâre Heyeti âzâsından Nazif Çelebi beylerden mürekkep olması isteniyordu. Binâ onlara teslim edildi. Yurda alınacak üniversite talebelerinin "Dîn-i İslâm'ın ferâizine îtinâ ve riâyet ile iştihar eden mütedeyyin ve müstahak" olmaları şart koşulmuştur. İkinci merhalede Yakacık'ta 6/7 hissesine sâhip olduğu baba yâdigârı köşkü yeğeni Selmâ Hanım'a bıraktığı görülerek îcâb-ı icrâ edildi.

Üçüncü merhalede ev eşyâsı ve bu meyanda antika Beykoz vs. billur eşya, oyma aynalar, Sultan Aziz'e âit olduğu söylenen yaldızlı ve zengin kanepe takımı vs.nin üniversitedeki müze-kütüphâneye nakli ve tarafımdan tanzim ve bir odanın bunlarla tefrîşi isteniyordu. Bunlarla berâber, bilhassa tâlik hatla olanları fevkalâde kıymetli olan yazı levhalarının da yine tarafımdan tanzim ve bakıye kitaplarının nakli de arzu edilmekteydi. Bana âit olan bu vecîbelerin îfâsına araya bâzı noktayınazar farkları girmesinden dolayı biraz geç başlandı. Şimdi levhalar silinmiş, temizlenmiş, camlanmış bir hâle gelmektedir. Yakında tefrîşin yapılması ve duvarların levhalarla süslenmesi memuldür. Bunlardan mâadâ bâzı eşyânın yurt tesîsine, bâzı eşyâ ile elbiselerinin fukarâya dağıtılması şart edilmişti.

Nihâyet İş Bankası Yenicâmi şûbesinin 81 numaralı kasasında bulunan 1231 Osmanlı altınının şöylece tevzîi istenmekteydi: 300 altın lira yeğeni Selmâ Hanıma (o daha evvel ölürse kızı Nihal'e, 9 altın lira Nihal'e (bir de Sultan Mehmed ziynet altını bırakmaktadır), 300 altın lira zekat olarak muhtâcîne, 100 altın lira Zeynep Kâmil Hastahânesi'ne, 80 altın lira Gurebâ Hastahânesi'ne, 100 altın lira Dârüşşafaka'ya, 80 altın lira Dârülaceze'ye,vefâtını tâkip eden beş on gün içinde Bâyezit Câmii'nde okunacak mevlüt masrafı: 40 altın lira, vefâtından sonra gelen ramazanda Fâtih ve Bâyezit câmilerinde ikindi namazından sonra Kur'an okuyacak hâfızlara 30 altın lira, Merkez Efendi'deki kabrinin yapılması (bu işin Ekrem Hakkı tarafından yapılması istenmektedir) 40 altın lira, 30 altın lira sadaka, 60

altın lira tenfiz heyetine, kabir daha evvel yapılıp masrafı kalmadığından karşılığı 40 lira vârisi Selmâ Hanım'a bırakıldı. Bunun gibi vasiyetnâmeye derc olunmayan bâzı eşyâ da tabiatıyla Selmâ Hanım'a kaldı.

İşte böylece bir devrin canlı timsâlinden kalan, unutulmaz bir isimle hayâtiyete kavuşmamış bir müze-kütüphâne ve harap bir yurttan ibârettir. Fakat o isim bu maddî mesnetlere ihtiyaç duymayacak kadar hepsinin üstünde parlamaktadır."

Doğumunun 100. Yılında Mehmet Kaplan

Prof. Dr. Abdullah Uçman

İçinde bulunduğumuz 2015 yılı, yakın dönem Türk kültür ve edebiyat dünyâmızın önde gelen şahsiyetlerinden biri olan merhum hocamız Mehmet Kaplan'ın 100. doğum yılı; yâni hoca yaşasaydı bu yıl 100 yaşında olacaktı.

1915 yılında Eskişehir'in Sivrihisar kazâsında fakir bir âilenin çocuğu olarak dünyâya gelen Mehmet Kaplan, çocukluk ve ilk gençlik yıllarını fakr u zarûret içinde geçirmesine rağmen, azmi ve irâdesi sâyesinde her türlü engeli aşmak sûretiyle Türk ilim ve irfan hayâtının kendisiyle dâima iftihar ettiği örnek bir ilim adamı ve hoca olmuştur. Âilesi Eskişehir'e taşındıktan sonra gündüzleri okulda ve kütüphânede kitapların dünyâsına dalarken bir yandan da geceleri tren istasyonunda ekmek, süt ve simit satmak sûretiyle harçlığını ve okul masraflarını temîne çalışmış, bu sûretle çok erken yaşta hayâtı ve insanları daha yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Öğrenme iştiyakı, bilgisi, çalışkanlığı ve disiplini ile üniversitede talebeliğinin ilk yıllarından îtibâren hocalarının dikkatini çeken Mehmet Kaplan, "Emîr Sultan" üzerine hazırladığı lisans tezi ile 1939 yılında fakülteden mezun olur olmaz, bölüm başkanı Fuad Köprülü tarafından asistan namzedi olarak Türk Dili ve Edebiyâtı Bölümü'ne alınır.

Üniversite tahsîli için İstanbul'da Yüksek Öğretmen Okulu ile Edebiyat Fakültesi'ne devam ettiği yıllarda ise özellikle üç hocası onun akademik hayâtında yol gösterici olur. Bunlar sırayla, Türk ede-

biyâtının eskilik ve zenginliği ile belli bir metotla târih içinde edebiyat ile medeniyet ilişkisine dikkatini çeken Fuat Köprülü, önünde dîvan edebiyâtının oldukça derin anlam ve çağrışımlarla yüklü zengin dünyâsının kapılarını açan Ali Nihat Tarlan ve Türk dilinin zenginliğini ve dil şuûrunu öğreten Reşit Rahmeti Arat. 1939'da, Türk Dili ve Edebiyâtı Bölümü'ne asistan olduğu sırada Maârif Vekâleti tarafından tâyinle ve Profesör unvânıyla aynı bölüme gelen ve diğer hocalarından farklı ve üstün bulduğu Ahmet Hamdi Tanpınar ise, engin kültürü ve sanatkâr şahsiyetiyle ona gerçek anlamda sanat ve edebiyâtın ne olduğunu öğretecek; akademik hayâtında çok önemli rol oynayacak bir hoca ve gerçek bir dost olacaktır.

Mehmet Kaplan, hocası Tanpınar'la ilgili olarak yazdığı yazıların birinde bu husûsu şöyle ifâde eder: "Ahmet Hamdi Tanpınar, sanatkârlığı, şahsiyeti, zevki ve geniş kültürü ile beni kendisine hayran bıraktı. Onun asistanı oldum ve 1940 yılından 1962 yılına kadar onunla berâber çalıştım. Bu benim için sonsuz bir zevk ve saâdet olmuştur. Îtiraf edeyim ki, Ahmet Hamdi Tanpınar'ı diğer bütün hocalarımdan üstün buldum. Tanpınar, ölümünden sonra da eserleriyle bana ve öğrencilerime rehberlik etmiştir. Ben onda dostluk, sanatkârlık ve zengin kültürün büyük bir örneğini gördüm."[1]

1942 yılında Nâmık Kemal üzerine hazırladığı teziyle doktorasını tamamlayan Mehmet Kaplan, üniversitede ilim basamaklarını süratle çıkarak Tevfik Fikret hakkındaki teziyle 1946'da doçent, 1952 yılında da *Şiir Tahlilleri* adlı çalışmasıyla, genç sayılabilecek bir yaşta, üniversitede akademik hayâtın son merhalesi olan profesör unvânını kazanır. Daha sonraki yıllarda arka arkaya *Cumhûriyet Devri Türk Şiiri* adıyla da bilinen *Şiir Tahilleri*'nin (1965) ikinci cildi, değişik konularda denemelerinden oluşan *Nesillerin Rûhu* (1967) ile *Bü-*

[1] *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı*, İstanbul 1976, s. 168.

yük Türkiye Rüyâsı (1969) ve Tanpınar'ın ölümü üzerine, onun bütün şiirlerini modern psikolojik yöntemlere göre teker teker ele alıp incelediği *Tanpınar'ın Şiir Dünyası* (1963) ile *Hikâye Tahlilleri* (1979), *Tip Tahlilleri* (1981) ve diğer eserleri gelir. Yaptıklarından, attığı adımlardan son derece emin bir şekilde isâbetli seçimlerle yanına aldığı asistanlarına bilgi birikimiyle geniş ufuklar açan Mehmet Kaplan, daha sonraki yıllarda gerçekleştirdiği ortak çalışmalarla, üniversite çatısı altında da pekalâ güzel işler yapılabileceğinin somut örneklerini ortaya koymuştur. Her anlamda son derece velûd bir şahsiyet olan Mehmet Kaplan, yetiştirdiği yüzlerce öğrencisi yanında, yirmiye yakın doktora yaptırmış olmakla da hocalık vasfını ispatlamış bir şahsiyettir.[2]

Türkiye'deki üniversiteler için bir nevi mîlât olarak kabul edilen YÖK'ten önceki yıllarda başta Ali Nihat Tarlan, Ahmet Câferoğlu, Sâdettin Buluç, Mehmet Kaplan, Fâhir İz ve Abdülkādir Karahan olmak üzere Fâruk Kadri Timurtaş, Muharrem Ergin, Ömer Fâruk Akün, Ali Fehmi Karamanlıoğlu, Necmettin Hacıeminoğlu, Ali Alparslan, Kemal Eraslan, Mehmet Çavuşoğlu, Günay Kut, İnci Enginün, Birol Emil, Âmil Çelebioğlu, Mertol Tulum, Zeynep Kerman, Ahmet Topaloğlu, Osman Fikri Sertkaya ve Nûri Yüce gibi hocalarla İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyâtı Bölümü gerçekten "altın çağı"nı yaşamış, vefat edenler dışında, 80'lerden sonra bir kısmı emekliye ayrılmak, bir kısmı başka üniversitelere naklettmek sûretiyle bu muhteşem kadro dağılmış ve bu altın çağ da sona ermiştir.

Henüz bu "altın çağ"ın devam ettiği 70'li yıllarda Mehmet Kaplan hoca daha ilk derslerden îtibâren farklı kişiliğiyle gönlümüz-

---

[2] Mehmet Kaplan'ın idâre ettiği doktora tezlerinin listesi ve özetleri için bk. *Mehmet Kaplan'a Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1984, s. 68-74.

de taht kuruvermişti. Derslerinde pek alışık olmadığımız anlatım tarzıyla öyle şeylerden bahsediyordu ki, Türk edebiyâtı, Türk kültürü veya Türk medeniyeti derken gözümüzün önünde bambaşka bir dünya canlanıyordu. Hoca, daha ilk derslerinde Osmanlı medeniyetinin muhteşem bir örneği olan Süleymâniye Câmii'nden, Yahyâ Kemal'den ve onun "Süleymâniye'de Bayram Sabahı" şiirinden bahsetmiş ve Türk-İslâm medeniyetinin en güzel ifâdesi olan mîmârî eserlere ilgi duymadan gerçek anlamda Türkoloji tahsîli yapılamayacağını söylemişti. Yine ilk derslerinden başlayarak hemen her derste bir vesîle ile Ahmet Hamdi Tanpınar'dan söz eder, onun başta *Huzur* romanı ile *Beş Şehir* adlı kitabı olmak üzere, bütün eserlerini okuyup anlamamız ve üzerinde düşünmemiz gerektiğini ısrarla tekrarlardı. Hocaya göre yakın devir Türk kültür ve edebiyâtında Ziyâ Gökalp, Yahyâ Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar önemli birer dönemeçti ve onların fikirlerini iyice öğrenmeden Osmanlı realitesi ile yakın devir Türk kültür ve medeniyetini anlamak mümkün değildi.

Yûnus Emre'nin "Benim bir karıncaya ulu nazarım vardır!" mısrâını zaman zaman tekrarlayan hoca, sınıftaki talebeyi asla küçümsememeyi, kendisi gibi tahsil için Anadolu'dan İstanbul'a gelen talebelerin arasından ileride pekalâ önemli şahsiyetler çıkabileceğini de söylerdi.

Kendisi sık sık yazarken düşündüğünü ve ancak bu şekilde yeni fikirler bulduğunu söyleyen hocanın aynı nesle mensup meslektaşlarından farklı olarak bir rafı doldurabilecek kadar eser vermesinin sebepleri arasında işte bu "yazarken düşünme"nin büyük bir payı söz konusudur. Bir yazısında "Mürşidim" dediği Fransız filozofu Alain'den K. Domaniç imzâsıyla yaptığı tercümelerle hem yabancı dilini geliştirmiş, hem de düşünerek yazma melekesini geliştirmiştir.

*

Kelimenin gerçek anlamıyla büyük bir hoca, fikirlerine çeşitli çevrelerden birçok kimsenin değer verdiği bir yazar, Türkiye'nin çeşitli meseleleri üzerinde görüşleri olan bir fikir adamı, eski ve yeni döneme âit edebî metinleri belli bâzı bakış açılarıyla inceleyip tahlil eden bir ilim adamı hüviyetine sâhip olan Mehmet Kaplan, aynı zamanda, Türk kültürünün çeşitli devreleri ve meseleleri üzerinde de düşünen; bunları farklı yönlerden ele alıp yorumlayan bir kültür adamı idi. Bir fikir ve kültür adamı olarak Türk okuyucusunun karşısına ilk defa 40'lı yıllarda yayımladığı deneme ve makāleleriyle çıkan Mehmet Kaplan, çeşitli yazılarında kültür kavramını, "Bir milletin hayat ve kâinat görüşü, ahlâk anlayışı, sosyal teşkîlâtı; mîmârî, resim, mûsıkî, edebiyat, örf ve âdetleri", yâni kısaca "millî varlığı" olarak târif eder.

Kitaplarına girmemiş yüzlerce makālesinden başka, Türk okuyucusu tarafından daha çok ilgi gören *Nesillerin Rûhu*, *Büyük Türkiye Rüyâsı* ile *Kültür ve Dil* adlı kitaplarında yer alan yazılarında, kültür târihimizde onun daha çok Ziyâ Gökalp'ten Yahyâ Kemal'e, Ahmet Hamdi Tanpınar'dan Mümtaz Turhan'a, Nurettin Topçu'dan Cemil Meriç'e kadar, Batı kültür ve medeniyeti karşısında Türk kültürünün çeşitli meseleleri üzerinde düşünen ve bunlara farklı çözüm yolları arayan değişik şahsiyetiyle karşılaşırız. Yazı hayâtına adım attığı târihlerden başlayarak ölümüne kadar, Türk milletinin uzun târihi boyunca oluşturduğu kültür değerleri üzerinde sık sık duran hoca, aşağı yukarı 40 yıla yakın bir süre hep bu fikir ve değerler üzerinde durup düşünmüş, yazılar yazmış, dersler, konferanslar ve eserler vermiş; tahlil ve tenkitler yapmış; böylece millî kültür değerlerimizin neler olduğunu, meslektaşlarından farklı olarak, sâdece öğrencilerine değil, üniversite duvarları dışındaki Türk kamuoyuna da tanıtmayı başarmış ender şahsiyetlerden biridir.

Hocanın, sayısı yüzlerle ifâde edilen, kitaplarına girmemiş fikrî muhtevâlı yazılarına baktığımızda, bunların büyük bir kısmının milliyetçilik, aydın ve halk kültürü, köy ve köylü, medeniyet değerleri ve değişmesi, Anadolu insanı, güzel sanatlar, Türk dili, eğitim, sanâyileşme, din ve demokrasi, Türk insanının mânevî değerleri ve çeşitli siyâsî rejimler gibi, gerçek anlamda hiçbir Türk entelektüelinin ilgisiz kalamayacağı; Türkiye'nin bugün hâlâ önemini koruyan belli başlı meseleleri etrâfında toplandığı görülecektir. Aslında, doğrudan doğruya edebiyatla ilgili makālelerinde bile, kültür meseleleri ve kültür değişmelerinin önemi üzerinde duran hocanın, bu tür yazılarında dikkatimizi çeken ve daha önce Tanpınar'ın da ısrarla vurguladığı iki kavram "süreklilik" ve "değişme"dir. Kendisiyle yapılan bir konuşmada: "Süreklilik ile değişikliği bir sevme ve bilme metodu olarak benimsediğimiz nisbette kültür hayâtımız zenginleşecektir." diyen hoca, her zaman olduğu gibi, burada da, kültürle dil ve târih arasında sıkı bir ilişki kurar. Çünkü ona göre "Edebiyat, bir milletin kültür değerlerini dil vâsıtasıyla ifâde eden bir sanattan başka bir şey değildir. Türk edebiyâtı da Türk milletinin kültürel değerlerini ortaya koyan bir sanattır."

Kültür, medeniyet, dil ve edebiyat meselelerine yaklaşırken, bir yandan, fikrî bakımdan büyük ölçüde beslendiği yakın devir kültür târihimizin önde gelen şahsiyetlerinden Ziyâ Gökalp, Mümtaz Turhan ve Nûrettin Topçu'dan başka, bir yandan da Yahyâ Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar çizgisini sürdüren Mehmet Kaplan, özellikle sanatkâr mizâcı, estetik zevkleri ve engin kültürü ile kendisini etkileyen hocası A. H. Tanpınar'ın sık sık tekrarladığı: "Değişerek devam etmek, devam ederek değişmek!" cümlesiyle ifâde ettiği târihî vâkıayı, belli başlı edebî metinlerden; efsâne, hikâye, destan ve roman kahramanlarından hareket ederek büyük bir dikkat ve vukufla ele alıp tahlil etmiştir. Milletimizin târihindeki ilk edebî örneklerden o-

lan Oğuz Kağan Destânı, Göktürk Kitâbeleri, Dede Korkut Hikâyeleri, Yûnus Emre, Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, Nâbî, Bâkî, Fuzûlî, Nedim ve Şeyh Gālib gibi İslâmiyet öncesi ve dîvan şiirinin zirve şahsiyetleriyle Şinâsî, Nâmık Kemal, Ziyâ Paşa, Abdülhak Hâmid, Recâizâde Ekrem, Sâmipaşazâde Sezâyi, Ahmet Midhat Efendi ve Şemseddin Sâmî gibi Tanzîmat'tan sonra eser veren hemen bütün edebî şahsiyetler onun ilgi ve inceleme alanına girmiştir.

Aslında, Türk kültür ve medeniyetiyle Türk edebiyâtını bir bütün hâlinde gören hoca, bunları, kendisinden edebiyat târihiyle birlikte târih metotlarını öğrendiği hocası Fuad Köprülü gibi, çevre şartlarıyla ve dıştan bir yaklaşımla değil de, daha çok edebî metinlerin bizzat kendilerinden hareket etmek sûretiyle ele almış; Türk medeniyet târihinin çeşitli devreleriyle Türk edebiyâtı arasında son derece sıkı ilişkiler bulunduğunu somut örneklerle ortaya koymuştur.

Çeşitli araştırma ve denemelerle, belli bir bilgi birikimi ve bir terkip arama sonucu edebiyâtımızda ilk defa kendisinin denemiş olduğu "Metin tahlîli" metodu ile, Türk edebiyâtının birçok meselesiyle birlikte devirler ve nesiller konusuna nasıl yaklaşılabileceğini de göstermiş; edebiyatla sosyal ve kültürel değişmeler arasındaki münâsebete de ilk defa dikkati çeken yine hoca olmuştur.

Tanzîmat sonrası Türk edebiyâtıyla Cumhûriyet dönemine âit iki ciltlik *Şiir Tahlilleri* (1954, 1965) adlı eseriyle başlayan bu tür denemeleri, *Tevfik Fikret* ve *Tanpınar'ın Şiir Dünyâsı* adlı incelemelerle *Hikâye Tahlilleri*, *Tip Tahlilleri* ve *Türk Edebiyâtı Üzerinde Araştırmalar* (1976) tâkip eder. Bunun için, onun Türk kültürünün çeşitli meseleleri üzerine kaleme aldığı makālelerini dikkatle okumak ve anlamak, bir bakıma, Türk târihinin değişme devrelerini ve Prof. Dr. Mümtaz Turhan'ın "Kültür değişmeleri" diye adlandırdığı vâkıayı

anlamak mânâsına da gelir diyebiliriz.

Biz, işte bu noktada, aynı zamanda bir fikir adamı olan Mehmet Kaplan'la karşı karşıya geliriz. İlk baskısı bundan tam 48 yıl önce yapılan ve bugünkü nesillerin mutlaka okumaları ve üzerinde düşünmeleri gereken *Nesillerin Rûhu* adlı kitabıyla, kültür târihimizde ilk defa ona nasip olan, nesillerin devirlere göre değişmesi hâdisesini tespit etmiş; bu bakış açısıyla, Türk edebiyat târihinin başlangıcından îtibâren çeşitli metinleri ele alıp incelemiştir.

Bir yandan göçebelik devrindeki ideal insan tipi olan "Alp tipi"nin, Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ettikten sonra nasıl "gāzi-derviş" tipi hâline dönüştüğünü gösterirken, aynı tipin Tanzîmat'tan sonraki yıllarda Türk toplumunun yaşadığı sosyal ve siyâsal değişmelere paralel olarak nasıl "kalem efendisi" veya başka bir ifâdeyle "bürokrat" olduğunu, yine edebî metinlerden hareket ederek açıklamıştır. Böylece hoca, hem Türk târihinin sürekliliği vâkıasını ortaya koymuş, hem de târihin bir kere daha tekrar yaşanamayacağı gerçeğini bütün açıklığıyla ispat etmiştir.

Kaplan hocanın, burada uzun uzadıya üzerinde duramayacağımız özelliklerinden biri de, sağlam bir târih ve milliyetçilik fikri yanında, târihin ve özellikle Türk târihinin bir "devam içinde değişme"den başka bir şey olmadığının şuûruna varan sayılı aydınlardan biri olmasıdır. Hoca da, donmuş ve hayâtiyetini kaybetmiş bir "mâzî hayranlığı" yerine, hocası Tanpınar gibi "Değişerek devam etmek, devam ederek değişmek" anlayışını benimsemiştir.

Yarım yüzyıldan fazla bir süredir Türk târihini inkâr etmek, ya da yeniden yaşamaya kalkmak gibi tuhaf davranışlar karşısında Kaplan hoca, büyük bir medenî cesâretle ortaya atılmış ve ileri sürdüğü fikirlerle, böyle bir şeyin mümkün olmadığını ve olamayacağını herkesin önünde ispatlamıştır. İşte bunun için, onun eserlerinin reh-

berliğinde yapılacak bir târih gezisi, bize hem târihimizin başlangıcından beri bir durgunluk içinde bulunmadığını, hem de birbirine sıkı sıkıya bağlı değişik devirlerden meydana gelen bir süreklilik hâlinde bulunduğunu gösterecektir.

Kaplan hoca, formasyonu îcâbı, akademik hayâta intisap ettiği târihten îtibâren, birçok meslektaşının yaptığı gibi, Türk edebiyâtını eski ve yeni diye birbirinden farklı ve çok uzak iki edebiyat hâlinde görmemiş; asıl çalışma sâhası olan Yeni Türk Edebiyâtı'nı dâima eskinin bir devâmı olarak görmüş; hocası Tanpınar'ın "Yenilik getiren her sanatkârda eskiye bakan bir taraf vardır." dediği gibi, sürekli olarak eski bilinmeden yeninin köksüz olacağını ifâde etmiştir. Araştırmalarını dikkatle gözden geçirirsek, sayı îtibâriyle yeni edebiyat kadar olmasa da hatırı sayılır miktarda eski edebiyatla ve halk edebiyâtıyla ilgili araştırma ve incelemelerinin bulunduğunu da kolayca görebiliriz.

Bugün yaşları 30 ile 60 arasında değişen birkaç neslin Türk kültür ve edebiyâtına bakışlarında, hocanın makāle ve kitaplarıyla, seminer, konferans ve derslerinin önemli bir payı olduğunu kimse görmezlikten gelemez. Bugünün genç nesillerine ve her seviyeden Türk okuyucusuna başta Yûnus Emre, Yahyâ Kemal, Ahmet Hâşim ve Ahmet Hamdi Tanpınar olmak üzere Hacı Bayram Velî, Eşrefoğlu Rûmî, Fuzûlî, Bâkî, Nedim ve Şeyh Gālib, Abdülhak Şinâsî Hisar, Peyâmi Safâ, Behçet Necâtigil, Âsaf Hâlet Çelebi, Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Muhip Dıranas, Kemal Tâhir, Târık Buğra ve Tûran Oflazoğlu gibi eski, yeni ve çağdaş birçok Türk şâir ve yazarını tanıtan ve sevdiren hiç şüphesiz yine hoca olmuştur.

Hoca, Türk dili konusunda da birçok yazı kaleme almış ve bunların bir kısmı *Kültür ve Dil* (1982) adıyla bir araya getirilmiştir. Bu münâsebetle hoca sık sık dildeki kelimelerin hayâtımızda trafik

işâretleri gibi bir rol oynadığını; işâretlerin rastgele değiştirilmesi durumunda nasıl kazâlara yol açılırsa, aynı şekilde dildeki kelimelerin de keyfî olarak değiştirildiğinde aynı kazâların olacağını dile getirirdi.

Hayâtı boyunca talebelerine bir şeyler öğretmek, topluma faydalı ve iyi bir insan olmanın yollarını göstermekten başka bir gāyesi olmayan hoca, başlangıçta mâsum öğrenci hareketleri şeklinde başlayıp boykot ve işgallerle anarşinin doruğa tırmandığı 70'li yılların o meş'um günlerinden birinde dersini yaptığı amfiden anarşist talebeler tarafından zorla çıkarıldığında; "Derslerin bu şekilde iptâli, bu binâya dinamit koymaktan farksızdır!" demişti.

Son derece iyi niyetle ve ileri bir görüşle hoca daha 70'li yıllarda Osmanlıca'nın mecbûrî ders olarak liselerde okutulması gerektiği husûsunda birkaç yazı yazdığında, bâzı çevrelerce kıyâmet koparılmış ve hoca "mürteci" olmakla itham edilmişti. Rûhu şâdolsun; demek ki zaman denilen o mûcizevî varlık hocayı haklı çıkardı ve aradan pek de uzun bir zaman geçmeden, hocanın o teklîfi bugün bir "Hükûmet politikası" olarak gündemdeki yerini korumaktadır.

Hayâtı boyunca Türk kültür ve edebiyâtıyla Türk medeniyetini hem tanımaya hem de tanıtmaya çalışan, fikrî faâliyetlerini Türk milletinin geçmişi ve geleceği üzerinde yoğunlaştıran; Tanzîmat'tan bu yana çağdaşlaşma gayreti içindeki Türk toplumunda ortaya çıkan problemlere millî kimliğimizi kaybetmeden sürekli çâreler arayan Mehmet Kaplan hocanın değeri ve büyüklüğü, kitapları ve makaleleri yeni nesiller tarafından da tekrar tekrar okundukça daha iyi anlaşılacaktır. Peygamberimizin bir hadîs-i şerîflerinde "İlim erbâbının amel defterleri kıyâmete kadar açık kalacaktır!" denildiğine göre, hocamızın amel defterinin de açık olduğu inancıyla kendisini bir kere daha rahmet ve minnetle anıyoruz.

Mehmet Kaplan'dan Bir Hâtıra

Prof. Dr. İnci Enginün

Derginizin benden istediği hocamızla ilgili bir hâtırayı yazmak hem çok kolay görülüyor, hem de çok güç. Güçlük seçmede başlıyor. Yirmi küsur yıl birlikte çalıştığım, kendisinden çok şey öğrendiğim merhum hocamızla ilgili sayısız unutulmaz hâtıra var ve bunlar bir vesîleyle ortaya çıkıverirler. Ben onları paylaşmaktan dâima çok hoşlandım, çünkü bunlar hoca-talebe ilişkisinin sâdece belirli saatlere bağlı olmadığını bana öğretmişti. Bana asistanlık teklif ettiği zaman şöyle demişti: "Bizimki bir meslek değil, yaşama şeklidir." Hoş bir cümleydi, ne demek istediğini o anda anlamış mıydım? Sanırım hayır. Ancak yıllar geçtikçe bu yaşama şeklinin bir meslekten öte bir şey olduğunu anladım.

Derslerinde çok sert bulduğumuz merhûmun en önemli özelliği insanları önce insan olarak görmesi, şartlarını anlayışla karşılamasıydı. Üniversitede adı anılan kitapların büyük bir kısmını okumuştum. O zamanlar İstanbul Üniversitesi'nde asistanlar hocaları adına derslere girerler fakat öğrenciyle ilgili görüşleri alınmazdı. Ben de hoca adına derse girdiğim zaman çok heyecanlanmış ve inanılmayacak kadar da hayal kırıklığına uğramıştım. Öğrencilerin imlâ yanlışları beni dehşete düşürmüştü, adını andığım kitapları bilmiyorlardı. Ben kütüphânesi zengin, iyi bir liseden gelmiştim. Hoca ilk derslerin izlenimlerini sorduğunda şikâyet ettim. Cevâbı kısaydı. Gülerek "Ne bilmiyorlarsa onu öğreterek işe başla" dedi. Öfkeyle cevap verdim. İmlâları berbattı, ç, ş, ö,ü harflerini kullanmıyorlardı. Ayrı yazılması gereken dahi anlamındaki "de"yi bitişik yazıyorlardı.

Cevap yine kısa ve basitti: "Sen de imlâyı öğretmekle işe başla" dedi.

Bu öylesine sâde bir başlangıçtı ki insan yararlı olacağından şüphe edebilirdi. Fakat öyle değilmiş. İnsan kaç yaşında olursa olsun vaktiyle edinemediği bilgiler yüzünden eksikleri varmış. Ben bunu o yaşta bilmiyordum. Üniversite öğrencileri çeşitli yerlerden geliyorlardı, birçok dersleri boş geçen okullarda okumuşlardı, bir kütüphâne görmemiş olanları vardı. İstanbul'da belki de cesâret edemedikleri için kütüphânelere bile giremiyorlardı.

Bu uyarıdan sonra, ben de öğrencileri çevrelerini görmeye yoğunlaştıran ödevler verdim, kütüphânelere götürdüm, daha sonraları da birlikte tiyatrolara gittik. Hattâ zaman zaman tezli öğrencileri eve dâvet ettim. Çünkü Mehmet Kaplan özellikle taşradan gelen öğrencilerin, İstanbul'daki evleri bilmediklerini de söylemişti. Aslında o vaktiyle kendisinin yaşadığı sıkıntıları, öğrencilerinin de yaşadıklarını biliyordu. Beni uyarışı ise tam kendisine has, Yûnus'ça bir uyarıştı.

Mektup Yaz

R. Tekin Uğurel

Harfsiz ve sessiz

Bir mektup yaz,

İmzânı gözyaşınla at;

Hitap diye,

Gönülden bir ''ah!'' çek.

Yanardağlar,

Sesine ses verecektir;

Karlı dağlar

Çığ gönderecektir.

Harfsiz ve sözsüz

Bir mektup yaz,

İmzânı

Gözyaşınla at.

Cevap,

Ciğerkanıyla yazılacaktır,

Mecnun seni

Kıskanacaktır.

Fikrî Cephesi Îtibâriyle İstanbul'un Fethi[1]

Doç. Dr. Fâtih M. Şeker

Türk-İslâm târihinin bir başlangıç gibi tecellî eden müstesnâ hâdiselerinin başında İstanbul'un fethi gelir. *Beldetün tayyibetün* hesâbınca alındığına ve hadiste müjdelendiğine göre büyük fetihte, fetvâ makāmı kâinâtın muallimidir. Yalnızca Osmanlılar değil Bizanslılar da fethi semâvî bir hâdise olarak görürler, mukadderât-ı İlâhiye'ye bağlarlar. Muhâsaranın elli ikinci günü yâni şehrin düşmesinden bir gün evvel, fecirle berâber şehri gāyet kalın bir sis tabakası kaplar. Öyle bir örtü ki sokakta iki adım ilerisi görülmez. Bizanslıların mâneviyâtı müthiş bir bozguna uğrar. Kritovulos vaziyeti târihe şâhitlik eder gibi kaleme alır: *Ulûhiyet, gelirken ve giderken, kendisini bulutlar ve dumanlar içinde saklar. Artık hiç kimse bundan şüphe edemez ki, bugün, Rab yâni* şehrin hâmîsi *Konstantiniyye'yi terkediyordu*. Bu demektir ki bundan böyle İstanbul artık Romalılara değil Türklere emânettir. Hâdiseye İlâhî bir mâhiyet verilmesi nedeniyledir ki Osman Gāzi zamânından beri İstanbul Osmanlıların matmah-ı nazarı olur yâni gözler âdeta başka hiçbir yeri görmez. Müslümanlar öteden beri İstanbul'un etrâfında, Tanpınar'ın ifâdesiyle avını arayan bir şâhin gibi gittikçe daralan halkalarla dönerler. Târih neredeyse hep fetih hareketini telmîhen yazılır. İslam târihi mütemâdiyen İstanbul'a doğru akıp gider. Ne var ki takdîrin tedbir ile değiştirilmesi mümkün olmadığı için zuhûrata tâbi olmak, kadere rızâ verip kazâya baş koymak esastır. Büyük fethe iştirak edenlerin zihniyet dünyâ-

[1] Bu yazı Doç. Dr. Fâtih Şeker'in İstanbul Fetih Cemiyeti'nde yaptığı konuşmanın genişletilmiş hâlidir.

larının tam bir levhası İstanbul'un fethine bizzat katılan Tursun Beg'in şu cümlesindedir: *İzâ câe'l-kazâü amiye'l-basaru* yâni *kazâ gelince göz kör olur*. Allah'tan başka hiçbir şeye lüzûmundan fazla bağlanmamak terbiyesiyle yetişen bu insanların gözünde *Hak yakdığı çerâğa hiç kimse püf diyemez.* Madalyonun tuğra tarafı budur. Yazı tarafı da şudur: Evliyâ Çelebi'nin *bu dünyâda hiçbir yer kalmadı kim Süleyman peygamber hükm itmedi* ifâdesinde görüleceği üzere şehrin ilk bânîsi Hazret-i Süleyman'dır, İstanbul'u Süleyman Peygamber kurmuştur. O hâlde bu beldenin asıl sâhipleri Müslümanlardır. İstanbul evvel ezel müslümanların olduğuna göre fetih, Türk-İslâm târihinin mukadder merhalesidir. Yâni bir mânâda Osmanlıların zâten kendilerine âit bir yeri tekrar fethettikleri, Tolstoy'un ifâdesiyle savaşı kesin olarak kazanmayı aklına koymuş olanların kazandığı bir gerçektir. Bir zihniyetin en asil ve en güzel tarafını nefsinde hülâsa ederek onun gözü ile etrâfına bakan Evliyâ, bu görüşlerinde yalnız da değildir. Târihî kaynakları bir kül olarak göz önüne getirdiğimizde görülür ki Çelebi'nin düşünceleri târihî bir hakîkatin aktüel ifâdesidir.

Osmanlılar için İstanbul âlemin merkezi ve *arzın arûsu* yâni gelini hükmündedir. İstanbul'un fethinden önce Edirne'de emirler, vezirler ve ulemâdan oluşan meclis-i kebîrde yaptığı konuşmada Fâtih, İstanbul için her şeyi vermeye değer bulur: *el-Hâsıl bu şehri devletimize katmada muvaffak olamaz isem devleti de bunun için kaybetmeyi tercih ederim. Bir cümleyle var olmamız ya da yok olmamız burayı almamıza bağlıdır. İstanbul'u alırsak kudretimiz artacak, alamazsak korkarım ki elimizdeki yerleri muhâfaza etmek zannedildiği kadar kolay olmayacaktır*. Hükümdârın bu ifâdeleri asırlar sonra Mustafa Reşid Paşa'da yankılanacaktır: *Bundan böyle biz şehri değil bu şehir bizi muhâfaza edecektir.* Vaziyet Avrupalıların gözünde de değişmez. Nitekim Napolyon Bonapart

şöyle der: Eğer *kürre-i arz bir hükûmet olsa pâyitahtı İstanbul olmak lâzım gelür*. Dostoyevski'nin gözünde de dünyânın en önemli yeri ve asıl sıklet merkezi İstanbul'dur. *Karamazov Kardeşler*'in yazarı, "*Türk meselesi nasıl halledilebilir?"* sorusunu siyasî merkez olarak gördüğü İstanbul üzerinden tartışır. Osmanlı entelektüel geleneğinin mezar taşı olarak görebileceğimiz Cevdet Paşa, bütün bu ifâdeleri şöyle şerheder: İstanbul'u elinde bulunduran devletin diğerlerine üstün olması ve gālip gelmesi tabiî bir iştir. İstanbul fetholunduğu vakit Devlet-i Aliyye *merkez-i sahîhini* bulur. Az vakit zarfında diğer devletlere gālip gelme sebeplerini tamamlar. Fâtih saltanatı kemâle erdirerek hakîkaten hükümdarların hükümdârı hâline gelir. Osmanlılar için İstanbul *arzın arûsu* yâni gelini hükmünde olduğu için devletin dizginlerini ellerinde tutanlar o geline zînet verecek her türlü imkânı tedârik ederler. Tam bu noktada *Beş Şehir* müellifine kulak verelim: *Son beş yüz yılın hikâyesi, bir şehrin terbiyesi ve tebcîlinden başka nedir? Şiirden, sanattan, muâşeretten dîne kadar her şeyde İstanbul'un payı vardır. O bizim hakîkî ruh mîmârımızdı*r. Nitekim kültürümüzün en yüksek tarafı olan Mevlevîlik teşrîfâtı, nezâketi, terbiyesi, âyîni, erkânı ve mûsikîsiyle İstanbul'undur. İstanbul'a karşı her dâim huşû ve tâzim hissiyle dolu olan Yahyâ Kemal haklıdır: *İstanbul bizim milletimizin yeryüzünde verdiği en büyük eserdir. Başka hiçbir eser verilmese bile bu şehir târihimizin şeref sahifesini doldurmak için yeterlidir*.

Türk târih tecrübesinde devletin devâmını ve bütün işlerin kıvâmını kalem ve kılıç temin eder. Dünya bu iki şeyin hükmü altında olduğuna göre lütuf ve kahr iç içedir. Kalem burada hem medreseyi hem tekkeyi hem de bürokrasiyi temsil eder. Dünya görüşümüzün şâheseri olan *Kutadgu Bilig* müellifi Yûsuf Has Hâcib bu gerçeği şöyle ifâde eder: *Memleket kılıç ile alınır, kalem ile muhâfaza edilir.* Aynı hakîkati Yahyâ Kemal de şöyle ifâde eder: *Medeniyetimiz Mes-*

nevî ve cihad medeniyetidir. Bu anlayış öteden beri hükmünü yürüttüğüne göre Osmanlı fetih siyâseti, İslâm'ın doğduğu zamanlardan îtibâren hayat bulan anlayışın bir *incarnation*'u gibi görülebilir. Hem fâtih hem de bânî bir milletten bahsediyoruz. Kılıç dış dünyâyı kalem ise iç âlemi fetheder. Bu demektir ki esas fetih kalem ve kalple, îman telkin edilerek yapılan fetihtir. Kılıçla kalem birbirinden kuvvet alsa da fikir ve delil, kılıçtan önce gelir, kalem kılıçtan üstündür. Osmanlı hayat görüşünün mîmarlarından Ahmed Bîcan, *Fusûs* şerhinde bunu halk muhayyilesine uygun hâle getirir: *Hak Teâlâ Hazret-i Süleyman'a ilim mi, mülk mü veyâhut peygamberlik mi gerektir?* diye sorar. Hazret-i Süleyman ilmi tercih eder. Bunun üzerine Allah ona *mâdemki ilmi ihtiyâr ettin, mülkü ve nübüvveti dahi sana verdim* der. Peygamberler, hükümdarlar ve âlimler arasında mâhiyet farkı yoktur derece farkı vardır. İslâm pâdişahlarının dengi âlimlerdir; çünkü pâdişahlar halka, âlimler de pâdişahlara hükmeder. İlmiye zümresi şeyhülislâmın şahsında din ve devlet işlerinin müsteşârıdır. Sultanlar, şeyhülislâmların verdiği fetvâlarla tahttan indirilir. Siyâset, fikrî yükü sırtlanabilecek kimseleri imtiyazlı kılar, âlimler de siyâset vâsıtasıyla düşüncelerine uygulama zemîni bulur. Bunlar, fikrin bir milleti taşıma kudretine sâhip olduğu zamanlarda karşılıklı aynalar gibi birbirlerini aksettirirler.

Fâtih, *sûre-i Fetih* gibi bir hükümdârdır. Onun şahsında devlet a'mâl-i seyfe ne kadar kādir ise kalemen dahi o kadar bahadırdır. Kılıca hakkını veren Fâtih'in aktüalitesi kaleme de hakkını vermek, İstanbul'un etrâfında Osmanlı'ya bir nevi metafizik bir çehre kazandırmaktır. Fikirle hareket arasında mâhiyet farkı görmeyen Fâtih, mücerret fikrin ağında kaybolmaz. Bu bakımdan Fârâbî'nin *Medînetü'l-Fâdıla*'sının Osmanlılar tarafından ete kemiğe büründürülmesi tesâdüf değildir. Onlar hem bilir hem de eyler. Bildiklerinin gereğini yerine getirerek Fârâbî'nin filozof tanımını ete kemiğe büründürür-

ler. Nitekim *Fusûs* geleneği Türkleri amelî aklın temsilcisi olarak vasfeder. Fâtih, Türk medeniyetinin âlimler, ârifler ve hikmet adamlarıyla yapılıp yıkılacağını çok iyi bilir. Yahyâ Kemal üstâdımızın da ifâde ettiği gibi *mekânı fethetmek bir mârifettir, fakat mekânla berâber zamânı da fethetmek yüz misli değerindedir*.

Fâtih Sultan Mehmed'in yerinin İslâm târihinde ne olduğunu veren ifâde bir mutasavvıfa âittir. Bu mutasavvıf *Gazzâlî-i Sânî* yâhut da *Mevlânâ-yı Sânî* olarak vasfedilen İsmâil Hakkı Bursevî'dir: *Nebîler bizim Peygamberimizle, mutlak saltanat Osmanlı saltanatı ile adâlet ve kılıç mertebesi de dünyâda gövdedeki rûh gibi olan Fâtih Sultân Mehmed ile biter.*

Türk siyâset düşüncesinde her şey gelip adâlet dâiresinde toplanır. Hâliyle adâlet kelimesi hem Allah'ı hem adâletin fiiliyâta geçirilişini ve pratik hayattaki tezâhürünü hem de hakîkati bünyesinde eriterek her şeye istikāmet verir. Bu zâviyeden bakıldığında Fâtih küllî bir hükümdardır. Eflâtun'un daha doğrusu Fârâbî'nin aradığı filozof-kral odur. Nûrettin Topçu'nun dikkat çektiği gerçek şudur: *Fâtih'in ve bütün Osmanoğullarının din ve devlet görüşlerini birbirinden ayırmak kābil değildir. Din Allah'ın emri, devlet onun hareketidir. Bu ifâde ile Hegel'in devlet nazariyesine ulaşıyoruz. Devlet, İlâhî irâdenin yeryüzünde gözükmesidir. Eğer Hegel bir müslüman mütefekkîri olsaydı, kendi devlet nazariyesinin en mükemmel tatbikçisi olarak Fâtih'le Yavuz'u bulurdu… Bu adamlar İlâhî irâdenin yeryüzünde yaşadığına inanıyorlardı*. Yavuz'un isminin hemen dedesinin yanında yer alması tesâdüf değildir; zîra Osmanlı aslî dâiresine ve tabiî sınırlarına onun zamanında kavuşur. Fâtih'ten *sonra gelen pâdişahlardan sâhib-kırânlık nâmı, Sultan Selim Hân'a mahsusdur. Nitekim onun müeyyed min 'indillâh olması, yaptığı fetihlerden âşikârdır*. Onlar Bedir'den Puvatya'ya, Sînâ Çölü'nden Kosova ovasına, Bağdat'tan Budin'e kadar Cenâb-ı Hakk'ın ismini yazmak

için yaşamışlardır. "*Yaşadığınız yeryüzünde ne istediniz?*" sorusunu dolduran bir hayat sürmüşlerdir.

Âlim hükümdar tipinin Türk târihindeki en müşahhas nümunelerinden biri olan Fâtih bu ünvânı aynı zamanda etrâfına topladığı ulemâya borçludur. Yavuz Sultan Selim ve Kānûnî Sultan Süleyman gibi, çevresine devrinin en yüksek seviyedeki âlimlerini toplayan Fâtih Sultan Mehmed, Hoca-zâde ile Alâeddîn-i Tûsî'ye yazdırdığı felsefe metinleriyle gazâyı fikre bağlar, fetihlere entelektüel bir mâhiyet verir, nizâm-ı âlem düşüncesinin aynı zamanda fikrî bir boyuta sâhip olduğunu, tefekkürün ancak bu şekilde fonksiyonel kılınabileceğini gösterir. Mütefekkirlere göre tefekkür, hikmet kuşunu yakalamaya yarayan ağdır. Dünyâyı tanzim etme sanatı olan siyâsetin çeşitli kademeleri olduğuna göre bir eser ortaya koymak aslında siyâset yapmanın ta kendisidir. Neredeyse bütün yeryüzünde hükmünü yürüten Dostoyevski'nin kalemi Rus ordusunun silâhlarından daha ehemmiyetlidir. Bu bakımdan dikkat edilince Osmanlı entelektüel geleneğinin kalbur üstüne gelen filozoflarından olan Hoca-zâde ile Alâeddîn-i Tûsî'nin, siyâsî irâdenin telkîniyle Türk *Tehâfüt* geleneğini tâzeleyen eserler vermesi, Fâtih Sultan Mehmed Hân'ın siyâset yoluyla yaptığını düşünce vâsıtasıyla yapmaları başlı başına bir siyâsettir. Felsefeyi hikmet hâline getiren bu filozoflar, bir medeniyetin ulaşabileceği en üst seviyenin ne olduğunu ortaya koyarlar.

Hoca-zâde ile Alâeddîn-i Tûsî'nin şahsında Gazzâlî günün hâdisesi hâline geldiğine göre Türk felsefesi Gazzâlî'ye düşülmüş dipnotlardan oluşur. Bu zâviyeden bakıldığında düşünce dediğimiz şey Gazzâlî'de kemâle erer, olgunluk noktasına varır. Fâtih için Türk entelektüel târihinin cümle kapısı yahut da mukāyese standardı odur. Onun filozofisi Gazzâlî'nin filozofisidir. Hükümdârın gözünde Gazzâlî'yi anlayan adam felsefeyi hikmet hâline getirmiş demektir. Fâtih; Ebû Hanîfe'ye meftûn, Gazzâlî'ye de hayrân olan bir hükümdardır.

Gazzâlî'de olduğu gibi Fâtih'in entelektüel dünyâsında da felsefe bizâtihi kendisinden hareketle tanımlanmaz. Diğer disiplinlerle olan irtibâtı çerçevesinde mânâlandırılır, başka disiplinlere yaslanarak yol alır. Türk felsefesinin sac ayaklarını filozoflar, kelâmcılar ve mutasavvıflar oluşturur. İstanbul'u *medrese-i irfan* olarak gören Fâtih felsefe, kelâm ve tasavvufun birbirlerine komşu olduklarını, devamlı olarak birbirilerini ziyâret ettiklerini gözden kaçırmayan bir geleneğin adamıdır. Nitekim Fâtih'in filozofu pâyesini alan Alâeddîn-i Tûsî aynı zamanda bir derviştir. Osmanlı medrese geleneğinin yörüngesini belirleyen, Fâtih'in de gıyâben hocası olarak gördüğü Cürcânî'nin felsefe tanımı onun mutasavvıf kimliğine de vermesi bakımından dikkat çekicidir: *Felsefe; ebedî saâdeti tahsil etmek için beşerî gücün imkânları ölçüsünde Cenâb-ı Hakk'a benzemektir. Nitekim Hazret-i Peygamber Allâh'ın ahlâkıyla ahlâklanınız buyurarak, mâlûmâtı ihâta etmekte ve cismâniyetten arınmakta O'na benzemeyi emretmiştir.* İlâve edilecek cümleler bellidir: İnsan düşündükleri kadar yaptıklarıdır. Saf akıl Tanrı'yı inkâr eder, pratik akıl ispat eder. Pratik her zaman teorinin önündedir. Descartes *insanın gerçek görüşlerin ne olduğunu bilmek için söylenilenlerden çok yapılanlara dikkat etmek gerekir* derken Kant da şöyle der: *Pratik anlamda Tanrı'yı sevmek, O'nun emirlerini seve seve yerine getirmek demektir*. Efendimiz'i ihtiyarlatan âyet şudur: *Festekim kemâ umirte* yâni *emrolunduğun gibi dosdoğru ol*. *Bî-amel olan ilim vebâl ve bilâ-ilim olan amel dalâldir*. Amel ilmin gereğini yerine getirmek dolayısıyla ilmi kemâle erdirmek mânâsını taşır. Osmanlılar benimsedikleri ve tevârüs ettikleri düşünceleri amelî bir nizamnâme hâline getirmişlerdir.

İsmâil Hakkı Baltacıoğlu'nun da ifâde ettiği gibi Türk felsefesinin mefhumlarında hem bir minârenin kalbi, hem bir dervişin tevekkülü, hem de bir mutasavvıfın aşkı olmalıdır. Nitekim hakîkat

ilimlerini arayan kelâmcılar, sûfîler ve hâkimler arasında muhâkeme yapmaya ancak mutasavvıfların muktedir olabileceğine inanan Fâtih'in gözünde tasavvuf her şeyi harekete geçiren esaslı bir zembereğe benzer. O aşk çeşmesinden abdest alan bir hükümdardır. Hallâc-ı Mansûr'un da dediği gibi insan iki rekât namazla da Hakk'a ulaşabilir, elverir ki o abdestini aşk kanıyla alsın! Fethin rûhânî çehresi, mânevî ve nûrânî yüzü, insanları içeriden fetheden dervişlerdedir. *Bu ne derttir âna derman bulunmaz* denilen aşk ölüyü bile diriltir. *Mezarımı yol üstüne kazsınlar/Yâr geçerken belki bana can gelir* türküsünde olduğu gibi Hazret-i Hâfız'ın şu beyti de aslında Fâtih'in şahsında Osmanlıları anlatır: *Men hemân dem ki vuzû sâhtem ez-çeşme-i aşk/Çâr tekbîr zedem ber heme her çîz ki hest*. (Ben aşk çeşmesinden abdest alınca bütün mevcûdâtın cenâze namazını kıldım, dört tekbirle mâsivallâhtan el çektim). Selçuklu ve Osmanlı asırlarında bir mürşide mürit olmak, müslüman olmakla eş anlamlı görülür. Bugün bile hemen herkesin bir tarîkat, cemâat veya zincirin son halkası olarak bir şeyhin peşine düştüğü zaman rûh istirâhatine kavuştuğunu biliyoruz. Klasik geleneğimizde olduğu gibi batı düşüncesinin cümle kapısı olan filozoflar da hakîkî derinliğin mistisizmde olduğunu, tefelsüf etmenin mistik bir gayretle yüklü olduğunu teslim ederler. Nitekim Eflâtun'la Fârâbî'ye kulak verirsek felsefe yapacak adam her şeyden evvel bir tabiata sâhip olmalı, dünyâdan el etek çekmelidir. Yâni millete dönmek için evvelâ kendine dönmesi, benliği üzerinde hâkimiyet kurması, şahsiyetiyle karşılaşması, âlemi fethetmek için evvelâ kendini fethetmesi lâzımdır.

Çizmeye çalıştığımız bu tabloyu birkaç fırça darbesiyle tamamlamaya gayret edelim. Ulemâya en fazla riâyet eden ve bu yola nizam veren hükümdar Fâtih'tir. Niçin? Zîra o dâima zevâl-i milkden ihtiyat eden bir hükümdardır. İlmî hayat, en yüksek noktasına, bütün âlemi zaptetmenin, İskender gibi şarktan garba hükmetmenin

yolunun kılıç ve kalemle mümkün olduğunu idrâk eden Fâtih döneminde varır. İslam medeniyeti bir transit ve hareket medeniyetidir. Taleb-i ilim seferleri İstanbul'un fethiyle birlikte güzergâh ve istikāmet değiştirir. Osmanlı devleti artık kendi kendine yeter hâle geldiği için bu dönemde dışarıya yapılan taleb-i ilim seferleri nâdir olarak görülür. Molla Hoca-zâde, Molla Kestellî ve Hayâlî'de görüleceği üzere artık ulemâyı yerli müderrisler yetiştirir. İstanbul câzibe merkezi olur. Dört bucaktan gelen herkes yolunu, bir mıknatıs gibi hemen her şeyi çeken ve mayalama kābiliyeti sınırsız olan İstanbul'a düşürür. Âlimler İslâm dünyâsının muhtelif bölgelerinden Osmanlı topraklarına doğru akmaya başlar. Şark ve garbda ilim ve mârifet erbâbının tamâmı bu tarafa meylederek döner, Mısır ve Kāhire gibi nice İslâmî beldeler İstanbul'a tâbi bulunur. Artık âlimler taşrada doğar, İstanbul'da ölürler. Devletin yükselişi ve çöküşü tamâmen âlimlerin o devlete rağbet etmesi veya oradan kaçması ile irtibatlıdır; zîra ulemâ memleketin kalbi mesâbesindedir. Ulemânın himmetleriyle saltanat merkezi olan bu şehir büyük bir medrese hâline gelir veya o asrın Dârü'l-Fünûn'u olur.

Çizmeye çalıştığımız bu manzaranın bir de menfî cephesi vardır. On altıncı yüzyılın en büyük târihçisi olarak selâmlanan Gelibolulu Mustafa Âlî'ye kulak veriyoruz: İstanbul'un fethi ile berâber devlet kademesini yenileyen Fâtih ulemâ zümresine riâyet yüzünden ilme gadr ve ihânet etmiş gibi olur. Emirlik makamları gibi rütbe üstüne rütbe vermekle âlimleri fakirliğe mübtelâ olmaktan kurtarır. Mertebeler ve mansıpları ilim tahsil etmeyi teşvik etmek ve bu yolda gayreti arttırmak için koysa da âlimlerin yemek ve içmekle nefisleri rûhlarına gālip olur. Her biri ekâbir kapılarını gezerek çeşitli makamlara tâlip olur. Ulemânın hayat tarzı değişir. Bir zaman sonra ilmiye tarîkının kānûnu bozulur.

Netîce ne olursa olsun Fâtih zamânında Tursun Beg'in *bütün*

insanların Osmanlı hükümdârına itâat etmesi farz-ı ayn veya ayn-ı dindir sözü fiiliyâta dökülür. İslâm milletinin Endülüs'teki zâiyâtı Diyâr-ı Rûm fütûhâtıyla tamamlanır. Endülüs'te düşerken İstanbul'da yükseliriz. Böylece târih felsefesimizin dâirevî bir karaktere sâhip olduğu bir kez daha tescil edilir En büyük toplanış noktası olan İstanbul hilâfet merkezi ve hemen herkesin kıblesi hâline gelir. Fâtih hem hâkan, hem halîfe hem de Kayzer olur. Bir başka ifâdeyle hem geldiği hem de gittiği dünyâyı kucaklar. Siyâsî ve entelektüel vaziyet, bir sistem ve standarda onun zamânında erişir. Bu cephesiyle Türk târihinin ideal dönemi olarak defterin en başına yazılması gereken devirlerden biri de Fâtih devridir. Efendim eslâf *işin uzunu sözün kısası mukbil ve makbuldür* diyor. Maalesef sözü epey uzattık. Daha fazla uzatmamak için burada düğümlüyor, arz-ı hürmet ediyoruz.

İbrâhim Aydın Yüksel'le Mülâkat[1]

Fatih Erbaş

İbrâhim Aydın Yüksel 76 yaşında, beyazlamış saçı biraz uzunca ve dalgalı, yürürken elinin birini hep ceketinin yan cebine sokan, en belirgin vasfı zerâfet olan, dinamik, kararlı, muhâfazakâr, çalışkan ve mükemmeliyetçi bir beyefendi. Hattat, ressam, mîmar, iç mîmar, şâir, tanbûrî ve semâzen… Anlayacağınız tam mânâsıyla bir Osmanlı münevveri… Hani, artık pek görmediğimiz, göremediğimiz incelikte bir insan. Onunla konuşurken bir kabalık yapmamak için, yerinde olmayan bir kelime kullanmamak için çok dikkat etmek zorunda hissedersiniz kendinizi. Bunun sebebi onun sizinle konuşurken seçtiği kelimeler, size karşı tavrı ve bu tavrın etrâfa yansıyan güzel hâlidir. İşte bu güzel insanla onun geçmişi, İstanbul'a gelişi ve Sâmiha Ayverdi hanımefendi ile tanışmasına dâir konuştuk. İnşâallah beğeneceğiniz bir sohbet olmuştur. Buyurun efendim…

- Aydın Bey, âile geçmişiniz ile başlamak isterim. Nerede doğdunuz, babanız kimdi, nasıl bir insandı?

- Efendim, Biz aslen Akseki'liyiz. Akseki eskiden Konya'ya şimdi ise Antalya'ya bağlı olan, Konya ile Antalya arasında hayli eski bir kazâ. Geçmişi tâ Fâtih zamânına kadar gidiyor. Babam buranın müftüsünün oğlu. Dedem, Ahmet Sâlim efendi. 1963'te vefat etti. Elli sene müftülük yaptı. Elimde tercüme-i hâli var, kendi el yazısı ile yazmış. Kendi hem müftü hem de ilk mektepte hüsnühat hocası. Kendi tercüme-i hâlini de kendi hattı ile yazmış, hem de dört farklı yazı ile: sülüs, rık'a, ta`lik ve dîvânî… serlevha sülüs, yazı rık'a, imzâsı ve alt ibâreler ta`lik ve dîvânî.

[1] Mülâkat târihi: 1 Haziran 2015

- Dedeniz nasıl biriydi?

- Dedem 1876 doğumlu. Akseki'den İstanbul'a gelmiş. Sonra, iki sene kadar İstanbul'da Bâyezid müderrislerinden Hacı Tâhir Efendi'nin derslerine devam edip Akseki'ye dönmüş ve orada bir müddet kaldıktan sonra İstanbul'da Dârü'l-Muallimîn-i Aliyye'ye girerek bir sene daha kalıp Akseki'ye dönmüş. Babam anlatırdı. Akseki'ye gelince İstanbul'a nazaran bolluk ve rahatı görünce "*gitmeyeceğim*" deyip Akseki'de kalmış. Biraz rahatına düşkündü. Akseki'de müftülükte çalışmış, sonra rüştiyede hüsnühat hocası olmuş, 1915'in sonlarında da müftü olmuş.

Müftü olmakla birlikte İstiklâl Harbinde Kuvâ-yı Milliyeci. Babam anlatırdı -*Maalesef dedemden dinlemedim. Halbuki onu, bu hâdiseleri anlatabileceği ve sorabileceğim çağlarımda tanımıştım. Ne büyük hatâdır. 87 yaşında vefat etti*- Demirci Mehmet Efe Akseki'ye gelmiş, yedi sekiz kişiyi pâdişah yanlısı diye asmış. İnsanlar dağa kaçarak kurtulmuş. Toroslarda insan bir kaçtı mı, bir daha bulunamaz. Demirci Efe dedeme dokunmamış.

Bütün Akseki bilgim çocukluğumdandır. Çok küçükken gittim. Keçi güttüm, döven sürdüm, bağ bozumunda bulundum, pekmez kaynatıldığını bilirim. Kuyulardan su çektim. Bostan nedir gördüm, yonca topladım. Dağlarda gezdim.

Ben, "*Köy şartlarını bilirsiniz yâni*" deyince Aydın Bey o kibar hâli ile Akseki'nin bir köy olmadığını bana şu kelimelerle hatırlattı: "*Köy değil, kasaba, efendim*".

- Anlayacağınız tabiatı fevkalâde tanıdım. Benim açımdan çok önemli bir dönemdir. O dönem olmasaydı, o tür hayâtı bilmeyecektim ama farkında olmasam bile bir büyük eksiklik olacaktı benim için. Dedem câmide cumaları vâzederdi. Ben de bulunurdum. Hattâ câmide bir direk dibi vardı, ben hep orada oturur dedemi dinlerdim. Elli sene sonra gidince yine aynı yere oturdum. Hâtıralarım canlan-

dı. Câminin kapısındaki ahşap oyma yazıları da dedem yazmış.

- Câminin adını hatırlıyor musunuz?

- Ulu Câmi. Kasabanın merkez câmii.

- Babanız kaç kardeş?

- Beş kardeşler... Bir kız, dört erkek. Babam sondan üçüncü... Sizlerin tanıdığınız meşhur amcam Osman Yüksel (Serdengeçti) sondan ikinci. Hepsi vefât etti. Allah rahmet eylesin!

- Babanız nasıl bir adamdı?

- Babam hukukçu idi. Hâkimdi. Ankara Hukuk'tan mezun. Mezûniyeti tâkiben stajyer olarak önce Kayseri'ye, ondan sonra Oltu'ya gidiyor. Ben Oltu'da doğmuşum. 3 Kasım 1939. Ramazan'ın 21. gecesi. Sonra Nallıhan'a, oradan Eskişehir'e, sonra Çankırı'ya ve sonra Ankara'ya tâyin oldu. Ankara'da Yargıtay Raportörü oldu. 1978'de orada vefat etti.

Babam yumuşak huylu, güler yüzlü, ava meraklı bir insandı. Ben de çocukluğumda ava meraklı idim. Çok da gittim ava, on-on iki yaşlarına kadar. Bir vak'a oldu sonra avı bıraktım.

- Tâlihsiz bir hâdise mi?

- Bir keresinde çok kuş vurdum. İçime târifsiz bir hüzün çöktü, ağladım. "*Niye ben böyle yaptım*" diye. Bir daha ava gitmedim. Ama hâlâ silâhı severim.

Babam dindar bir insandı. Şiire, mûsıkîye düşkündü. Bizlerle çok konuşurdu. 1945-46 gibi Çankırı'da, Şemsi Efendi isminde bir Melâmî Şeyhine intisâb etmiş. Onun dervişi olmuş. Dedem, "*Oğlum, şu lambayı görüyor musun? Babanın yüzü öyle parlardı*" derdi. Cünun devresi derler ona, o aşk dolu devrede öyle etkilenir ve yansıtırmış hâlini… Tabiî o devre geçer, cünun devresi, fünun devresi…

- Cununu şöyle bizim gibi sıradan insanların anlayabileceği

şekilde anlatır mısınız?

- Deli demek. Âşık-ı şeydâ. Çılgınlık durumu. O cezbe denen hal. Aşk ve şevk doludur. Realist değildir insan. Kaynar böyle. Babam Çankırı'da öyle idi. O dönemde çok sohbet ederdi. Ben de yarım yamalak katılırdım o sohbetlere…

Ben çok okurdum. Hattâ evimizde "*Kurtuluştan Sonrakiler*" diye bir şiir kitabı vardı. Onu o kadar çok okurdum ki, içindeki şiirleri kendiliğimden ezberlerdim. Çok şâirleri orada tanıdım. Ezberlemek için okumadığım halde birçok şâirin birçok şiirini orada okudum ve ezberledim. Meselâ bir gün babam "Han Duvarları'nı oku bakayım, dinleyeyim" dedi. Berâber okuduk ve üzerinde konuştuk. Hani Fâruk Nâfiz'in meşhur şiirinin bir dörtlüğü…

"On yıl var ayrıyım Kınadağı'ndan

Baba ocağından yar kucağından

Bir çiçek dermeden sevgi bağından

Huduttan hudûda atılmışım ben"

Devam edeyim mi? Okurum ben. Hatırladınız mı?

- Evet efendim, hatırladım hem de çok beğenirim bu şiiri.

- Babam böyle bir insandı. Dost canlısı, konuşmayı seven, okuyan, iyiye sevkeden, iyiye yoran, dostları tarafından çok sevilen bir insandı. Bizim evde sabahlara kadar sohbetler olurdu. Biz de hizmet ederdik. 1950'den sonra Ankara'ya geldik. Ortaokulu, liseyi hep Keçiören'de okudum.

- O mevzûa gelmeden önce, biliyoruz ki siz çok yönlü bir insansınız. Mûsıkî ile, hat sanatı ile, semâ ile ilgilisiniz, mîmarsınız, resimle ilgilisiniz. Bunların başlangıcında babanızın rolü var mı? Veya hangi hocalarınız sizi etkiledi?

- Babamın rolü doğrudan yok. Küçük yaşımdan îtibâren resim

yapardım. Bir insanın karakterini, mânevî dünyâsını anlamak için küçük yaştaki temâyüllerine bakmak gerekir diyorum. Bir gün babamın evrakları arasında bir yazı gördüm. Yedi sekiz yaşlarındayım. O yazıya bayıldım. Bu bir şeye işârettir. Bir şeyi çok beğeniyorsanız, ilgi duyuyorsanız önemlidir. Yazıya ilgi duyardım, resime ilgi duyardım. Babam teşvik ederdi. Kendi de resim yapardı. Ama çok kötü bir ressamdı. Hattâ "*Baba senin resimlerde hiç iş yok*" derdim. Gülerdi. Hiç kızmazdı.

Biz Çankırı'da iken amcam Osman Yüksel, 1940'lı yıllarda Bizim âilenin delisi o- Türkiye çapında hareketlere katılıyor, dergi çıkarıyor falan, kaçar kaçar Çankırı'ya gelirdi. Trenle gelirdi. Altı saat sürerdi yol. Altı saat, düşünebiliyor musunuz? 150 kilometre yol altı saat sürüyor. Beni beş yaşında Akseki'ye götüren de odur. Ayağımda pabuç yok. "*Ben alırım*" dedi, aldı beni götürdü. Rahmetli annem, yıllar sonra bile hayıflanırdı, "*nasıl verdim seni ona ben!*" diye… Dolayısıyla resimle, sanatla, edebiyatla ilgimin arka planında dedem, babam ve amcam vardır. Meselâ tırnakla kâğıda kabartma yaparım bilir misiniz? Dedemden tevârüstür. Tırnağım biraz uzarsa size yapayım, bir gün.

- Lisede sizi etkileyen bir hocanız yok mu?

- Var, olmaz olur mu? Ârif Nihat Asya var.

- Hah, tam da onu söyletmek istiyordum.

- Ârif Nihat Asya edebiyat hocamdı. Ben aruzla şiir yazardım. O tashih ederdi. Lisede bize bir kitap nasıl okunur, nasıl not alınır, nasıl fişlenir diye ders yapardı, Bakın!.. Lisede… Edebiyat hocası… Kitap okumayı öğretiyor… Var mı şimdi, böyle hocalar?

- İşte ben de tam bunu anlatmaya çalışıyorum. Sizin için Ârif Nihat Asya'nın öğrencisi olmak sıradan bir olay ve siz sıradanmış gibi hatırlıyorsunuz. Hâlbuki bizler ve bizden sonraki nesiller için bu bir büyük lütuf.

- Ama dinleyin, ben bir ders sonunda Ârif Nihat Asya'ya gittim. Bir defterim vardı, onu gösterdim. Kitaplarımdan notlar aldığım, künyesini yazdığım çok düzenli bir defter… Hâlâ saklarım. Ona gösterdim. Defterimi görünce hocam, "*Oğlum ben senden zâten çok şey ümit ediyorum*" dedi. Amcamın da arkadaşı idi. Amcam onun şiir kitaplarını bastı. Bana arûzu öğreten odur.

Nihad Sâmi Banarlı'nın "*Metinlerle Türk Edebiyâtı Târihi*" kitabını okurduk, derslerde. O çok önemli bir kitaptır. Ben iddia ediyorum. Bugün o kitaplar müfredâta konulsa, lâyıkıyla okutulsa, Türkiye'nin çehresi, kültür yapısı bir parça daha iyi olur.

Bir gün aruz öğretiyor bize, bir arkadaşımız vardı: Yüzü kıpkırmızı, saçlar sapsarı, gözler mâvi, güldüğü zaman böyle dişler inci gibi ortaya çıkar. Selçuk Sipâhioğlu, Allah rahmet eylesin. Ârif Nihat Asya Hoca kocaman tespih çekerdi. İri taşlı, şak şak… Elleri arkasında… Onu gören bütün çocuklar hepimiz birer tespih aldık, şak şak… çekiyoruz biz de ve hiç aldırmazdı, Allah rahmet eylesin. Şimdi sınıfın içinde dolaşıyor, başladı bize örnek aruz gösteriyor:

"*Bir tokat aşk edeyim ben şu şeker pancarına*

Benzesin bahçelerin dişleri düşmüş narına"

Fâilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün... Yerlere yattık. Çocuğun ismi "*Şeker pancarı* " kaldı. Hiç de kızmadı, hocasının şiiri çok hoşuna gitti. Arif Nihat Hoca'nın her talebe için bir sayfası vardı defterinde…

- O kadar düzenli bir insandı öyle mi?

- Düzenli filân değildi. Dağınıktı ama talebeler için özel defteri vardı. Ayrıca yakası açılmadık gibi algılanabilecek şeyler de söyler gibi olurdu. Meselâ "*Ananın öre*kesi" derdi. Söylemiş miydim bunu? Mâlûm öreke, yün eğirmekte kullanılan değnek. Ama öyle bir söylenişi vardır ki müstehcenmiş gibi algılanır. Bir gün çocuklardan biri

"*Hocam çok küfür ediyorsunuz*" deyince, "*Bak oğlum, ben üç şeye düşkündüm, bıraktım*." dedi. "*Bir, çok ava giderdim, bıraktım, çok içki içerdim, bıraktım, çok küfür ederdim, bıraktım.*" dedi. Hepimiz güldük. Bu hâtıraları başka yerde bulamazsınız.

- Talebeleri ile arası nasıldı?

- Çok iyiydi ama bir "ki", "mi" veya "de" yüzünden sıfır atardı. Hani bitişik mi, ayrı mı yazılır meselesi yüzünden…

- Bugünleri görse ne yapardı kim bilir?

- Girerdi sınıfa, elleri arkasında dolaşırdı. Birine bir şey söylerdi, bir lâf ederdi. Tahtaya bir şey yazardı. "*Hadi bunu yazın*" derdi. Bu hareket ve sözleri kompozisyon olarak yazmamızı isterdi. En iyi talebelerinden biri bendim, ama… Ancak, hiçbir zaman on alamadım. Dokuz, sekiz…

- On vermezdi. On Allah'ın hakkı öyle mi?

- Evet.

- Başka sizi etkileyen hocanız var mıydı?

- Ortaokulda bir resim hocam vardı. Benimle çok alâkadar olmuştur. Fikret Eşber diye, Allah rahmet eylesin!

- İstanbul'a, Akademi'ye gelene kadar sâdece resim mi var? Hat, mûsıkî vs. yok mu?

- Yok. Yağlı boya, sulu boya, kara kalem resim yapardım. Bol bol resim yapardım. Lisede de bir resim hocam vardı: Cemal Bingöl. Modern ressamlardandır. Bana "ihtiyar" derdi. Klasik çalıştığım için bana takılırdı. Liseyi bitirmeden önce Etnoğrafya Müzesinde gezer, çini motiflerini kopya eder, renklerini yazar, eve gelip boyardım. Hatta bir de yağlı boya ile klasik tarzda tabak boyadım. Ama hiç üslûp fikrim yok. Desen fikrim yok. Bilgim yok, ama görüyorum, yapıyorum. Bayağı kuvvetli idi kalemim. Zâten Akademi'ye-Güzel

Sanatlar Akademisi- geldiğim zaman gāyet iyi puanlarla girdim.

- Akademi'ye nasıl giriyordunuz, kābiliyet imtihanları ile mi?

- Evet. Önce Mîmârînin imtihânına girdim. Önce resim imtihânı yapılırdı, yirmi üzerinden not verilirdi. Onu kazanan diğerlerine girebilirdi. Sonra yine yirmi üzerinden matematik ve on üzerinden fizik. Ben resimden yirmiyi alırdım. Nerden böyle oldu bilmiyorum ama hep "*mîmar olacağım*" derdim. Akademi imtihânından önce bir inşaatçının bir mîmârın yanında çok kısa bir müddet çalıştım.

Sonra başka bir kurs gördüm. 1959 senesi gibiydi, Süleyman Demirel Devlet Su İşleri'nin başında o sırada, bir teknik resim kursu düzenletti, üç ay kadar. Ben lisedeydim ve bu kursa katıldım. Yâni ben Akademi'ye girerken teknik resim biliyordum, inşaat resmini biliyordum, harita resmini biliyordum.

- Hocalar böyle hazır, her şeyi bilen talebeyi severler mi?

- Severler. Severiz yâni. Neyse, Akademi imtihanlarında resimden tam not alarak geçtim. Matematik ve Fizikten geçemedim. Îtirazlar oldu, bir daha imtihâna girdim. Yine kazanamadım. Bu arada iç mîmarlık bölümünün imtihanları yapıldı. Kazandım. Ama ertesi sene mîmarlığa yine girdim yine kazanamadım. Hayır bundadır, dedik. Böylece iç mîmarlığı beş senede bitirdim. Yüksek İç Mîmar oldum.

- Sene kaç efendim?

- 1966. Sonra askere gittim. 1968'de döndüm. İki sene çalıştım. O sırada benim Akademi'den eski bir hocam (Hamdi Şensoy)- bana haber gönderdi. Akademi'nin bir bölümünü bitirene diğer bölümlerine imtihansız olarak girebilme fırsatı verilmiş. Böylece mîmarlığa girdim ve yine beş sene okuyarak 1975'te mezun oldum. O sırada da evlendim.

- O sırada maîşet derdini nasıl hallediyordunuz?

- Ben okuduğum yıllar da dâhil hep çalıştım. Grafiker-ressam olarak çalıştım. Reklam sâhasında çalıştım. Kısmet Reklam Stüdyosu diye bir stüdyo vardı. Orada ressamdım. Yazı yazarım, tabela yaparım, illüstrasyon, gazete, mecmua îlânları… Ama ben bu sâhada çok şey öğrendim. Bu arada Sâmiha Ayverdi'nin, şey, ilk defa Yahyâ Kemal'in kitap kapaklarını yaptım.

- Bu arada, Sâmiha Ayverdi ile ne zaman, nasıl tanıştınız?

- 1961'de. Ama daha önce yüz yüze görüşmeden kitaplarından 1955'te tanıdım.

- Buna kim vesîle oldu?

- Babam. Babamda Sâmiha Anne'nin kitapları vardı.

- İlk hangi kitabını okuduğunuzu hatırlıyor musunuz?

- *Aşk Bu İmiş'*i okuduğumu hatırlıyorum gāliba, ama çok gençtim tam anlamadım. Sonra, beni asıl cezbeden *Ateş Ağacı* oldu.

- Neden?

- Tam bilmiyorum. Ama ondan sonra bir çığ gibi büyüdü gitti. Ben artık Sâmiha Anne ile oturuyor, Sâmiha Anne ile kalkıyordum.

- Onunla tanışmadan bütün kitaplarını okumuş muydunuz?

- Evet. Babamda hepsi vardı. Babam da teşvik ederdi.

- Mânen sizi etkiledi Sâmiha Hanım. İstanbul'a gelmenizde de Sâmiha Hanım'a yakın olma arzusu var mıydı?

- Yok yok. Tevâfuk. Ama beni Ankara'dan tanıyanlar, beni Akademi'de buldular. Beni İstanbul'da bulduran Âgâh Oktay Güner'dir. Amcamın arkadaşı idi. Deli fişekti. Ben İstanbul'da Akademi'deyim dersteyiz, biri geldi. "*Ben, Âgâh Ağabey'in selâmını getirdim. Biz bir zincirin halkaları gibiyiz, aynı düşüncede olan insanlarız*." dedi ve gitti. O sırada Hukuk'ta okuyan bir kişi, sonra avukat

oldu, Ramazan Hatipoğlu. Benimle tanıştı gitti, o kadar. Ben o sırada yalnızdım. Ama yapayalnız. Bu yalnızlığın bana çok faydası oldu. Hiç kimse ile konuşmuyordum. Sâdece bilet, ekmek almak için münâsebette bulunduğum insanlarla iki kelime konuşuyordum. Yalnız yaşıyordum. Tâtilde Ankara'ya eve geliyordum, evimizdeki buzdolabı çok dolu gelirdi bana. İstanbul'da yarı aç yarı tok yaşıyordum. Bir müddet sonra bu Ramazan Hatipoğlu yanında biriyle geldi. Asık suratlı, konuşmayan bir insan…

- Özcan ağabey (Ergiydiren) mi?

- Nereden bildin? (Aydın Bey ile berâber aynı fikirde olma hissi ile gülüyoruz)

Beni ona tanıştırdı. O kişi (Özcan Ağabey) bana dedi ki "*Biz Fâtih'te bâzı arkadaşlar arada toplanıyoruz, sen de gelsene!*". Ben "*tamam*" dedim ama niyetim yoktu ve bu mesele geçti gitti. Ben de Fâtih'e gitmedim. Bir müddet sonra Özcan Bey yalnız geldi. O da aynı Akademi'de mîmarlık bölümünde okuyor, ama binâlarımız farklı yerlerde. Beni tekrar dâvet etti. Ben de nezâketen, "*Pekiyi, adresinizi, adınızı yazayım*" dedim. "*Özcan Ergiydiren*" dedi. Durdum… Şaşırdım… Dedim ki, "*siz "O" kitabının yazarı mısınız?*" tasdik etti. Nazik Hoca (Erik) vardı ki Âgâh Bey Ankara'da tanıştırmıştı. "*O*" kitabını bana Nazik Hoca vermişti ve kitap çok hoşuma gitmişti. Gördünüz mü o kitabı?

- Hayır, hiç bilmiyorum bile. Ben Özcan Bey'in kitabı olarak sâdece "*Hayâli Cihan Değer*"i biliyorum.

- Özcan ağabeyin kitabı. Şöyle küçücük bir kitap. O kadar hoşuma gitmişti ki… Özcan Ağabey kendisinin, o benim çok beğendiğim "*O*" kitabının yazarı olduğunu te'yid edince ben bittim. Karar verdim, onun dâvet ettiği yere geleceğim diye ve bir cumartesi akşamı gittim. Şimdi Fâtih, Fevzi Paşa Caddesi, Yavuz Selim mahallindeki Akbank'ın bulunduğu binânın yerinde iki katlı

küçük bir ev vardı. Özcan Ağabey orada, orta katta bir odada oturuyordu. Alt katta dükkân vardı. Her bir katta ikişer oda vardı. Kapıyı çaldım, aşağıya birisi indi, asker elbisesi ile: Âgâh Bey… O sırada İstanbul'da asker. Beni odaya götürdü. Bir sürü insan oturuyor içeride, çaylar, sigaralar içiliyor. Konuşuluyor. Bayıldım, ben. Çok hoşuma gitti. Artık ben oranın ve Özcan Ağabey'in tiryâkisi oldum, neredeyse haftanın beş günü Fâtih'teyim. Halbuki o sırada Mecidiyeköy'de oturuyorum.

Sonra o gün mü, başka bir gün mü bilmiyorum, Âgâh Bey bana "*Ben yarın Ali Fuad Başgil'i görmeye gidiyorum, gelir misin?*" dedi. "Gelirim." dedim. O günlerde Agâh Bey'in peşinden ayrılmıyorrum. Yapışık kardeş gibi olduk. Ali Fuad Bey, Selâmiçeşme'de oturuyordu. Sonra ben o eve çok gittim, geldim. Hanımı Nüvîde Hanım çok iyi bir insandı. Allah rahmet eylesin. Neyse, pazar sabâhı buluştuk Âgâh Bey ile Caddebostan sâhilinde vakit geçsin diye dolaşıyoruz. Serin bir Nîsan sabâhı idi. Hattâ orada bana, Yûnus'un;

"*Derviş Yunus bu sözi eğri büğrü söyleme*

Seni sîgaya çeker bir Molla Kāsım gelür"

ilâhîsini okudu. Ben hayâtımda ilk defa ilâhî duyuyorum.

- İlginç, bir müftünün torunu ilk defa bir ilâhî duyuyor, hem de üniversite çağında öyle mi?

- Yoktu. İmkânsızdı. Türkiye başka bir Türkiye idi. Duyamazdınız. Mümkün değildi. Öyle bir şeyi okumaya cesâret de edemezdiniz. Çarpılmışa döndüm, ilâhîyi dinleyince… Neyse, Ali Fuad Hoca'yı ziyârete gittik. Tanıştırdı. Dinledik. Oradan ayrıldık. "*Ben şimdi başka bir yere gideceğim*." dedi. Kime biliyor musunuz? Buhâra Cumhûriyeti'nin son Cumhurbaşkanı Osman Kocaoğlu[2]… Ona gittik

[2] O sırada Osman Kocaoğlu, Hacı Şerif Efendi'nin evinde misafir kalıyor. Hacı Şerif Efendi'nin eşi "Cici" namlı Bîdar hanım, Nâdîde Uluant'ın dadısıdır.

ziyârete. Bize, İstiklâl Harbi'nde Hind Müslümanlarının yardımlarının hikâyesini anlattı. Rusların buna nasıl sâhip çıktığını, hepsini anlattı. Bir hayli teferruatla anlattı, ama maâlesef yazmadım. Yazmam lâzımdı. Bak, şimdi hatırlayamıyorum. **Gençlerin hâtıralarını yazması, gelecek nesillere aktarması bir mecbûriyettir.** Oradan çıktık, "Ben buradan Nihad Sâmi Banarlı'ya gideceğim." dedi. Biz Göztepe'de falanız. Nihad Sâmi Bey taa Bebek'te. Akşam üzeri oldu. Gittik, Nihad Sâmi Bey'in evi yokuşta. Vardık, evde yok. Geri döndük. Fâtih'e doğru yola çıktık.

- Tabiî telefon yok, evde misiniz diye soramıyorsunuz.

- Nerede? Şimdi telefon olmasa yolda yürüyemiyoruz. Fâtih'e gitmek üzere otobüs durağına gittik. Baktım Âgâh Bey duraktaki iki hanımla konuşuyor. Beni de tanıştırdı: Meşkûre Hanım… Cemalnur Sargut Hanım'ın annesi. Ayaküstü otobüste bir sohbet ettik ki ayaklarım yere basmıyor. Âgâh Bey, "Aydın'ı Sâmiha Anneye götürüyorum." dedi.

- O zaman da (1961'in başları) "Sâmiha Anne" deniyordu anlaşılan?

- Evet, daha önce de deniyordu.

Neyse, Meşkûre Hanım, "*Tanıştırmak şerefini ben üzerime almak istiyorum*," dedi. Sâmiha Anne o sırada Fâtih'te, Konağın karşısında bir evde oturuyordu. Kapıyı çaldık, "ağabeyine gitti" dediler. Biz de Ekrem Hakkı Ayverdi Bey'in evine gittik. Bir Pazar günüydü. Nîsan mıydı, Mayıs mıydı? Kapıyı çaldık girdik. Beklemeye başladık. Ekrem Bey geldi. Elini öptüm. O da benim elimi öptü. Elimi öpünce çok şaşırdım. Sâmiha Anne geldi sonra, elini öptüm. Âgâh Bey ile bir şeyler konuştular, ondan sonrasını hatırlamıyorum.

- Kendinizden geçtiğiniz, çok mes'ut olduğunuz için mi hatırlamıyorsunuz?

- Evet. Fakat hemen sonra tuttum, babama mektup yazdım. O mektup maalesef yok. O mektup olsa, târihiyle, safhalarıyla, bütün serencam orada vardı. "Mürşidimi buldum." demişim. Seneler sonra babam bunu Sâmiha Annenin yanında söyledi. Çok mahcup olmuştum. Sâmiha Anne ile tanışmamız böyle oldu.

- Semâzen olmanız nasıl gerçekleşti?

- Efendim, Sâmiha Anne bizlerin eski kadim bilgileri, merâsimleri öğrenmemizi istiyordu. Benden evvel birçok arkadaşımız semâzen olmuşlardı. Meselâ ilk defa Özcan Ergiydiren ve sırasını bilemiyorum, diğerleri. Bâzıları da mûsıkî heyetinde idiler. Bilhassa Kütahyalılar. Bir gün Sâmiha Anne beni ve rahmetli mîmar Fahri Toğuç ve şimdi ismini hatırlayamadığım bir arkadaşımızı aldı ve Semâzenbaşı Bâhir Şereftuğ'a götürdü. Bu zat bir yerde memurdu, fakat bir Mevlânâ âşığı, saf, temiz bir insandı. Bizlerden öncekileri de o eğitmişti. Bâhir Bey Fâtih'te, Akdeniz Caddesinde oturuyordu. Nihâyet derslere başladık. Netîcede üç kişilik ekipten sâdece ben dersleri ikmal edebildim. Diğer arkadaşlar çeşitli sıhhî sebeplerle bitirip semâzen olamadılar.

Daha sonra Konya'ya 1963 yılı ihtifallerine katıldık. Orada bir gece Mevlânâ dergâhındaki "Matbah" da bir kısım dervişlerin ve zevâtın ve hocamın huzûrunda sikkem Selman Bey (Selman Tüzün) tarafından tekbirlendi ve ben de birkaç çark vurarak meydân-ı şerîfe çıkmaya icâzet almış oldum. Netîcede o sene hepimiz günde iki defa meydana çıkarak semâ ettik. Bâhir Bey'in yedi talebesi başta Özcan Ergiydiren, Siret Kaytaz, Bayram Yüksel, Zeki Ermumcu, Ömer Yılmaz, Fevzi Samuk ve bendeniz. Bâhir Bey'in ilk semâzeni Özcan Ergiydiren ve en son semâzeni de bendenizim.

- Sonra mîmârî mi okudunuz?

- Durun daha, yavaş yavaş, bir ömrü şuraya sığdırmaya çalışıyoruz. İç mîmârî okuyorum. Bu arada Hattat Halim Efendi de okulu-

muzun hocalarındanmış. Babam hep hatla uğraşır, bahseder, elinde de "*Eski Yazıları Okuma Anahtarı*" diye Mahmut Yazır'ın bir kitabı var. Dedemden kalma kamış kalem vs. bir şeyler mevcut. Hattâ dedemin maktaı bendedir ve babam bir şeyler yapmaya yazmaya çalışır. Ama babam hattat vs. değil. Babamdan o kitabı aldım ve İstanbul'a götürdüm, kendimce ben de karalıyorum, hiçbir şey bilmiyorrum ama. Bir gün benim bu çalışmalarımı gören Akademi'de bir asistan olan İlhâmi ağabey, (Prof.Dr. İlhâmi Turan) "Bizim okulumuzda hattat hocamız var, götüreyim elini öpersin" dedi. Pek aldırmadım ben. Ressam Şeref Akdik benim resim hocamdı. O da, Reîsülhattâtîn Hacı Kâmil Efendi'nin oğludur. Kendi de hattattır. O da benim merâkımı gördü ve bir gün elimden tuttu. Bulunduğumuz binânın biz üçüncü katında atelyelerde çalışıyorduk, beşinci katta da Halim Efendi varmış, ona götürdü. İlhâmi Bey sonra bunu duyunca üzüldü, "*Ben götürecektim*" diye. Halim Efendi beni görünce, "*Nerdesin be oğlum? Nerdeyse tatil başlayacak? Haftaya bir defter al gel!*" dedi. Ertesi hafta elimde bir defterle geldim. 6 Mart 1961 diye ilk meşkini imzâladı bana. Kubbealtı Neşriyâtının Halim Efendi Murakkası'nda var o. Ben yazıya böyle başladım. Birinci derste Halim Efendi yazımı görünce, hayret nidâlarıyla, "*Hii, aman bir kābiliyet, aman bir kābiliyet*" diyerek sevincini belirtti.

- Hislerini açıkça belli ederdi, yâni.

- Evet evet. "*Ben müstaid (kābiliyetli) lerden çok korkarım. Disiplinli çalışmazlar, devam etmezler*." diyordu, bir yandan da… Neyse, Halim Efendi ile yazıya başladım. Bu arada Özcan ağabey, Yusuf Ömürlü hocalar da mûsıkî fasılları geçiyorlar bizlere. Ben daha sonraları, Hâfız Kemal Batanay'dan hat dersi alırken tanbur çalmaya da başladım.

- Halim Efendi'den hat icâzeti alabildiniz mi?

- Maalesef hoca icâzet veremeden vefat etti. Halim Efendi'den üç yazı yazdım. Nesih ile başladım. Sonra rık'a ve en son sü-

lüs çalıştım, hoca ile… Sülüs yazarken, harflerin sonuna geldiğimiz sırada, hoca 1964'te kazâ geçirerek vefat etti. Ben ders zamânı okulda yanına, tâtillerde de bağına giderdim. Topkapı dışında bir bağı vardı. Onunla fotoğraflarımız vardır. En son resimlerini vefâtından kısa bir zaman önce babam çekmişti. Halim Hoca'nın vefâtından bir müddet sonra, Hâmid Bey'e gittim.

- Hattat Hâmid Aytaç mı?

- Evet. Ondan birkaç ders aldım. Ondan sonra 1966'da askere gittim. Ama askerden hemen önce Hâfız Kemal Bey'den Ekrem Amca vâsıtasıyla ta'lik dersi almaya başladım. Ben dört yazı yazıyorum. Haa bu arada vefâtından önce Halim Efendi benim imzâmı hazırladı. Onlar duruyor bende. Ama "*Bana icâzet verir misiniz?*" demek ne haddimize… En büyük ayıp bu…

- Dört tarz yazdığınızı belirttiniz, nedir onlar?

- Nesih, rık'a, sülüs. Bunları Halim Efendi'den yazdım. Nesih ile rık'ayı bitirdim. Sülüs'ün sonuna geldim. Dediğim gibi bitiremedim. Hâfız Kemal Batanay'dan ta'lik yazdım, onu bitirdim. Fakat ondan da icâzet alamadım.

- Neden?

- İstemedim. İstemek olmazdı. Yalnız Batanay Hoca'ya, "*Hocam imzâ atabilir miyim?*" dedim. "At!" dedi bana. Şifâhî olarak. O kadar. Yazılı bir icâzetnâmem yoktur.

- Bu dersler için para verir miydiniz?

- Hayır.

- Neden parasız ders veriyorlar?

- Bu işin edebi budur. Para ile verilmez hat. "*Biz para ile almadık ki, para ile verelim*." derler.

- Aynı anda kaç talebe olur?

- Aynı anda yedi-sekiz kadar talebe olurdu ancak her birinin seviyesi ve tarzı başkadır. Bir kısmı nesih yazarken, diğerleri ta'lik yazabilir. Kimi en başta iken, diğeri sonda olabilir. Hoca herkesin kābiliyetine ve seviyesine göre ders verirdi. Aynı ortamda ama farklı seviyelerde talebeler… Halim Efendi nesih için "Ümmü'l-Hat" derdi. Yâni, hatların anası…

Sonra askere gittim. Askerliğimi Askerî Müze'de, Harbiye'de yaptım. 1968'te askerliği bitirdim. Askerliğe kadar bir yandan da çalışıyorum. Ekrem Bey ile seyahatler ediyorum. Onun isteklerini yerine getiriyorum. Bu ayrı bir fasıldır.

- Şimdi, edebiyâtı Ârif Nihat Asya'dan, resmi Şeref Akdik'ten, hattı Halim Efendi'den, Hâmid Aytaç'tan, Kemal Batanay'dan, mûsıkîyi Kemal Batanay'dan ders alan bir insan olarak karşımızdasınız. Bu durumu bugünkü neslin anlayabilmesi imkânsız bir şey. Neyse, sizin hakkınızda duyduğum bir dedikoduyu sizinle paylaşmak iste-

rim. Talebe iken çok ev değiştirdiğiniz söyleniyor. Doğru mu? Doğruysa neden?

- On senede yirmi ev değiştirdim. 1960'dan 1970'e, evlenene kadar yirmi ev değiştirdim. En uzun kaldığım ev Fâtih'teki evdir. Üç buçuk sene kaldım. Bâzen bir gece kaldığım ev oldu. Sebepleri hem var, hem yok.

- Kemal Batanay Hoca ile dersleriniz nasıl geçerdi?

- Kemal Batanay Kadıköy'de otururdu, evine giderdim. Hâlis müslüman, tertemiz, duygulu bir insandı. Bâzen eser geçerken hissiyâtı gālip gelir, ağlardı. Hem hâfız, hem hattat, hem tanbûrî idi. Orada çok güzel günlerim geçti. Onunla Ekrem Bey'in evinde tanıştım. Ben evlendikten sonra da gelip giderdik. Evlenmemize ve oğlumun doğumuna târih düşürdü. Bana bunları kendi hattıyla levha yapıp verdi. Târih düşürmeyi biliyorsunuz değil mi? Umûmiyetle bir kıt'a veya beytin sonunda bir târih mısrâı veya kelimesi yazılır. Ancak bu ibâredeki harfler ebced rakamlarına tekābül ettiğinden ortaya istenen târih çıkmaktadır. Zor bir iştir.

- Ekrem Hakkı Bey ile çalışmalarınıza dâir kısa bilgi verir misiniz?

- Onu başka bir fasıl yapalım isterseniz. Ondan ziyâde mîmar olarak yaptığım bâzı eserlerden bahsedeyim. Yıldız Sarayı'nda Yâveran Dâiresinin restorasyonunu yaptım. Tekirdağ'da Rüstem Paşa câmiinin yanında bir çarşı yaptım. Sonra ev, konak, tâtil köyü çalışmalarım oldu. 1987'de Sirkeci'deki ilk camîmi yaptım. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Câmii. Özcan ağabey vâsıtasıyla Bahçeşehir Câmiini yaptım. En son Zeytinburnu'nda Seyyid Nizam Câmii.

- Avrupa'ya Ekrem Bey'in çalışmaları için kaç sene gittiniz?

- İki kere gittik. Biri 1976'da, diğeri de 1977'de.

- Ben daha uzun sanıyordum.

-Hayır. Önce çalışmalarımızı yapar, tespitlerimizi gerçekleşti-

rir, sonra giderdik. Bilginin toplandığı kişi bendim. Bölge bölge, şehir şehir tasnif ederdim. Nereye gideceğiz, neyi göreceğiz? Hepsini belirlerdik. Berâberce, istişâre ile nereye gideceğimize karar verirdik.

- Sizden başka kimler vardı?

- Mîmar İbrâhim Nûman (şimdi Prof.Dr.) , o daha çok fotoğraf çeker ve bize yardım ederdi. Bir de Gürbüz Ertürk Bey, mimar. Bütün bilgi bende toplanırdı. Çünkü ben Ekrem Bey'in yakınında otururdum. Böylece takrîbî kırkar günlük iki sefer yaptık Avrupa'ya. İlk yıl Ekrem Bey ile ikinci yıl sâdece biz gençler gittik. O zaman Ekrem Bey benim şimdiki yaşımdaydı. (yaklaşık 75)

- Yâni, siz de Ekrem Bey gibi, böyle bir göreve hazırsınız değil mi?

- Tabii tabii (Aydın Bey, bunu söylerken tebessüm ediyordu).

- Bu güzel temennîlerle sohbetimizi bitirelim efendim. Çok teşekkür ederiz.

Muhterem büyüğümüz İbrâhim Aydın Yüksel ile sohbetimizi bu güzel duygu ve temennîlerle bitirdim. Ses kaydetmek için kullandığım telefonumu kapattıktan sonra, Aydın Bey'den müsâade alarak İstanbul Fetih Cemiyeti'nin Beyazıt'taki Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi'ndeki merkezinden ayrılarak Çemberlitaş'taki Köprülü Mehmed Paşa Medresesi'nde yerleşik Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'na doğru ağır ağır yürürken bir yandan da, belki kendi kendime de konuşarak, böylesine mücehhez, çok yönlü ama kendini örtüler altında saklayan bir münevver ile sohbet etmiş olmanın verdiği derin haz ve bahtiyarlık içinde idim. Ancak öte yandan hem ressam, hem mîmar, hem semâzen, hem hattat, hem müzisyen, hem de dört başı mâmur bir beyefendi olan bu mümtaz insanın, sanki bütün bu vasıflar kendine âit değilmiş gibi tavrına da hayret etmiyor değildim.

Necmettin Hacıeminoğlu'nun Dil Dâvâsı II [1]

Dr. Necmettin Özmen[2]

4. Tenkit Edilen Devlet Kurumları:[3]

Hacıeminoğlu tasfiyecilere destek veren, onların türettiği kelimeleri yayan ve millî kültür meselelerinde kendileri de başka yanlışlar yapan üç devlet kurumunu hedef alır. Bu kurumlar TDK, TRT ve MEB'dir. Hacıeminoğlu'nun en çok eleştirdiği kurum hemen hemen her şeyin sorumlusu olarak gördüğü Türk Dil Kurumudur. Ona göre, TDK, Cemiyetler Kānûnuna göre kurulmuştur, bir akademi değildir. (s.149) Kurumdakiler; millîlik, târihîlik ve canlılık vasıfları hiç olmayan bir dili masa başında uydurmaktadır. (s.74) Kurumun ilmî otorite ve hüviyeti nâkıstır. 900'e yakın üyesinin yüzde 90'ı dil meselesi ile ilgisi bulunmayan bâzı vatandaşlardır. (s.71) Dil Kurumunun sevk ve idâresinde bu vatandaş kitlesinin görüş ve düşünceleri hâkimdir. (s.87) Aslında Atatürk, TDK'nın bir akademi olmasını istemiştir. Enver Ziyâ Karal'ın *Atatürk'ten Düşünceler ve Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* adlı eserlerinde bu sâbittir. Kurumcular, içlerindeki ilim adamlarını ya çeşitli oyunlarla çıkarmış ya da o ilim adamları tutulan yolu beğenmedikleri için

---

[1] Makālenin ilk bölümü mecmuamızın Temmuz 2015 sayısında yayımlanmıştır

[2] İstanbul Sabahattin Zâim Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü Öğretim Üyesi

[3] Bu yazıda verilen sayfa numaraları için, 1972'de İrfan Yayınevi tarafından yayımlanan *Türkçenin Karanlık Günleri* eser esas alınmıştır.

kendiliklerinden Kurumdan ayrılmışlardır. Prof. Suut Kemal Yetkin, Prof. Selâhattin Batu, Prof. Dr. Ahmet Temir, Doç. Dr. Ali Fehmi Karamanlıoğlu, Prof. F.K. Timurtaş, Doç. Dr. Talat Tekin, Dr. Osman Nedim Tuna tasfiyeciliğe karşı oldukları ve ilmî görüşü savundukları için Kurumu terk edenlerdir. Kurum toplantılarında ilim değil cehalet; akıl değil heyecan; muhâkeme değil mugālata ön plandadır. (s.87) TDK, asıl çalışması gereken matematik, resim, müzik, sinema, spor terimleri, imlâ ve gramer meselesin-de söz sâhibi olamaz. (s.88)

Türk Dil Kurumu, özleştirmede o kadar ileri gitmiştir ki mizah yazarları ve Türk zekâsının -sırf aşırı tasfiyecilik ve uydurmacılıkla alay etmek için- ortaya attığı ulusal düttürü, içi geçmiş dinsel kişi, toplumsal otlangaç, gök konuksal avrat gibi komik sözleri, büyük bir aydın topluluğu TDK'nın yaptığını sanmaktadır. Çünkü Kurumun faâliyetleri, Kurumu tenkit gāyesi ile yapılan karikatürden ayırt edilemeyecek derecede ciddiyetten uzaktır. (s.94)

Hacıeminoğlu'nun en çok eleştirdiği ikinci kurum MEB'dir. O, önce bakanlığın ne yapması gerektiğini anlatır. Hacıeminoğlu'na göre, Millî Eğitim Bakanlığı okul çocuklarının muhayyilesini zenginleştirip düşünme yeteneğini artırmalıdır. Öğrenciler liseyi bitirdiğinde onların zihninde dilin temelinin atılmış olması gerekir. Bunun için Türkçenin klasik derecesine yükselmiş eserleri okunmalıdır. Bakanlık millî dil, millî kültür, imlâ meselesi, terimler meselesi gibi konularda müşkküllerle karşılaştığında üniversitelerin edebiyat fakültelerine mürâcaat etmelidir. Bakanlık, bir şûbesi hâline dönüştüğü Türk Dil Kurumu ile irtibâtını tamâmen kesmelidir. Kurum, bünyesi ve zihniyeti îtibâriyle Türk millî eğitim politikasına yön verebilecek bir halde değildir. (s.72-88) Birtakım

kendini bilmezlerin kuluçkadan çıkarır gibi uydurdukları sun'i, ölü ve yanlış kelimeler (s.71) kökü, metni olmayan bir dil, asla öğrencilere öğretilmemelidir. (s.74) Bakanlık bir ihtisas komisyonu kurarak ders kitaplarını uydurma kelimelerden derhâl ayıklamalıdır. Ayrıca bir tâmimle okul kitaplıklarına girmiş bulunan uydurma dil neşriyâtı toplatılmalıdır. (s.88) Öztürkçe ile yazılan bütün ders kitapları Tâlim ve Terbiye Dâiresince reddedilmelidir. Hacıeminoğlu bakanlığın bunca meşgul olması gereken konu olduğu halde neler yaptığını şöyle ifâde ediyor: Öğrencilere, üç beş yılda bir değişen mahdut sayıda terimden başka Türk kültür dili olarak hiçbir şey öğretilmemektedir. Okullarda tam bir dil sefâleti hüküm sürmektedir. Liselerdeki dil eğitimi, köy kahvelerinde anlatılan İncili Çavuş hikâyelerini bile anlayacak durumda değildir. Bakanlık, gençleri babasını anlamayacak duruma düşürmüştür. (s.63) Bakanlık tarafından, ortaokullarda, öğrenciler âdeta Türk dilini ıslah etsinler (!), sun'i ve bozuk dili öğrensinler diye Öztürkçe kolları kurulması tavsiye edilmiştir. (s.63-71) Öğrenciler Türk dili üzerine yapılan bu tasarruflarla ana dillerinin inceliklerini kavrayamadan ve Türkçeyi bir ecnebînin öğrendiği gibi öğrenmektedir. (s.75) Millî Eğitim Bakanlığı tercüme dâiresi uzun zamandan beri uydurma dilcilerin emrinde çalışan bir büro hâline gelmiştir. Bu yüzden tercüme edilen eserlerin dilini anlamak için müneccim olmak gerekir. Mütercimler bile bir müddet sonra kalemlerinden çıkmış satırlara mânâsız gözlerle bakar duruma düşmektedir. (s.81) Türkçe ve edebiyat kitapları zayıf ve yanlışlarla doludur. (s.85) Türkçe, metinlere dayalı öğretilmemekte, kelimelerin nüansları, gramer kāideleri ve düzgün yazma alışkanlığı tatbik ettirmek sûretiyle kazandırılmamaktadır. (s.85)

Hacıeminoğlu'nun eleştirdiği bir başka kurum TRT'dir. TRT, milletin ortak dilini kullanmamakta, uydurma dille, cansız, cılız

mânâlı kelimelerle yayın yapmaktadır. Hâlbuki köylü, şehirli, câhil, aydın başta olmak üzere herkes radyo yayınlarının dilini anlamalıdır. Çünkü hiç kimse, elinde sözlük ile radyo dinlemez. Ayrıca devlet radyosu herhangi bir derneğin malı ve kişilerin şahsî ihtiraslarını tatmin mevkîi değildir.

Necmettin Hacıeminoğlu, Türkçenin Karanlık Günleri adlı eserinde eleştirilerini genellikle isim vermeden yapar. Onun isim vererek tenkit ettiği tek kişi Nurullah Ataç'tır. Hacıeminoğlu, Ataç'ın iler tutar bir tarafı olmadığı ve Türkçenin içine düştüğü fecî durumun baş sorumlularından biri olduğunu söyler. O câhil ve zavallı gençleri zorla uydurmacılığa teşvik etmiş, öztürkçecilik adına Türkçeyi fakirleştirip soysuzlaştırmıştır. Ataç, küçük Anadolu kasabalarında çıkan dergilerde veya lise çocuklarının duvar gazetesinde gördüğü imzâlara ciddî değer veriyormuş gibi yaparak bu acemî gençleri kendisine bağlamış onların üstâdı kesilmiştir.

5. Geleceğe Dâir Görüşler:

Hacıeminoğlu TDK, TRT ve MEB'in uydurma Türkçenin yayılmasına verdiği destek yüzünden en geç bir nesil sonra Türkiye'de Türkçe ile yazılmış ilim, fikir ve sanat eserine rastlamanın mümkün olmayacağına işâret eder. Bu îkāzını, yetmişlerin başında yaptığı ve bir neslin ortalama 30 yılda değiştiği kabul edilirse Hacıeminoğlu'nun 2000'li yılları işâret ettiğine hükmedilebilir. Onu haklı çıkarırcasına bir YÖK başkanı aşağı yukarı Hacıeminoğlu'nun işâret ettiği zamanlarda "Türkçenin bilim dili olamayacağını" alenen söylemiştir. Uydurma veya öztürkçeye meyledilirse millî târihle bağlanan köprünün yıkılacağını ve yeni nesillerin 20-30 yıllık bir geçmişi, birikimi olan bir Türkçe ile okuyup yazmak zorunda kalacağını düşünür ki bu fikrinin de doğru olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü artık sâdece genç kuşaklar değil ortalama yaşın üzerindekiler

bile Ömer Seyfettin'in, Yahyâ Kemal'in, Reşat Nûri'nin, Mustafa Kemal'in dilini anlamamaktadır. Yabancı kastıyla Türkçeden atılan kelimelerin yerine hemen yenileri konulamayacağı için Türkçenin giderek fakirleşeceği ve sınırlarda fırsat kollayan Avrupa kültürü kelimelerinin Türk dilini istilâ edeceğini söyler. (s.11) Neredeyse her gün şikâyet ettiğimiz Türkçenin fikir, hayal ve düşünce ifâde etmedeki yetersizliği ve İngilizce kelimelerin Türkçe üzerindeki hâkimiyeti bu fikrinin haklılığının en önemli ispâtıdır. Hacıeminoğlu dile müdâhale etmenin, millî düşünce ve dilin gelişmesinde aksaklıklar doğuracağını söyler. Onun bu ilmî öngörüsü de son derece isâbetlidir. Çünkü bugün, düşüncesini bütün nüansları ile ifâde edebilen Türk düşünürlerinden ve onların hizmetinde olan bir Türk dilinden bahsetmek zordur. Uydurma ve sun'i bir dil öğretilmesinin gençleri sâdece ana dilden mahrum bırakmayacağını, onların zihinlerini bulandıracağını, hâfızalarının boş yere yıpratılmasına sebep olacağını (s.75) gençlerin okuma, öğrenme ve düşünme kābiliyetini kısırlaştıracağını, fertleri, nesilleri ve zümreleri zıt kamplara ayırarak millî bünyeyi baltalayacağını söyler. (s.114) Dili ile düşüncesini ifâde edemeyenlerin hemen beden diline mürâcaatla: "ben anlatamıyorum ama siz anlayın ya…" diyerek çeşitli uzuvlarını harekete geçirip onlardan medet ummaları, kelimeleri, atasözlerini, deyimleri yerinde ve doğru kullanamayan, düşüncesini anlatacak kelime bulamayanların fazlalığı da bu görüşünün doğru olduğunu gösterir. Hacıeminoğluna göre, Türkiye'de konuşulan Türkçe, sâdece Türkiye'de değil Îran, Kafkasya, Kerkük, Kıbrıs ve bütün Balkan memleketlerinde de konuşulur. Orta Asya Türklüğü ile Türkiye'de konuşulan Türkçe %90 birbirine benzer. Bu sebeple 1940'larda başlatılan (s.10) 1970'lerde hız kazanan uydurma Türkçe hareketinin başarılı olması durumunda bir nesil sonra bütün Türklerle bağın kopacağına inanır. (s.10) Sovyetler Birliğinin çökmesi, ile-

tişim imkânlarının artması, ticârî ilişkilerin gelişmesi ile Hacıeminoğlu'nun işâret ettiği coğrafyalarda yaşayanlarla irtibâtın artması yine aynı şekilde onun haklılığını ortaya koymuştur. Çünkü onlarla ancak, neredeyse yitirmekte olduğumuz Türkçe ile daha rahat anlaşabiliyoruz. Uydurma veya türetme Türkçenin kelimeleri soydaşlarımıza Orta Afrika kabîle kelimeleri kadar uzak gelmektedir.

Hacıeminoğlu, Türkçe üzerine yazdığı yıllarda dildeki tehlikeli gidişe karşı bütün uyarılarını yapmış, doğru, güzel ve tabiî Türkçeyi savunan ilim adamlarının katiyyen susmamasını, doğruları haykırmasını istemiştir. (s.59) Tasfiyeciliğe karşı akıl, vicdan ve zevk sâhibi her kalem erbâbını, Türkçenin hâince yıkılışına karşı çıkmaya çağırmıştır. (s.11) Bugün geldiğimiz hal onu haklı çıkarmıştır. Şimdi yapılması lâzım gelen "yeniden zengin bir Türkçe" için atılacak adımları belirlemektir. Bu konuda da çok fazla tercihimiz bulunmuyor. Ya, eğer gelişme istidadı görüyorsak, mevcut-hâlihazırdaki Türkçeyi geliştireceğiz ya 1930'lardan önceki kültürümüzü ifâde eden bütün kelimeleri canlandıracağız ya da bir yabancı dilin yavaş yavaş Türkçeye hâkim olmasına, istemesek de, şâhit olacağız. Tercih bizim.

Doğu Edebiyâtı Geleneği ve Leylâ ile Mecnûn'un Efsânevî Aşkı

*Nesibe Yazgan Uslu**

Dünya edebiyâtının ezelî ve ebedî temalarından biri olan aşk, doğu edebiyâtının da en sık işlenen konularından biridir. Aşkın hâllerinin türlü şekilde işlendiği kadim doğu edebiyâtında aşkın adı kimi zaman *Leylâ ile Mecnûn* kimi zaman *Şem ü Pervâne* kimi zaman da *Vâmık u Azrâ* olmuştur.

Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin genel olarak Arap toplumunda ortaya çıktığı kabul edilmekle birlikte; hikâyenin başlangıcını Asurlular'a kadar götüren bilgiler de mevcuttur. Haluk İpekten, M.Ö. VI. yüzyılda yaşamış olan Asur kralı Asurbanipal'ın kitaplığındaki tabletlerde bu hikâyeye rastlandığını belirtir. İpekten, bu tabletlerde Mecnûn'un adının *Kas* ve *Kays* olarak geçtiğini ifâde etmektedir.[1] Hamid Araslı'nın bir makālesinde ise bâzı âlimlerin Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin Mîlat'tan altı asır önce Bâbil halkı içinde mevcut olduğunu söyledikleri; ancak bu iddiayı bilimsel olarak aydınlatamadıkları belirtilmektedir. Aynı makālede Sovyet bilim adamlarının bu iddiayı reddettikleri ancak onların da iddialarını bilimsel olarak ispatlayamadıkları zikredilmektedir.[2]

Leylâ ile Mecnûn kıssasının kaynağı VII. yüzyıl Arap uzrî gazel temsilcisi Kays bin el-Mülevvah'a dayandırılmaktadır. O, bu aşk hi-

---

* Okutman, İstanbul Şişli Meslek Yüksekokulu Türk Dili Birimi

[1] Gencay Zavotçu*, Leylâ (Dîvân Edebiyâtı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü),* s:296. Halûk İpekten*, Fuzûlî, Hayatı, Sanatı, Eserleri*, s:38, 43.

[2] Hamid Araslı, *Leylî ve Mecnûn Hakkında,* s:11.

kâyesinin hem kahramânı hem de şâiri olarak gösterilmektedir; ancak böyle bir şâirin gerçekten yaşayıp yaşamadığı *Kitâbü'l-Agânî*'nin yazıldığı X. yüzyıldan îtibâren tartışma konusu olmuştur.[3] *Kitâbü'l-Agânî* referans alındığında Mecnûn hakkındaki rivâyetleri iki gruba ayırmak mümkündür: Mecnûn'un târihî bir şahsiyet olduğunu reddedenler ve bunu kabul edenler.[4]

Bâzı Arap dilcilerine göre Mecnûn, 690-700 yılları arasında ölmüş olan şâir Kays bin el-Mülevvah el-Âmirî'nin lakabıdır ve şâir, aşk yüzünden aklını kaybedince, kendisine bu lakap takılmış, sonraları da adının yerini almıştır.[5] İbnü'l-Kelbî ve Ebû'l-Ferec el-Isfahânî'ye göre ise, Leylâ ile Mecnûn hikâyesi, amcasının kızını seven, fakat bu durumu gizlemek isteyen Emevî (bir söylentiye göre ise Mervan)[6] soyuna mensup bir genç tarafından uydurulan kıssa ve şiirlerin Mecnûn'un adıyla söylenmesinden meydana gelmiştir.[7]

---

[3] Şevkiye İnalcık, *Kays b. al-Mulavvah (al-Macnûn) ve Dîvânı*, s:XI.

[4] Ali Nihad Tarlan, *İslâm Edebiyâtında Leylâ ve Mecnûn Mesnevîsi,* s:14, 26.
Belal Saber Mohamed Abd El Maksoud*, Leylâ ile Mecnûn Mesnevîsinin Arap, Fars ve Türk Edebiyâtı'nda Ele Alınış Biçimi ve Lârendeli Hamdî'nin Eseri*, s:21, 32.
Nurgül Karayazı*, Fuzûlî'nin "Leylâ ve Mecnûn"unda Tasavvûfi Kavram ve Unsurlar*, s:77.

[5] Ahmed Ateş, *Leylâ ile Mecnûn, İA*, VII /49-50.Mustafa Kutlu, *Leylâ ve Mecnûn, Türk Dili ve Edebiyâtı Ansiklopedisi,* c:6, s:87.
Fuzûlî, *Leylâ vü Mecnûn,* Haz: Hüseyin Ayan, s:9.
İlhan Genç, *Leylâ ile Mecnûn'un iki şâiri Fuzûlî ve Sezai Karakoç*, s:33.
İsmail Durmuş, *Leylâ ve Mecnûn (Türk Edebiyâtı DİA*), c:27, s:159.
Nazir Akalın, *Nizâmî-i Gencevî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Leylî u Mecnûn Mesnevîsinin Tahkiye Unsurları Açısından Tahlîli*, s:82.
Zavotçu, a.g.k. *Mecnûn*, s:311.

[6] Levend, a.g.k. s:1.

[7] Akalın, a.g.k. s:82-83.
Ateş, a.g.k. s:49-50.
Durmuş, a.g.k. s: 159.
Fuzûlî, a.g.k. s: 9.
İpekten, a.g.k. s:43.
İskender PALA, *Ansiklopedik Dîvan Şiiri Sözlüğü*, s:288.

Mecnûn'un gerçekten yaşayıp yaşamadığı konusunda hemfikir olamayan kaynaklar eğer yaşadıysa onun Emevî devrinde yaşadığı konusunda birleşmektedir. Bâzı rivâyetlerde geçen târihî şahıs adları da bunu teyit etmektedir; ancak Mecnûn târihî bir şahsiyet olsa bile, bir şâir mertebesine yükseldiği için hakkındaki bilgileri efsânelerden ayırmak âdeta imkânsızdır.[8]

Arap edebiyâtında Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin yazılı olarak ele alındığı en eski kaynak, İbni Kuteybe'nin *Kitâbü'ş-şi'ri ve'ş-şuarâ*'sıdır. Bunu Mecnûn'a atfedilen bâzı şiirlerin bulunduğu Dâvûdü'z-Zâhirî'nin *Kitâbü'z-zehrâ*'sı izler. Daha sonra Ebu'l-Ferec el-Isfahânî'nin *Kitâbü'l-Agânî*'si gelir.[9] Bu eserden sonra gelen, Ebûbekir el-Vâlîbî'nin *Divanü Mecnûn-ı Leylâ*'sı, Mecnûn'a atfedilen bütün şiirlerin derlendiği ilk eser olduğu için önemlidir.[10]

Hikâye, Arap edebiyâtında ortaya çıkmış, Fars edebiyâtında özellikle Nizâmî'nin eseriyle geliştirilmiş; Türk ve Urdu edebiyatlarında da pek çok esere ilham kaynağı olmuştur. Îran edebiyâtında ilk Leylâ ve Mecnûn hikâyesinin kayıtlarına Minûçihrî ile Baba Kûhî Şirâzî'nin dîvanlarında rastlanmaktadır. Leylâ ile Mecnûn adlarına Enverî ve Hâkânî-i Şirvânî'nin dîvanlarında da rastlanır. Ancak Fars edebiyâtında bu hikâyeyi müstakil bir konu olarak işleyen en eski

---

Kutlu, a.g.k. s:6/87.
Levend, a.g.k. s:1.
Süleyman TEVFİK*, Leylâ ile Mecnûn*, Haz. Kemal Yavuz, s:9.
Zavotçu, a.g.k. s:296, 311.
Zehra TOSKA, *Sâlih Çelebi ve Kıssa-i pür-gussa-i Mecnûn u Leylâ Mesnevîsi İnceleme ve Tenkitli Metin,* a.g.k. s:37.
[8] İnalcık, a.g.k. s:15.
[9] Durmuş, a.g.k. s:159.
Levend, a.g.k. s:7.
Pala, a.g.k. s:289.
Tevfik, a.g.k. s:7.
Toska, a.g.k. s:37.
[10] Tevfik, a.g.k. s:7.

eser Nizâmî-i Gencevî'nin *Leylî vü Mecnûn* adlı mesnevîsidir.[11] Nizâmî'nin eseri Leylâ ile Mecnûn anlatısı târihinde bir merhaledir. Çünkü Nizâmî'den sonra Leylâ ile Mecnûn konulu mesnevî kaleme alanlar, Nizâmî'nin izini tâkip etmişler ve hikâyeye yeni motifler eklemekle birlikte; efsâneye girişte, hikâyeyi bölümlere ayırmada veya bölüm başlarında yapılan tasvirlerde dâima onu örnek almışlardır.[12]

Leylâ ile Mecnûn anlatısının Türk edebiyâtındaki yansımalarına baktığımızda karşımıza ilk çıkan isim Gülşehrî'dir. Gülşehrî, *Mantıku't-tayr*'da *Dâstân-ı Leylî vü Mecnûn* başlığıyla bu büyük aşkı anlatır.[13] Burada konu tasavvufî açıdan işlenir; Mecnûn'un aşkı Leylâ'dan Mevlâ'ya doğrudur.[14]

Türk edebiyâtında Leylâ ile Mecnûn konusunun ele alındığı ikinci eser ise Âşık Paşa'nın *Garib-nâme*'sidir.[15] *Garib-nâme*'nin 8. bölümünün 5. kıssasında aşk ve âşıklık yüzünden adı dillere destan olan kişiler anlatılır. Bu kişiler arasında Leylâ ile Mecnûn da vardır. Eserde, Leylâ ile Mecnûn'un aşkı 33 beyitle özetlenir. Bu metne de Gülşehrî'nin metninde görülen tasavvufî bakış açısı hâkimdir.[16]

---

[11] Ateş, a.g.k. c:VII s:51.
Bertels, a.g.k. s:48-49.
Genç, a.g.k. s:34.
Sâime İnal Savi, *Fars Edebiyâtında Hamseler*, s:39.
Tahsin Yazıcı, *Leylâ ve Mecnûn (Fars Edebiyâtı DİA),* c:27 s:160.
[12] Tevfik, a.g.k. s:10.
[13] Karayazı, a.g.k. s:95-96.
Pala, a.g.k. s:161.
Tevfik, a.g.k. s:11.
[14] İpekten, a.g.k. s:43-44.
Karayazı, a.g.k. s:96.
Levend, a.g.k. s:103-105.
Tevfik, a.g.k. s:11.
[15] Pala, a.g.k. s:161.
Tevfik, a.g.k. s:11.
[16] Tevfik, a.g.k. s:12.
Kemal Yavuz, *Âşık Paşa, Garib-nâme*, s:109.

Türk edebiyâtında Leylâ ve Mecnûn hikâyesini müstakil bir mesnevi şeklinde yazan ilk şâir Edirneli Şâhidî'dir.[17] Şâhidî'nin eseri Türkçe ve Farsça yazılmış *Leylâ ve Mecnûn* konulu mesnevîler içinde 6466 beyitlik hacmiyle en uzun olandır.[18] Bu esere de Gülşehrî ve Âşık Paşa'nın eserlerinde görülen tasavvufî bakış açısı hâkimdir.[19]

Şâhidî'den sonra Ali Şîr Nevâî de *Leylâ vü Mecnûn* hikâyesini mesnevi formunda kaleme almıştır.[20] Ali Şîr Nevâî'yi tâkiben Hamdullah Hamdi, Bihiştî Sinan Çelebi, Ahmed Rıdvan ve Kadîmî'nin de *Leylâ vü Mecnûn* mesnevîsi yazdığı bilinmektedir.

XVI. yüzyıla gelindiğinde Türk edebiyâtının en önemli Leylâ ve Mecnûn mesnevîsi sayılan Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'u karşımıza çıkar. Fuzûlî'den sonra Leylâ ve Mecnûn konusunu işleyenlerin çoğu Fuzûlî'yi örnek almış ve onun yolundan gitmiştir. Fuzûlî, eserinde, Nizâmî'nin yolundan gitmekle birlikte pek çok noktada ondan ayrılmış ve kendine has lirizmi ile beslediği eserine yer yer mahallî motifler de ekleyerek orijinal bir anlatım yakalamıştır. XVI. yüzyılda Fuzûlî'nin dışında *Leylâ vü Mecnûn* mesnevîsi yazan isimler şu şekildedir: Celîlî, Sevdâî, Tebrizli Hakîrî, Lârendeli Hamdî, Celâlzâde Salih Çelebi ve Halîfe. Her biri kendi içinde önemli olan bu eserler Türk edebiyâtında bir Leylâ vü Mecnûn yazma geleneği oluştuğunun

---

Şevkiye Kazan Nas*, Celîlî'nin Leylâ ve Mecnûn Mesnevisi*, s:92.
[17] Pala, a.g.k. s:161.
Kazan Nas, a.g.k. s:93.
[18] Tevfik, a.g.k. s:13.
Kazan Nas, a.g.k. s:92.
[19] Hanife Koncu, *Şâhidî'nin Leylâ vü Mecnûn Mesnevîsi ve Bilinmeyen Bir Nüshası*, Türk Dünyâsı Araştırmaları Dergisi, s:137-143.
Kazan Nas, a.g.k. s:92.
Levend, a.g.k. s:108-132.
Tevfik, a.g.k. s:13.
[20] Pala, a.g.k. s:161.
Levend, a.g.k. s:133-147.

göstergesidir. XVII. yüzyıla gelindiğinde ise Atâyî ve Fâizî'nin, Leylâ vü Mecnûn mesnevîsi yazdığı görülmektedir.

'Örfî Mahmud Ağa ve Andelib mahlaslı Âzerî şâir Nur Muhammed Garib, XVIII. yüzyılda *Leylâ vü Mecnûn* mesnevîsi yazan isimler olarak karşımıza çıkmaktadır. XIX. yüzyılda ise Âzerî asıllı Nâkâm'ın yazdığı bir *Leylâ vü Mecnûn* mesnevîsi mevcuttur. Nâkâm'ın eseri Türkçe yazılmış *Leylâ vü Mecnûn* mesnevîlerinin sonuncusu olarak kabul edilir.

Doğu anlatı geleneği içerisinde Leylâ ile Mecnûn konulu eserlerin genellikle mesnevî formunda yazıldığı görülmektedir. Manzum metinler gerek şekil gerekse muhtevâ özellikleri açısından mensur metinlere göre lirizmin daha yoğun olduğu metinlerdir. Müellifler, Leylâ ile Mecnûn'un trajik aşkının manzum metinlerle daha iyi ifâde edilebileceğini düşünmüş olabilirler; ancak onları manzum şekilde yazmaya yönelten doğu edebiyâtının şiir eksenli bir gelenekten beslenmesi de olabilir.

Türk edebiyâtında Leylâ ile Mecnûn konusunu mensur bir şekilde işleyen eserler de mevcuttur. Bu eserlerin ilki Rusçuklu Ahmed Ağa'nın *Hikâye-i Leylâ ile Mecnûn* adlı eseridir. Eser Süleymâniye Kütüphânesi Tercüman Yazmaları Bölümü'nde 184 numarada kayıtlıdır. Leylâ ile Mecnûn konusunu meddah havasında işleyen ve Nizâmî'nin etkisinde kalan Rusçuklu Ahmed Ağa, alışılmışın dışında bir *Leylâ ile Mecnûn* metni kurmuştur. Metinde, Leylâ ile Mecnûn'un karakter özellikleri ve yaşadıkları aşk derinlemesine işlenmemiş; kişiler genellikle olay örgüsüne bağlı olarak yüzeysel bir şekilde ele alınmıştır. Metin 1223 yılının Şevval ayında tamamlanmıştır. Geç dönem Osmanlı Türkçesine örnek teşkil eden bu eser, yazıldığı yüzyılın dil özelliklerini yansıtmaktan çok Eski Anadolu Türkçesi'nin dil özelliklerini yansıtmaktadır. Rusçuklu Ahmed Ağa'nın

eseriyle ilgili bir yüksek lisans çalışması yaparak metni derinlemesine incelemekteyim.[21]

Rusçuklu Ahmed Ağa'nın dışında Leylâ ile Mecnûn konusunu mensur olarak işleyen bir diğer isim de Süleyman Tevfik'tir. 1905 yılında eski harflerle basılan eserin dili kısmen de olsa Servet-i Fünûn yazarlarının diline benzer.[22] Süleyman Tevfik, hikâyenin kurgusu ve kişilerin işlenişinde Fuzûlî'nin eserine bağlı kalmıştır. Metin içinde sık sık Fuzûlî'nin şiirlerine yer veren Süleyman Tevfik, bu şiirleri bâzen birebir alıntılamış bazen de sözdiziminde ufak tefek değişiklikler yapmıştır.

Leylâ ile Mecnûn anlatılarının doğu edebiyâtı geleneğindeki yerinin ve var oluş şekillerinin ele alındığı bu makālede, metinlerin nazım şekli, metin kurgusu, motifler, muhtevâ ve müellif gibi yönlerden birbirlerinden farklı olmalarına rağmen doğu anlatı geleneği açısından bâzı temel ortaklıklara sâhip oldukları tespit edilmeye çalışılmıştır.

---

[21] Nesibe Yazgan Uslu, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyâtı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyâtı Programı'nda *"Rusçuklu Ahmed Ağa'nın Hikâye-i Leylâ ile Mecnûn'u"* başlıklı tez çalışmasına devam etmektedir.

[22] Kemal Yavuz, *"Leylâ ile Mecnûn Hikâyesinin Edebiyattaki Yeri"*, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi c:2 sayı:4 s:66.

Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in Mağdur Ama Mağrur Ölüme Yürüyüşü

Dilek Akgümüş

Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey Kimdir?

Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey, 1884 yılında Beyrut'ta doğdu. Aslen Yenişehir Teselya eşrâfından Sirkeci Gümrüğü Yolcu Salonu Müdürü Ârif Bey'in oğludur. Antalya ve İzmir Liselerinde okumuş, Mülkiyeden pekiyi derece ile mezun olmuştur. Mülkiyeyi bitirdikten sonra 1908'de Beyrut Vilâyeti Maiyet Memurluğuna dâhil olan Kemal Bey, 1909 yılında Cezâir-i Bahr-i Sefîd maiyet memurluğunda stajını bitirip kaymakam olmuştur. Bununla birlikte bir yıl Rodos Îdâdîsinde Türkçe ve Sosyal Bilimler öğretmenliği yapmıştır. 18 Aralık 1911'de asıl mesleğine dönerek sırasıyla Doyran, 1912'de Gebze, 1913'de Karamürsel, 1915'de Boğazlıyan Kaymakamı olarak görev yapmıştır. Bilâhare İzmit Sancağı Muhâcirîn Müdürlüğü'ne tâyin olmuştur. Son vazîfesini ise 1918'de mütâreke yıllarının karışık ortamında[1] devam ettirmiştir.

Kemal Bey Neden Yargılandı?

Kemal Bey'in Yozgat ve Boğazlıyan'da göreve başladığı sıralar ve görevini sürdürdüğü dönemde Anadolu'nun birçok noktasında eş zamanlarda Ermeni isyanları ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nin harb-i umûmîye katılmış olduğu bu dönemde Ermeniler, Anado-

[1] İhsan Sabri Balkaya, "Mütâreke Dönemi Âsâyişin Üç Boyutu", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Târihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S 41, Mayıs 2008, s. 17-34.

lu'yu işgal etmeyi planlamakta olan Ruslara kılavuzluk yapmışlar, bununla da yetinmeyerek Rusların işgal eylemlerini kolaylaştırmak için bulundukları bölgelerde isyan başlatmışlardır[2]. Osmanlı Devleti ise olağanüstü savaş şartlarında gerek mevzûbahis olan bölgelerde asâyişi temin etmek gerekse sınır güvenliğini muhâfaza etmek adına "tehcir" karârı almıştır[3]. Bunun üzerine özellikle Kemal Bey'in görev yaptığı Yozgat ve Boğazlıyan çevresinde Ermeni tedhiş faâliyetleri yoğunluk kazanmıştır. Kemal Bey, kendisine tevdî edilen görevin bir gereği olarak bu tedhiş faâliyetlerine[4] engel olmaya çalışmış, bir taraftan da Ermenilerin Îran üzerinden Anadolu'ya geçirmeyi başardığı ve büyük bir ihtimalle, isyanlar esnâsında müslümanlara karşı kullanmayı planladıkları Rus yapımı pek çok sayıda silâh ve cephâneyi ele geçirmiştir[5]. Yâni sonuç olarak Mehmet Kemal Bey devletin güvenliği ve bekāsı adına sorumluluk almış ve Ermenilerin müslümanlara karşı planlamakta oldukları katliamlara engel olmak adına İstanbul'dan kendisine verilen emirleri yerine getirmiştir[6].

Ermenileri Tehcir Edenlerin Yargılanması Ve Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in Hakkında Verilen Îdam Karârı

Mondros Mütârekesinden sonra İttihatçıların izlerini silmek maksadıyla beklediği fırsatı yakalayan Hürriyet ve Îtilâf Fırkası'nın

---

[2] *Osmanlı Belgelerinde Ermenilerin Sevk ve İskânı*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2007.

[3] Bülent Bakar, *Ermeni Tehciri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2009, s. 71-78.

[4] Başbakanlık Osmanlı Arşivi(bundan sonra BOA), Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemi Dosya:46 Gömlek: 37; Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemi Dosya:52 Gömlek: 93; Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemi Dosya:450 Gömlek:132; Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemi Dosya:52 Gömlek: 93; Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemi Dosya:48 Gömlek: 7; Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemi Dosya:48 Gömlek: 85; Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemi Dosya:455 Gömlek: 134.

[5] BOA, Bâb-ı âlî Evrak Odası, 326804.

[6] Şenol Kantarcı, "Ermenilerce Atatürk'e Atfedilen Sözler ve Dîvân-ı Harb-i Örfî ile Ermeni Teröristleri Tarafından Şehit Edilenlere Atatürk'ün Gösterdiği İlgi", *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 4, Aralık 2001 - Ocak-Şubat 2002.

baskısı sonucu "memleketi harbe sokanlarla Ermenileri tehcir edenlerin yargılanması" istenmiş ve bu yönde ilk adım Tevfik Paşa Hükûmetinin 1 Mart 1919'da Pâdişâha sundukları kararnâme ile atılmıştı. Ancak Pâdişah, olağanüstü yetkilere sâhip Dîvân-ı Harb-i Örfî hüviyetindeki bir mahkemenin nâzırları yargılamasına Kānûn-ı Esâsî'nin izin vermediğini ve suçluların cezâlandırılması için yeni mahkemelere ihtiyaç olmadığını belirterek kararnâmeyi geri çevirmiş, bu karârıyla bir anlamda üzerindeki tüm baskılara direnmeye çalışmıştı[7]. Fakat Ermenilerin ve İngilizlerin arzularını Türkiye'de gerçekleştirmek için gönüllü olarak göreve gelen Dâmat Ferit Hükûmeti, ilk iş olarak Ermeni tehcîri ile ilgili yargılanmaları gündeme getirmiş ve bu mahkemelerin devreye sokulması için Pâdişâhı da bir şekilde iknâ etmeyi başarmıştı[8]. Dâmat Ferit Hükûmeti, Türk idârecilerin yargılamalarını hem Ermeni ve İngilizlere yaranma, hem de amansız bir şekilde muhâlif olduğu için İttihatçıları cezâlandırma aracı olarak görüyordu. Bu uğurda hiç vakit kaybetmeyen Dâmat Ferit, yakın ilişki içinde bulunduğu İngiltere Sefârethânesi'nin taleplerini yerine getirerek "tehcir ve harp mesulleri bahânesi ile birçok nâmuslu, vatanperver ricâlin tevkîfini" istemişti[9].

Fırsatları iyi değerlendiren her sûrette konjonktürü lehine çevirmeye çalışan Ermeniler de esâsında İngilizlerin dizayn ettiği bu sahte mahkemeler aracılığıyla İttihatçılardan intikam almaya çalışıyordu. Dâmat Ferit Hükûmeti de belli ki bu intikāma ortak olmaya fazlasıyla meyilliydi, hiç olmazsa birkaç "Türk idârecinin kanı dökül-

---

[7] Nejdet Bilgi, *Ermeni Tehcîri ve Boğazlıyan Kaymakamı Mehmed Kemal Bey'in Yargılanması*, Ankara, 1999, s. 86–87; Kantarcı, "Ermenilerce Atatürk'e…,

[8] Ferudun Ata, "Ermeni Tehcîri Yargılamalarına İstatistiksel Bir Bakış", *Târihî Gerçekler ve Bilimin Işığında Ermeni Sorunu*, (Edt. Bülent Bakar, Süleyman Beyoğlu, Necdet Öztürk), İstanbul 2007, s. 321-345.

[9] Kemâlettin Şükrü, *Mütâreke Acıları*, İst, 1930, s. 123; Kantarcı, "Ermenilerce Atatürk'e…,

meliydi ki, Ermeni Komitecilerinin iştâhı tatmin edilebilsin."

Çok geçmeden Ermenilerin beklentileri Damat Ferit'in çabalarında karşılık bulacak bu gayrimillî işbirliği netîcesinde garip bir şekil alan mahkemelerde Türk bürokratlar yargılanmaya başlayacaktı. Dâvâcı vekillerinin ekseriya mahkeme üyelerine ve vazîfelerine müdâhale ettikleri, mahkeme başkanlığının çoğunlukla zanlılar aleyhinde önceden karârını verdikleri açıkça hissedildiği bu mahkemelerde yargılanan "mâsum ve bahtsız" Türk idârecileri, Beyazıt Meydanı'ndaki darağaçlarında can vererek sâdece görevlerini yerine getirmenin bedelini ağır bir şekilde ödeyecektir[10].

Kemal Bey'in İnfâzı Hâdisesi

Kemal Bey hakkında îdam karârının alınması ihtimâline rağmen devletin aleyhinde bir savunma yapmamış aksine düşmanlarla İşbirliği yaparak ihânet hâlinde olan Ermenilere devletin hiçbir zaman "zâlim" ve "adâletsiz" davranmadığını ifâde etmiş, ancak Ermenilerin bağımsızlık kazanmak amacıyla yüz binlerce mâsum Türk'ü katlettiklerini bunun da savaşın acılarını çok çekmiş olan müslüman halkın kînini tahrik ettiğini belirtmiştir. Kemal Bey asılacağını öğrendiğinde dahi kahramanca davranmış ölmekten değil; sâdece çocuklarını ve âilesini geride yalnız bırakmaktan korkmuştur.

Sahte mahkemelerin sahte şâhitleriyle yargılanan vatansever Türk idârecileri arasında yer alan Boğazlıyan Kaymakamı Mehmet Kemal Bey'in hakkında verilen infaz karârının, 10 Nisan 1919 Perşembe günü Beyazıt Meydanı'nda yerine getirileceği îlân edildikten sonra[11] bu târihî âna şâhit olmak isteyen yüzlerce kişi Beyazıt Meydanı'nda toplanmaya başlamıştı. Herkes nefeslerini tutmuş bir noktaya odaklanmışlardı. Bu nokta üstünde Dâire-i Umûr-ı Askeriye

---

[10] Deliorman*, Türklere Karşı Ermeni Komitecileri*, İstanbul, 1975. s. 215–216.

[11] Gotthard Jaeschke*, Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Ankara 1971, s. 178.

yazılı, bir zafer tâkı gibi süslü Harbiye Nezâreti kapısıydı. Bu kapıdan çıkan süngülü bir müfreze askerin ortasında, mağdur ama mağrur Kemal Bey yürüyordu. Usûl gereğince son sözü soruldu. Kemal Bey kendinden emin, aldığı emri yerine getirmenin vicdânî huzûru ile kalabalığa hitâben şunları söyledi: "Sevgili vatandaşlarım! Ben bir Türk memuruyum. Aldığım emri yerine getirdim. Vazîfemi yaptığıma vicdânım emindir. Sizlere yemin ederim ki, ben mâsumum! Son sözüm bugün de budur, yarın da budur. Ecnebî devletlere yaranmak için beni asıyorlar. Eğer adâlet buna diyorlarsa kahrolsun böyle adâlet!.." Son derece anlamlı aslında kimin için ve niçin infaz edildiğinin kodlarını deşifre eden bu sözlerinden sonra Kemal Bey, meydanda kendine sâhip çıkan, desteğini hissettiren halkıyla helâlleşmiş ve çocuklarını onlara emânet etmiştir[12].

Türk Bürokratlarına Türkiye Cumhûriyeti Tarafından İâde-i Îtibar

Kahraman Türk milleti elbette şehîdinin çocuklarına sâhip çıkacaktı ama Türkiye Cumhûriyeti bu görevi kısa bir süre sonra milletinden devralacak bununla ilgili bir kānûnu yürürlüğe koyacak ve gerekçesini şöyle açıklayacaktı: "Memleketin kurtuluşunu, geleceğini, saâdetini ilerleme ve gelişmesini hayat tarzı kabul eden ve sûikaste mâruz kalarak şehit edilen yöneticilerin geride bıraktığı eş ve çocukları milletin ve devletin emânetidir. Büyük idealler peşinde hayatlarını fedâ eden büyük insanların âile ve evlâtlarını tesellî etmek, onları mükâfatlandırmak, benzerlerini gayrete getirmek ve milletin şükran hislerini göstermek, kuvvetlendirmek, onların fakir fukarâ

[12] Boğazlıyan Kaymakamı Mehmet Kemal Bey, http://www.yasamoykusu.com/biyografi-14982-Bogazliyan_Kaymakami_Mehmet_Kemal_Bey, Erişim Tarihi 31.10.2014

durumuna düşmemesi için gereğini yapmak…"[13]

TBMM bu kānunları çıkararak aslında Ermeni komiteleri tarafından görevi gereği hedef olarak seçilen veya güvenirliliği tartışmalı/yüceliğine gölge düşen mahkemelerde yargılanarak îdam olunan, tek suçları aldıkları görevi yerine getirmek olan Türk bürokratların yanında olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda TBMM[14], suç işleyerek firar[15] eden Ermenilerin mallarının[16] bir kısmının şehit âilelerine verileceğini söyleyen karârıyla da; şehitlerin bu cezâları hak etmediklerini, mahkeme karârlarının düzmece olduğunu ve esas suçluların Ermeni komiteleri olduğunu bir kez daha îlân etmiş oluyordu. Böylece, Türkiye Cumhûriyeti suçlu görülerek îdam edilen ve sûikaste kurban edilen şehitlerin bir suçları olmadığını bir kez daha teyit ediyor, şehitlerine sâhip çıkıyor, Ermeni çeteleri ve taraftarlarına bir kez daha gözdağı veriyordu.

Şehitler arasında yer alan Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey de TBMM'nin 14 Ekim 1922 târihinde çıkarttığı bir kānunla Millî Şehit îlân edildi. Eş ve çocuklarına vatanî hizmet tertîbinden ömür boyu Şeref aylığı bağlandı. Türk Milleti de şehîdine aynı duyarlılık sâhip çıktı. Boğazlıyan'da bir mahalleye Kaymakam Kemal Bey adı verilmiş, yine Kemal Bey adına bir ilkokul açılmıştır. Millî Şehîdimizin kabri Mülkiyeliler Birliği tarafından anıt mezar olarak düzenlenmiş, 15 Aralık 1973 günü ziyârete açılmıştır.

---

[13] Boğazlıyan Kaymakamı Mehmet Kemal Bey, www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=4343, Erişim Tarihi 31.10.2014.

[14] Cafer Ulu, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Ermeniler*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2009, s. 123-129

[15] Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi Dosya:455 Gömlek: 134, lef 2.

[16] Bülent Bakar, "Ermeni Tehciri Sonrası Geride Kalan Mallara Bir Bakış", *Tarihi Gerçekler ve Bilimin Işığında Ermeni Sorunu,* (Edt. Bülent Bakar, Süleyman Beyoğlu, Necdet Öztürk), İstanbul 2007, s. 235-253.

Servet Kabaklı'nın Ardından

Mehmet Nuri Yardım

Türk Edebiyâtı Vakfı Başkanı Süleyman Servet Kabaklı Hakk'a yürüdü. Müminler için ölüm rahmettir. Hak'tan aldıkları dâvete uyarlar ve ebedî âleme göç ederler, hepimizin gideceği yere onlar önceden giderler. Servet Kabaklı üç ay önce fenâlaşıp hastahâneye kaldırılmış, sonra düzelip evde istirâhat etmeye başlamıştı. Biz de arkadaşlarla onu ziyârete gitmiş, uzun uzun sohbet etmiştik.

13 Mart 1956'da Elazığ'da dünyâya gelen Servet Kabaklı, ilk, orta ve lise tahsîlini Elazığ'da tamamladı. Üniversite öğrenimine 1975'te Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde başlayan Servet Kabaklı, daha sonra nakil yaptırdığı Fırat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyâtı Bölümünden 1981 yılında mezun oldu. Gazetecilik mesleğine memleketi Elazığ'da mahalli *Uluova* gazetesinde başladı. Aynı yıldan îtibâren *Tercüman* gazetesi Elazığ muhâbirliğini de üstlendi. Bu arada mahalli *Elazığ* ve *Yeni Harput* gazetelerinde makāleler yazdı. Daha sonra *Tercüman* gazetesi Erzurum bürosunda muhâbir olarak çalışırken Anadolu Ajansı Erzurum muhâbirliği görevini de sürdürdü. 1979 yılı 29 Mayıs'ından îtibâren *Tercüman* gazetesinin İstanbul'daki merkezinde çalıştı. 1986'dan îtibâren kısa bir süre *Yeni Haber* gazetesinde görev aldıktan sonra Türkiye gazetesine geçti.

Servet Kabaklı İstanbul'a geldiği ilk günden îtibâren amcası olan edebiyat târihçisi, gazeteci yazar Ahmet Kabaklı'nın en yakının-

da bulundu. Rahmetli Şeyhülmuharrirîn Ahmet Kabaklı'nın kurucusu olduğu Türk Edebiyâtı Vakfı'nda 1980'li yıllarda vakıf müdürlüğü ve *Türk Edebiyâtı* dergisinin yayın yönetmenliği görevlerini de üstlendi. Doğu Türkistan'ı ve Uygur Türklerini her zaman dert edindi. Ayrıca bütün Türk illerini dolaştı, seyâhatlerini yazdı. İlk olarak 1982 yılında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından röportaj ve seri röportaj dalında yılın gazetecisi seçilen Servet Kabaklı, daha sonraki yıllarda Türk Basın Birliği ile birlikte birçok meslekî ve sosyal kuruluş tarafından "Yılın Gazetecisi" ödülüne lâyık görüldü. Ahmet Kabaklı'nın 8 Şubat 2001 târihinde Hakk'a yürümesinin ardından, vasiyeti üzerine Türk Edebiyâtı Vakfı başkanlığını omuzladı. Servet Kabaklı aynı zamanda *Türk Edebiyâtı* dergisiyle *Yeni Türk Edebiyâtı Araştırmaları*'nın Türk Edebiyat Vakfı adına imtiyaz sahibiydi. Servet Kabaklı yeni yayın dönemine başlayan *Tercüman* gazetesinde başyazarlık yaptıktan sonra bir süre *Yeniçağ* gazetesinde yazdı. Hastalığına kadar gönüldaşlarıyla buluşan ve sohbetleriyle gönüllere taht kuran Servet Kabaklı, evli ve bir çocuk babasıydı. 28 Ağustos 2015 târihinde Hakk'a yürüdü.

Onunla tanışıklığımız 1980'li yıllara dayanır. 1981'de Cağaloğlu'nda Yeşilay İşhanı'nda *Büyük İslâm Ansiklopedisi*'nde çalışırken Türk Edebiyâtı Vakfı da aynı binâda hizmet veriyordu. Servet Bey'le orada merhabamız başladı. Sonra ikinci buluşmamız *Tercüman* gazetesindeydi. Bir yıl kadar da gazetede mesâî arkadaşlığımız oldu. Ve son olarak *Türkiye* gazetesinde uzun yıllar aynı ortamda bulunduk.

Servet Kabaklı Türk Dili ve Edebiyâtı mezunuydu, ama gazetecilik mesleğini tercih etti, iyi bir muhâbir ve yazar oldu. Bulgar Türklerine yapılan zulüm üstüne konuyu gündeme taşımış ve Türkiye kamuoyunun meseleye sahip çıkmasına katkıda bulunmuştu. Başta Doğu Türkistan olmak üzere dünyâdaki bütün mazlum

Türklerin meseleleriyle alakadardı. *Türkiye* gazetesinde, basında belki de ilk olarak "Türk Dünyâsı Masası" kurulmuştu. Bu servisin başında merhum Kemal Çapraz'la birlikte Servet Kabaklı vardı.

Şüphesiz onun kültür dünyâmıza en büyük hizmeti ve katkısı, amcası Şeyhülmuharrirîn Ahmet Kabaklı'nın dostlarıyla birlikte, büyük zorluklarla tesis ettiği Türk Edebiyâtı Vakfı'na bütün samîmiyeti ve yüreğiyle sâhip çıkması, bu mukaddes hâtırayı canla başla yaşatmasıydı.

Türk Edebiyâtı Vakfı, Servet Kabaklı döneminde altın dönemini yaşadı. Vakıfta yaklaşık 40 yıldır devam eden Çarşamba sohbetlerine yine büyük katılımlar oldu, gençler bölük bölük gelip aydınlarımızı, sanatkârlarımızı, ediplerimizi ve akademisyenlerimizi dinlediler, onlardan istifâde ettiler, yönelttikleri sorulara cevaplar aldılar. Çarşamba Sohbetleri, bir mekân olarak herkesin iştirak ettiği bir açık eğitim fakültesi misyonunu bu dönemde de devam ettirdi. Onun zamânında Türk Edebiyâtı Dergisinin 500. Altın Sayısı yayınlandı.

Elaziz'in azîz evlâdı Servet Kabaklı, güzel düşünceleri olan, vatanını memleketini aşk derecesinde seven, îmanlı, milliyetçi, mâneviyatçı ve Ahmet Kabaklı'nın da hayırlı halefi, gerçek evlâdı idi. Gayreti, himmeti, çabası hiç unutulmayacak. Türk Edebiyâtı Vakfı'nın Çarşamba sohbetlerindeki konuşmalarını her zaman hatırlayacak ve hüzünle yâd edeceğiz.

Kubbealtı Akademi Mecmuası
2015 Senesinde Neşredilen Yazıların İndeksi

Ayverdi, Sâmiha
Belkıs Dengiz'e Mektup,
Ocak 2015 Yıl: 44, Sayı: 173, s. 7

Sâmiha Ayverdi'den Haldun Dengiz'e Mektup
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 175, s. 7

Belkıs Dengiz'e Mektup-2,
Temmuz 2015 Yıl: 44, Sayı: 174, s. 7

Sâmiha Ayverdi'den İlhan Ayverdi'ye Bir Mektup.
Ekim 2015 Yıl 44 Sayı: 176 s.7

Ayas, M.Râmi
Mûsıkîden Doğan Şiir
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 174, s. 76

Akgümüş, Dilek
Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in Mağdur Ama Mağrur Ölüme Yürüyüşü
Ekim 2015 Yıl 44 Sayı: 176 s.85

Aksu, Cemal
Nihad Sâmi Banarlı'nın Klasik Türk Edebiyâtı Hakkında Bâzı Dikkatleri,
Ocak 2015, Yıl: 44, Sayı: 174, s. 68

Aren, Kemal
Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklarım,

Ocak 2015 Yıl: 44, Sayı: 173, s. 92
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 174, s. 90
Temmuz 2015 Yıl: 44, Sayı: 175, s. 90

Betin, Turgut
El Yıkamanın Hikmeti
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 174, s. 82

Bilgin, Bâkî
Beş Beyt-i Tahassür,
Ocak 2015 Yıl: 44, Sayı: 173, s 31

Birol, F. İnci
İki Ömrün Bereketi Üzerine
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 174, s. 49

Enginün, İnci
Mehmet Kaplan'dan Bir Hâtıra
Ekim 2015 Yıl 44 Sayı: 176 s.41

Erbaş, Fatih
Semâ ve Semâzen Özcan Ergiydiren ile Mülâkat
Temmuz 2015 Yıl: 44, Sayı: 175, s. 26

Aydın Yüksel'le Mülâkat
Ekim 2015 Yıl 44 Sayı: 176 s.54

Göze, Hicran
Unutulanlardan Bir Kahraman Şâir
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 175, s. 20

Gürlek, Dursun
Üç Güzel Adam
Ekim 2015 Yıl 44 Sayı: 176 s.20

Irmak, Ece
Batıda ve Türkiye'de Müzeciliğin Târihî Gelişimi, Ece Irmak
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 174, s. 77

Karayazı, Nurgül
Aşkın Sonsuz İklîminde Batmayan Gün Romanı
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 175, s. 54

Kaymaz, Kadriye
Gölgede Kalmış Bir Hayat,
Ocak 2015 Yıl: 44, Sayı: 173, s. 79

Ölçer, Nazan
Babam Prof. Dr. Ahmet Câferoğlu'nun Anısı'na
Ocak 2015 Yıl: 44, Sayı: 173, s.42

Ömer, Fâtih
Medresetü'l- Hattâtîn
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 175, s. 72

Özcan, Emrah
Kubbealtı Lugatı Üzerine Düşünceler
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 174, s. 54

Özmen, Necmettin
Necmettin Hacıeminoğu'nun Dil Dâvâsı
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 175, s. 81

Samsakçı, Mehmet
Nihad Sâmi ve Dil Dâvâsı
Ocak 2015 Yıl: 44, Sayı: 173, s. 61

Sayar, Ahmed Güner
Nizâmî Nefesli
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 175, s. 43

Şeker, Fâtih
Fikrî Cephesi îtibâriyle İstanbul'un Fethi
Ekim 2015 Yıl 44 Sayı: 176 s.44

Uçman, Abdullah
Yahyâ Kemal ve Rumeli Coğrafyası,
Ocak 2015 Yıl: 44, Sayı: 173, s.32

Rıza Tevfik ve Dîvan Edebiyatı,
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 174, s. 23

Eski Ramazanlarımız ve Ramazan Edebiyâtı
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 175, s. 10

Doğumunun 100. Yılında Mehmet Kaplan
Ekim 2015 Yıl 44 Sayı: 176 s.31

Uğurel, Tekin
Perdeler,
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 174, s. 21

Mektup Yaz
Ekim 2015 Yıl: 44, Sayı: 176, s.43

Uğurlu, Kâmil
Okyanusa Karşı Türkü,
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 174, s. 52

Vahapoğlu, Bengü
Âdem Âbad-ı Nisyân'a Terk edilmiş Bir Edebiyatçı: Ali Nusret
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 174, s. 62

Yardım, Mehmet Nuri
Mehmet Serhan Tayşi'nin Ardından
Temmuz 2015 Yıl: 44, Sayı: 175, s. 77

Servet Kabaklı'nın Ardından
Ekim 2015 Yıl 44 Sayı: 176 s.91

Yazgan, Nesibe
Doğu Edebiyâtı Geleneği ve Leylâ ile Mecnûn'un Efsânevî Aşkı
Ekim 2015 Yıl 44 Sayı: 176 s.78

Yetiş, Kâzım
Bir "Mukaddime"nin Bize Söyledikleri
Ocak 2015 Yıl: 44, Sayı: 173, s. 54

İlhan Ayverdi,
Nisan 2015 Yıl: 44, Sayı: 174, s. 17

Yüksel, Aysel
Geçmiş Zaman Yadigârlarından,
Ocak 2015 Yıl: 44, Sayı: 173, s.9

Sâmiha Anne, İlhan Abla ve Mehmet Dede
Ekim 2015 Yıl 44 Sayı: 176 s.9

Yüksel, Semahat
Kubbealtı Dil Akademi Neler Yaptı?
Ocak 2015 Yıl: 44, Sayı: 173, s. 13